

Maalittamisen rikosoikeudellinen sääntely

Arviomuistio

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:29

Maalittamisen rikosoikeudellinen sääntely

Arviomuistio

Lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-542-5

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Maalittamisen rikosoikeudellinen sääntely Arviomuistio

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:29		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä	Lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva		
Yhteisötekijä	Oikeusministeriö		
Kieli	suomi	Sivumäärä	145
Tiivistelmä	<p>Arviomuistiossa on toimeksiannon mukaisesti arvioitu sitä, tarvitaanko maalittamiseen puuttumisen tehostamiseksi rikoslainsäädännön muutoksia. Lainsäädännön muutostarpeiden ilmetessä oli luonnosteltava muutokset, mahdollisuuksien mukaan myös rikoslainsäädännön muuttamisesta aiheutuvat.</p> <p>Ennen lainsäädännön arviointia käydään läpi maalittamista ilmiönä, rikoslainsäädäntöä, muita kuin rikosoikeudellisia keinoja, kansainvälistä vertailua, rangaistavaksi säätämisen reunaehtoja sekä maalittamista koskevia arviointeja ja ehdotuksia.</p> <p>Arviomuistiossa arvioidaan rikoslainsäädännön täydentämistarvetta ja -mahdollisuuksia sananvapauden ja perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten sekä rikoslainsäädännön käytön yleisten edellytysten ja kriminalisointiperiaatteiden valossa. Arvioinnin johtopäätöksenä on, että maalittamisen säätämiseksi rangaistavaksi on löydettävissä perusteita. Tällöin rangaistavaksi tulisi maalittamisen käynnistäminen ja siihen osallistuminen. Rangaistukseksi määrättäisiin sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Maalittaminen olisi virallisen syytteen alainen rikos.</p> <p>Maalittamiseen liittyviä rikoksia koskevia syyteoikeussäännöksiä ei ehdoteta muutettaviksi. Televalvontaa koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi niin, että mainittua salaista pakkokeinoa ja mainittua salaista tiedonhankintakeinoa voitaisiin käyttää maalittamisen selvittämisessä ja estämisessä.</p>		
Asiasanat	rikosoikeus, maalittaminen, sananvapaus, televalvonta		
ISBN PDF	978-952-400-542-5	ISSN PDF	2490-1172
Hankenumero	OM008:001/2022		
Julkaisun osoite	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-542-5		

Straffrättslig reglering om riktade trakasserier Bedömningspromemoria

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2022:29	Tema	Betänkanden och utlåtanden
Utgivare	Justitieministeriet	
Författare	Lagstiftningsrådet Janne Kanerva	
Utarbetad av	Justitieministeriet	
Språk	Sidantal	145
Språk	finska	
Referat	<p>I denna bedömningspromemoria har man i enlighet med uppdraget bedömt om det behövs ändringar i strafflagstiftningen för att effektivare kunna ingripa mot riktade trakasserier. Om det visade sig finnas behov att ändra lagstiftningen skulle också förslag till ändringar läggas fram, och om möjligt, även sådana ändringar som revideringen av strafflagstiftningen ger upphov till.</p> <p>Före bedömningen av lagstiftningen avhandlas riktade trakasserier som fenomen, strafflagstiftningen, andra än straffrättsliga medel, internationell jämförelse, ramvillkoren för straffbeläggande samt bedömningar och förslag som gäller riktade trakasserier.</p> <p>I bedömningspromemorian bedöms behovet och möjligheterna att komplettera strafflagstiftningen i ljuset av de allmänna förutsättningarna för begränsning av yttrandefriheten och de grundläggande fri- och rättigheterna samt de allmänna förutsättningarna för användning av strafflagstiftningen och kriminaliseringsprinciperna. Slutsatsen av bedömningen är att det finns grunder för att kriminalisera riktade trakasserier. Det blir då straffbart att inleda riktade trakasserier och att delta i sådana. Straffet föreslås vara böter eller fängelse i högst ett år. Riktade trakasserier vore ett brott som ska höra under allmänt åtal.</p> <p>Det föreslås inga ändringar i bestämmelserna om åtalsrätt i fråga om brott i anslutning till riktade trakasserier. Det föreslås att bestämmelserna om teleövervakning ändras så att det nämnda hemliga tvångsmedlet och den nämnda hemliga metoden för inhämtande av information ska kunna användas för utredning och förhindrande av riktade trakasserier.</p>	
Nyckelord	straffrätt, riktade trakasserier, yttrandefrihet, teleövervakning	
ISBN PDF	978-952-400-542-5	ISSN PDF 2490-1172
Projektnr.	OM008:001/2022	
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-542-5	

Sisältö

1	Arviomuiston laatimisen tausta ja toimeksianto.....	8
2	Maalittaminen ilmiönä	10
2.1	Maalittamisen määritelmä	10
2.2	Maalittamisen haittavaikutukset	13
2.3	Maalittaminen eri ammattiryhmiin kohdistuvana ilmiönä	14
2.3.1	Kirjallista aineistoa koskeva yhteenveto	14
2.3.2	Suomen tuomariliiton kysely 2021	17
3	Rikoslainsäädäntö.....	18
3.1	Rikoslain 14 luku	18
3.2	Rikoslain 16 luku	19
3.3	Rikoslain 17 luku	21
3.4	Rikoslain 21 luku	22
3.5	Rikoslain 24 luku	23
3.6	Rikoslain 25 luku	26
3.7	Osallisuutta koskevat rikoslain säännökset.....	29
3.8	Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä	31
3.9	Syyteoikeus.....	32
4	Muut kuin rikosoikeudelliset keinot.....	35
4.1	Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja laki sähköisen viestinnän palveluista	35
4.2	Lähestymiskielto ja turvakielto.....	36
4.3	Työturvallisuuteen liittyvät toimenpiteet ja yhdenvertaisuuslaki	38
4.4	Poliisilaki ja pakkokeinolaki	39
5	Kansainvälinen vertailu	41
6	Rangaistavaksi säätämisen reunaehdot.....	44
6.1	Sananvapaus ja perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset	44
6.2	Rikoslainsäädännön käytön yleiset edellytykset ja kriminalisointiperiaatteet	47

7	Maalittamista koskevia arviointeja ja ehdotuksia	50
7.1	Helsingin käräjäoikeuden lainsäädäntöesitys ja siihen liittyvä oikeusministeriön muistio	50
7.2	Poliisihallituksen, valtakunnansyyttäjänviraston ja käräjäoikeuksien laamanniin aloite	51
7.3	Lakialoite laiksi rikoslain muuttamisesta (LA 33/2019 vp)	52
7.4	Illmanin selvitys (”Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen. Lainsäädännön arviointia”)	53
7.4.1	Rangaistussäännökset ja osallisuussäännökset	53
7.4.2	Syyteoikeusjärjestelyt	54
7.4.3	Muut kuin rikoslainsäädännölliset keinot	56
7.4.4	Uusien rangaistussäännösten tarve ja mahdollinen sisältö	57
7.5	Laittoman uhkauksen syyteoikeuden muuttaminen	59
7.6	Emeritusprofessori Pekka Viljasen artikkeli (Akava Works)	60
7.7	Tutkijatohtori Kristiina Koivukarin artikkeli (Lakimies 6/2021).....	62
8	Lainsäädäntötilanteen arviointi	65
8.1	Arvioinnin lähtökohdat	65
8.2	Rangaistussäännösten täydentäminen	68
8.2.1	Painava yhteiskunnallinen tarve, rikoslainsäädännön käytön hyväksyttävyyden ja oikeushyvien suojeleminen	70
8.2.2	Rikosoikeuden käytön viimesijaisuus	72
8.2.3	Kriminalisoinnin rikoksia estävä vaikutus sekä sen hyödyt ja haitat	76
8.2.4	Maalittamisen tunnusmerkistökriteerit ja rikosoikeudellinen laillisuusperiaate	77
8.2.5	Rangaistussäännöksen toimivuus	85
8.3	Maalittamisen rangaistusasteikko	87
8.3.1	Vankeus sananvapausrikosten seuraamuksena	87
8.3.2	Yleiset rangaistusasteikkoihin vaikuttavat seikat	88
8.3.3	Törkeä tekotapa	89
8.3.4	Rangaistusasteikko tässä tapauksessa	90
8.4	Maalittamisen yritys	92
8.5	Syyteoikeusjärjestelyt	93
8.5.1	Nykyiset säännökset ja niitä koskevat ehdotukset	93
8.5.2	Syyteoikeussäännösten arviointi	95
8.6	Pakkokeinolaki ja poliisilain 5 luku	97
8.6.1	Arvioinnin lähtökohdat	97

8.6.2	Rikoksen selvittäminen (pakkokeinolain 10 luku) ja estäminen.....	101
8.6.3	Rikoksen paljastaminen.....	109
9	Lainsäädäntöehdotukset	111
10	Ehdotusten vaikutukset	114
10.1	Yhteiskunnalliset vaikutukset	114
10.2	Taloudelliset vaikutukset	115
10.2.1	Lainsäädäntöehdotusten yleiset vaikutukset	115
10.2.2	Taloudelliset vaikutukset eräässä esimerkkitapauksessa	118
11	Säännöskohtaiset perustelut.....	121
11.1	Rikoslaki.....	121
	25 luku Vapauteen kohdistuvista rikoksista.....	121
11.2	Pakkokeinolaki	130
	10 luku Salaiset pakkokeinot.....	130
11.3	Poliisilaki	131
	5 luku Salaiset tiedonhankintakeinot	131
12	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys.....	132
12.1	Maalittamisen rangaistavaksi säätäminen.....	132
12.2	Televalvontaa koskevat muutokset	133
	Lakiehdotukset	135
	Rinnakkaistekstit	138
	Lagförslag	143

1 Arviomuistion laatimisen tausta ja toimeksianto

Ns. maalittaminen ja siihen puuttumisessa käytettävät ja tarvittavat keinot ovat viimeisten vuosien aikana merkittävästi nousseet keskustelujen, pohdintojen ja arviointien kohteeksi. Tämä koskee myös sitä, onko nykyinen rikosoikeudellinen sääntely riittävän kattavaa.

Yleisellä tasolla maalittamista koskee pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman 10.12.2019 kirjaus, jonka mukaan hallituskauden aikana toteutetaan poikkihallinnollisesti toimenpiteitä, joilla puututaan nykyistä vahvemmin järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, joka uhkaa sananvapautta, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä (s. 91). Vastaava kirjaus sisältyi jo pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelmaan 6.6.2019 (s. 89).

Jo ennen hallitusohjelmakirjauksia Helsingin kärjäoikeus oli 19.12.2018 tehnyt oikeusministeriölle aihepiiriä koskevan lainsäädäntöesityksen (jäljempänä ”kärjäoikeuden lainsäädäntöesitys”, johon vastauksena oikeusministeriössä laadittiin 9.4.2019 päivätty muistio (jäljempänä ”oikeusministeriön muistio”).

Kärjäoikeuden lainsäädäntöesitystä seurasi Poliisihallituksen, valtakunnansyyttäjänviraston ja kärjäoikeuksien laamannien aloite 17.6.2019 koskien lainsäädännöllisiä muutostarpeita viranomaisten maalittamiseen puuttumiseksi, aloitteen sisältäessä myös ehdotukset rikoslain (39/1889) 16 lukuun sijoitettaviksi viranomaisen maalittamista ja törkeää viranomaisen maalittamista koskeviksi rangaistussäännöksiksi (jäljempänä ”Poliisihallituksen ym. aloite”).

Viranomaisten maalittamiseen liittyviin lainsäädäntötoimenpiteisiin ryhtymistä koskevat kirjallinen kysymys KK 45/2019 vp (Pihla Keto-Huovinen kok ym.) ja lakialoite LA 33/2019 vp (Pihla Keto-Huovinen kok ym.). Kolmentoista kansanedustajan allekirjoittamassa lakialoitteessa LA 33/2019 vp (jäljempänä ”lakialoite”) ehdotetaan rikoslain 16 lukuun lisättäviksi viranomaisten maalittamista ja törkeää viranomaisen maalittamista koskevat rangaistussäännökset tavalla, joka pitkälti vastaisi Poliisihallituksen ym. aloitteessa esitettyä.

Järjestelmälliseen häirintään ja maalittamiseen liittyvää lainsäädäntöä on arvioinut valtioneuvoston asettama selvityshenkilö Mika Illman laajassa selvityksessään (”Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen. Lainsäädännön arviointia”; valtioneuvoston selvitys 2020:3; jäljempänä ”Illmanin selvitys”). Illmanin johtopäätösten mukaan voi-

massa olevaan rikoslakiin sisältyy säännöksiä, joilla voidaan torjua maalittamista kohtuullisen tehokkaasti ainakin silloin, kun toimet rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseksi rajataan koskemaan maalittamisen keskeisiä toimijoita. Illmanin mukaan kaikkia maalittamiseen soveltuvia rikostunnusmerkistöjä ei ole otettu käyttöön maalittamisen torjumiseen liittyvässä lainkäyttötoiminnassa. Illmanilla oli eräitä muita kuin rangaistussäännöksiä koskevia, esimerkiksi syyteoikeuteen liittyviä toimenpide-ehdotuksia. Illmanin selvitykseen sisältyi myös malli maalittamiseen liittyvästä erityisestä kriminalisoinnista.

Lokakuun 2021 alussa laitton uhkaus tuli rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisella aikaisempaa laajemmin virallisen syytteen alaiseksi (HE 226/2020 vp ja LaVM 10/2021 vp). Laittoman uhkauksen syyteoikeutta muutettaessa eduskunta hyväksyi lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että viipymättä selvitetään ja arvioidaan lainsäädännön muutostarpeet maalittamiseen puuttumisen tehostamiseksi rikosoikeudellisin keinoin sekä valmistellaan tarvittavat lakiehdotukset ja ohjeet niin, että maalittamisen uhrin asemaa vahvistetaan (EV 97/2021 vp).

Sisäministeriön asettaman työryhmän raportti ”Maalittamisen vastaisten toimien tehostaminen” (Sisäinen turvallisuus I Sisäministeriön julkaisu 2021:3; jäljempänä ”sisäministeriön työryhmäraportti”) sisältää lukuisia uhrin aseman parantamiseen tähtäviä, muita kuin rikoslainsäädännön muuttamista koskevia toimenpide-ehdotuksia.

Akava on 15.4.2021 esittänyt hallitukselle maalittamisen kriminalisointia koskevan lakimuutoksen laittamista vireille tavoitteena pian toteuttaa rikoslain muutos, jolla koetaan rikoslain maalittamiseen liittyvät teonkuvaukset yhteen ja tehdään niihin perustuen maalittamisen kriminalisointia koskeva säännös. Akavan esitykseen liittyy emeritusprofessori Pekka Viljasen artikkeli (”Maalittamisen kriminalisointiehdotuksen arviointia”), jonka Akava Works julkaisi (artikkeli 5/2021) ja joka sisältää ehdotuksen maalittamiskriminalisoinniksi.

Maalittamista on käsitelty muissakin lähteissä ja kirjoituksissa. Rikosoikeudellisen sääntelyn tilannetta on laajemmin käsitelty Kristiina Koivukarin artikkelissa ”Voisiko maalittaminen olla rangaistavaa?” (Lakimies 6/2021, s. 963–992).

Arviomuistion laatimisen taustalla on erityisesti eduskunnan lausuma. Laatijan tehtäväksi annettiin laatia arviomuistio siitä, tarvitaanko maalittamiseen puuttumisen tehostamiseksi rikoslainsäädännön muutoksia. Lainsäädännön muutostarpeiden ilmetessä oli arviomuistiossa samalla luonnosteltava muutokset, mahdollisuuksien mukaan myös rikoslainsäädännön muuttamisesta aiheutuvat muut lainsäädäntömuutokset. Arviomuistion laatimisen ajaksi asetettiin 15.2.–31.8.2022.

2 Maalittaminen ilmiönä

2.1 Maalittamisen määritelmä

Maalittamiselle ei ole lainsäädännöllistä tai muutakaan yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Seuraavassa on eräitä esitettyjä määritelmiä:

”Maalittamisella tarkoitetaan järjestelmällistä toimintaa, jolla pyritään vaientamaan ihmisiä tai vaikuttamaan heidän toimintaansa esimerkiksi uhkailemalla tai levittämällä heidän yksityisluontoisia (tai perättömiä) tietojaan internetissä. Maalittajien tavoitteena on vaientaa kohteensa, ja pitkässä juoksussa jo maalittamisen pelko voi vaikuttaa siihen, mitä puheenaiheita julkisuudessa käsitellään ja miten. Vaikka maalittaminen kohdistuu suoraan vain yhteen ihmiseen, se vahingoittaa laajemminkin oikeusvaltiota sekä sananvapausilmapiiriä rajoittamalla ihmisten halukkuutta tai uskallusta ilmaista itseään, sekä kaventamalla samalla yleisön oikeutta saada tietoa siitä, mitä yhteiskunnassa ajatellaan ja tapahtuu.”¹

”Maalittaminen on yleensä tietoverkoissa tapahtuvaa järjestelmällistä toimintaa, jossa kohdetta uhataan tai loukataan esimerkiksi levittämällä hänen yksityiselämäänsä kuuluvia tietoja tai esittämällä hänestä perättömiä tai muuten halventavia tietoja. Maalittamisella pyritään vaientamaan kohde tai muuten vaikuttamaan hänen toimintaansa. Maalittamisen pelko vaikuttaa siihen, mitä puheenaiheita julkisuudessa käsitellään ja millä tavoin.”²

”Maalittaminen on toimintaa, jossa yksittäinen henkilö omin toimin tai muita mobilisoimalla käynnistää tai kannustaa yhteen kohteeseen kohdistuvan järjestäytyneen häirinnän, joka voi olla suoraa tai epäsuoraa. Keinoja ovat muun muassa mustamaalaaminen, yksityisluontoisten tietojen levittäminen tai uhkaaminen. Maalittaminen voi kohdistua myös henkilöön hänen läheistensä kautta. Maalittamisen tavoitteena on vaikuttaa ihmisiin tai yhteiskunnan rakenteisiin ja instituutioihin sekä erityisesti niitä kohtaan tunnettuun luottamukseen.”³

¹ Päivi Korpisaari: Sananvapaus verkossa – yksilöön kohdistuva vihapuhe ja verkkoalustan ylläpitäjän vastuu (Lakimies 7–8/2019, s. 930).

² Illmanin selvitys, s. 5.

³ Sisäministeriön työryhmäraportti, s. 13.

Illmanin selvityksessä maalittamista kuvataan ilmiönä vielä myöhemmin seuraavasti (s. 13):

”Maalittamisessa on siis tyypillisesti kysymys siitä, että kohteeksi valikoidusta henkilöstä esitetään perättömiä tai häntä muuten halventavia tietoja tai että hänen yksityiselämänsä koskevia tietoja levitetään taikka että häntä uhaetaan. Toimintaan osallistuvat myös yllyttävät toisia esittämään kohteeksi valitusta henkilöstä vastaavalla tavalla loukkaavia tietoja tai häneen kohdistuvia uhkauksia. Toimintaan osallistuvat toimivat enemmän tai vähemmän järjestäytyneesti. Toiminta voi olla pitkäkestoista. Tietojen esittäminen ja levittäminen tapahtuvat pääsääntöisesti verkossa toimivissa joukkotiedotusvälineissä kuten esimerkiksi internetin keskustelupalstoilla tai muissa sosiaalisen median alustoilla. Sosiaalisessa mediassa kohdehenkilö pystytään helposti häpäisemään laajan yleisön edessä.”

Laittoman uhkauksen syyteoikeuden laajentamista koskevassa hallituksen esityksessä todetaan maalittamisesta ilmiönä seuraavaa (HE 226/2020 vp, s. 4):

”Niin sanottu maalittaminen on vihapuheen eräs muoto. Nimitystä käytetään ilmiöstä, jossa keskustelupalstoilla tai muutoin sosiaalisessa mediassa julkisesti kehoitetaan lähettämään loukkaavia tai uhkailevia viestejä kohteelle, minkä seurauksena hänen yhteystietojaan, tietoja henkilökohtaisista oloista, perhesuhteista tai hänen kuvaansa jaetaan. Merkityksellistä on viestien suuri lukumäärä. Kehotus tai yllyttäminen voi johtaa myös ilkivaltaan, asunnon tarkkailuun tai kohteen kuvaamiseen eri tilanteissa. Viranomaisiin kohdistettuna kyse voi olla myös virkatoimien vuoksi tehdyistä perättömistä rikosilmoituksista tai kanteluista. Kyse on järjestelmällisestä, joukkoistetusta uhkailusta tai vainoamisesta, jos toiminnan alkuunpanija tarkoituksellisesti osoittaa suoran kehotuksen tai piiloilmaisuin näkemystensä tukijoille tulevan uhkailun tai muun häirinnän kohteen.”

Hallituksen esityksen kohdassa mainitulle vihapuheellekaan ei ole yleistä määritelmää. Illmanin selvityksen (s. 11) mukaan maalittamista voidaan pitää yksilöön kohdistuvana vihapuheena. Vihapuhe kohdistuu ryhmien lisäksi toisinaan myös yksittäisiin ihmisiin, jotka valikoituvat kohteiksi paitsi taustansa, henkilökohtaisten ominaisuuksiensa mutta myös tehtäviensä ja kannanottojensa perusteella. Illman nostaa esiin sen, että laajassa vihapuhetta koskevassa työryhmäraportissa kiinnitetään huomiota siihen, että viime vuosina on yhä enemmän noussut esiin eri ammattiryhmien kokema vihapuhe:

”Vihapuheen tavoitteena on aiempaa selkeämmin vaikuttaa myös yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja julkiseen keskusteluun. Vihapuheella pyritään

vaikuttamaan siihen, mitä ja mistä toimittajat kirjoittavat, mitä tutkijat tutkivat ja ennen muuta, mitä he kertovat tutkimustensa tuloksista. Myös lainvalvontaviranomaiset ja oikeuslaitos ovat yhä useammin vihapuheen ja myös maalittamisen kohteena. Tällä toiminnalla pyritään vaikuttamaan oikeusvaltion ytimeen, siihen mitä ja miten rikoksia tutkitaan, miten niistä syytetään ja millaisia tuomioita rikoksista annetaan.”⁴

Poliisihallituksen ym. aloitteessa kysymys on nimenomaan viranomaisten maalittamiseen puuttumisesta. Siitä lähtökohdasta ilmiötä kuvataan seuraavasti (s. 1 ja 2):

”Maalittamisessa on kysymys siitä, että virkamiehen tai tämän läheisen tietoja (mm. kuvat, toimenpiteet, päätökset) kaivetaan esiin ja pyritään niitä eri konteksteihin asettamalla ja / tai tietoja vääristelemällä / muokkaamalla luomaan epäedullista kuvaa virkamiehestä tarkoituksin vaikuttaa viranomaisen toimenteisiin tai päätöksentekoon siten, että virkamies luopuu virkatoimesta tai ryhtyy painostettuun virkatoimeen joko yksittäisessä tapauksessa tai laajemmin tietyn intressiryhmän tai henkilön osalta. Usein virkamies pyritään esittämään poliittisena tai puolueellisena toimijana.

Tekijä voi toimia itsenäisesti tai pyrkiä käynnistämään henkilöön kohdistuvan painostuskampanjan tai häirinnän mobilisoimalla ja provosoimalla muita ihmisiä osallistumaan maalittamiseen. Toiminta voi yksittäisen toimijan (erityisesti oikeushenkilöt) osalta rajoittua myös verkkoalustan tarjoamiseen maalittamisen toteuttamiseksi.

Ilmiöön kuuluu myös suora tai epäsuora virkamiesten uhkailu, kuten kotiosoitetietojen keruu ja sähköpostien, postipakettien tai muun materiaalin lähettäminen häirintä- ja / tai uhkailutarkoituksessa viranomaisen toimintaan vaikuttamiseksi.

Lisäksi ilmiö näyttäytyy esimerkiksi laajalle vastaanottajajoukolle lähetettyinä sähköpostiketjuina tai sinänsä laillisten oikeussuojakeinojen laajamittaisena käyttönä haittaamis- ja häirintätarkoituksessa (esim. kansalaiskirjeet, kantelut, selvityspyynnöt ja rikosilmoitukset). ... ”

Maalittamisen rikosoikeudellista määritelmää (rikostunnusmerkistöä) tavoitellaan erillistä rangaistussäännöstä koskevissa ehdotuksissa (Poliisihallituksen ym. aloite,

⁴ Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen. Sisäministeriön julkaisu 2019:23, s. 10.

LA 33/2019 vp, Illmanin selvitys ja Viljasen artikkeli), joita käsitellään jäljempänä jaksossa 7.

2.2 Maalittamisen haittavaikutukset

Useissa yhteyksissä maalittamisen on katsottu voivan aiheuttaa erinäisiä kohdehenkilöön ja laajemmin yhteiskuntaan kohdistuvia haitallisia vaikutuksia. Laajasti maalittamisen vaikutuksia on käsitelty Illmanin selvityksessä (s. 13–21), jossa todettua seuraavassa paljolti hyödynnetään.

Maalittamisen on katsottu voivan aiheuttaa kohteessaan pelkoa ja turvattomuuden tunnetta, joskus myös psyykkisen terveyden heikentymistä, sekä ahdistusta ja kärsimystä. Maalittaminen voi loukata useita perustuslaissa ja Suomea sitovissa kansainvälisissä velvoitteissa turvattuja perusoikeuksia. Maalittaminen voi kohdistua perustuslain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuun henkilön vapautteen säännöksen suojatessa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan tai 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuun yksityiselämän suojaan. Maalittamisella voidaan loukata perustuslain 12 §:n 1 momentissa turvattua sananvapautta taikka poliittisia toimintavapauksia rajoittamalla 14 §:ssä turvattuja vaali- ja osallistumisoikeuksia. Perustuslain 16 §:n 3 momentin mukaan tieteen ja taiteen vapaus on turvattu, mitä voidaan loukata kohdistettaessa maalittamista näiden alojen edustajiin.

Viranhaltijoihin kohdistuva maalittaminen nähdään uhkaksi oikeusvaltiolle. Esimerkiksi tuomioistuintoimintaan liittyen on katsottu lainkäytön riippumattomuuden vaarantuvan. Olennaista haittaa katsotaan voivan aiheutua demokraattiselle oikeusvaltiolle ja yhteiskunnalle laajasti ottaen, sananvapauden kaventuminen heikentää vakavasti kansanvaltaisen yhteiskunnan toimintaedellytyksiä laajemminkin.

Poliisihallituksen ym. aloitteessa on sen lainsäädäntöehdotuksiin liittyen käsitelty viranomaisiin kohdistuvan maalittamisen tavoitteita ja uhkia, jotka samalla voivat muodostua maalittamisen haitallisiksi vaikutuksiksi (s. 2 ja 3). Aloitteen mukaan tarkemmin maalittamisen tavoitteena on:

1) vahingoittaa viranomaista

- luomalla epäluottamusta viranomaisia kohtaan
- kyseenalaistamalla viranomaisten puolueettomuutta ja instituutioiden uskottavuutta

- ruokkimalla (ulkoista ja sisäistä) polarisaatiota
- heikentämällä esimerkiksi poliisin, syyttäjän tai tuomarin ammatin houkuttelevuutta
- edistämällä virkamiesten halukkuutta siirtyä muihin tehtäviin
- vaikeuttamalla rekrytoitumista tiettyihin tehtäviin (jos tietty virkatehtävä erityisesti altistaa maalittamiselle)

2) vaikuttaa viranomaisen toimintaan tai päätöksentekoon, joko yksittäisessä tapauksessa tai tietyn asiaryhmäkokonaisuuden osalta yleisesti

- esimerkiksi operatiivisen poliisitoiminnan tasolla virkamiesten epäasiallinen painostaminen luopumaan virkatehtävien suorittamisesta tietyn ryhmän osalta tai rikosprosessin hidastaminen / haittaaminen / tutkinnan vaarantaminen.

2.3 Maalittaminen eri ammattiryhmiin kohdistuvana ilmiönä

Kattavaa ja tarkkaa tilastotietoa maalittamisen käytännön ilmenemisestä ei ole, mihin vaikuttavat useat seikat. Maalittamiselle ei ensinnäkään ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Maalittamista ei myöskään ole säädetty erikseen rangaistavaksi. Vaikka niin olisikin, kaikki rikokset eivät kuitenkaan päätyisi esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuimissa käsiteltäviksi.

2.3.1 Kirjallista aineistoa koskeva yhteenveto

Jonkinlaista kuvaa ilmiön yleisyydestä on kuitenkin saatavissa eri ammattiryhmille tehdystä kyselyistä, joista on kootusti tietoa yhteenvedossa ”Maalittamisen laajuutta käsittelevä kirjallinen aineisto” (Sisäinen turvallisuus I Sisäministeriön julkaisu 2021:8), joka laadittiin sisäministeriön työryhmäraportin valmistelun yhteydessä. Seuraavat maalittamisilmiön kannalta eräitä keskeisiä ammattiryhmiä koskevat tämän jakson tiedot ovat mainitusta yhteenvedosta. Kyselyiden kohteena oleva toiminta ei välttämättä ainakaan kaikilta osin vastaa maalittamista sellaisena kuin se on kuvattu edellä jaksossa 2.1 todetuissa määritelmissä ja ilmiön kuvauksissa.

Poliisi

Poliisihallitus teki vuonna 2019 kyselytutkimuksen poliisin henkilöstöön kohdistuvasta maalittamisesta. Maalittamisella tarkoitettiin kyselyssä sitä, että poliisihallinnossa työskentelevien työ- ja yksityiselämään liittyviä tietoja kaivamalla ja niitä eri yhteyksiin asettamalla ja/tai vääristelemällä taikka valheellista tietoa levittämällä pyritään luomaan epäedullista kuvaa poliisista. Maalittaminen voidaan kohdistaa virkamiehen lisäksi hänen läheisiinsä. Maalittaminen voi tapahtua myös suorana tai epäsuorana uhkailuna taikka laajajakeluisina sähköpostiketjuina tai sinänsä laillisten oikeussuojakeinojen laajamittaisena käyttönä haittaamis- ja häirintätarkoituksessa selvästi yli sen, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Poliisihallituksen kyselyyn vastanneista 31 % oli henkilökohtaisesti kohdannut maalittamista, ja noin puolet vastaajista oli havainnut oman yksikön henkilöstöön kohdistuvaa maalittamista. Selvityksestä ilmeni myös, että virkamiesten lisäksi myös heidän läheisiinsä on kohdistunut maalittamista.

Suomen Poliisijärjestön liiton vuoden 2019 jäsenkyselyssä 39 % poliisissa ja suojelupoliisissa työskentelevistä kertoi kokeneensa konkreettista uhkaa kahden viimeisen vuoden aikana. Kyselyssä ei eritelty, millaista uhkaa vastaajat olivat kokeneet.

Syyttäjät ja tuomarit

Suomen syyttäjähdistys ry:n syksyllä 2018 tekemään jäsenkyselyyn vastanneista sadasta jäsenestä 40 % oli kokenut vihapuhetta ja maalittamista. Maalittamisella tarkoitettiin kyselyssä sitä, että joku yksittäinen taho tai ryhmä alkaa esimerkiksi kerätä ja levittää virkamiestä koskevaa informaatiota päätarkoituksenaan pyrkiä vaikuttamaan virkamiehen päätöksentekoon tai toimintaan. Lisäksi 52 % oli havainnut toiseen syyttäjään kohdistuvaa maalittamista.

Suomen Tuomariliiton keväällä 2019 tekemän jäsenkyselyn mukaan kaksi kolmesta tuomarista on joutunut työtehtävissään epäasiallisen käytöksen ja vaikuttamisen kohteiksi. Häirintää on tapahtunut konkreettisesti oikeussaleissa, mutta myös sosiaalisessa mediassa, sähköpostitse ja puhelimitse.

Toimittajat

Journalistiliiton vuonna 2016 tekemän kyselyn mukaan 16 % vastaajista oli saanut edellisen kahden vuoden aikana viestejä, joissa toimittajaa uhkailtiin väkivallalla. Uhkailu on tapahtunut sähköpostilla, puhelimitse, kasvokkain, eri pikaviestimillä, sosiaalisessa mediassa tai kommenttipalstoilla.

Yleisradion journalistien ja sisältötyöntekijöiden kokemaa vaikuttamista ja painostamista koskevan Ilmari Hiltusen ja Alekski Suurosen vuoden 2019 tutkimuksen mukaan solvauksia ja vihanilmauksia oli kokenut viimeisen vuoden aikana 60 % vastaajista, 21 % raportoi joutuvansa niiden kohteeksi säännöllisesti. Vastaajista 14 % raportoi kokeneensa loukkaavien väitteiden, huhujen tai yksityiselämään kuuluvien tietojen leviämistä mustamaalaustarkoituksessa. Vastaajista 24 % oli joutunut systemaattisten tai masinoitujen palautekampanjoiden kohteeksi. Vastaajista 13 % oli joutunut väkivallalla uhkaamisen kohteeksi.

Poliitikot ja kuntapäätäjät

Vuodelta 2018 olevan kuntajohtajien hyvinvointikyselyn mukaan 41 % kuntajohtajista on kokenut uhkailua tai häirintää, yleisin häirinnän muoto oli asiaton palaute mediassa.

Kuntapäätäjiin kohdistuvan vihapuheen määrää on tutkittu valtioneuvoston tuottamassa KuntaTurva-hankkeessa vuosina 2019 ja 2020. Kyselytutkimukseen osallistuneista kuntapäätäjistä 34 % oli kokenut luottamus- tai virkatehtäviin liittyvää vihapuhetta.

Valtioneuvoston kanslian tutkimuksessa tehdyssä kyselyssä havaittiin, että noin kolmannes kuntapäätäjistä oli kokenut luottamus- tai virkatehtäviin liittyvää vihapuhetta tai häirintää. Kyselyyn vastanneista kansanedustajista ja heidän avustajistaan 45 % kertoi kohdanneensa vihapuhetta. Häirintä oli joissain tapauksissa ulottunut myös läheisiin.

Tutkijat, yliopistot ja tutkimuslaitokset

Tampereen yliopiston tutkimuksessa vuosilta 2017 ja 2018 vajaa kolmannes vastanneista ilmoitti kokeneensa vihapuhetta.

Tutkijoilta on myös kysytty näkemyksiä sanavapauden muutoksista viimeisen kahden vuoden aikana (Sirpa Virta ym. 2018). Rungas neljännes katsoi tutkijoiden sanavapauden tilan huonontuneen. Yhteiskuntatieteellisellä alalla työskentelevistä vastaajista lähes puolet koki sanavapauden tilan huonontuneen.

Opettajat

Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n vuoden 2019 työolobarometrin mukaan lähes 25 % vastaajista oli kokenut vakavaa ja toistuvaa häirintää ja epäasiallista kohtelua, esimiehistä yli kolmannes. Pääosa epäasiallisesta kohtelusta on tullut työtovereiden ja esimiesten taholta.

2.3.2 Suomen tuomariliiton kysely 2021

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry teki loppuvuodesta 2021 kyselyn, jonka tarkoituksena oli muun ohessa selvittää tuomioistuinten ulkopuolelta tulevaa epäasiallista käytöstä ja vaikuttamista. Vastaajina olleista tuomareista ja esittelijöistä (605) kertoi 0,5 prosenttia joutuneensa epäasiallisen vaikuttamisen (maalittaminen) kohteeksi aina, 5,5 prosenttia usein, 5,8 prosenttia silloin tällöin/joskus, 25,3 prosenttia harvoin ja 63 prosenttia ei koskaan. Epäasiallisen käytöksen (esim. häirintä) kohteeksi kertoi 0,7 prosenttia joutuneensa aina, 7,8 prosenttia usein, 10,6 prosenttia silloin/tällöin, 34,6 prosenttia harvoin ja 46,4 prosenttia ei koskaan.

Valtaosa vastaajista (373) katsoi, että epäasiallinen käytös tai vaikuttaminen oli pysynyt samana viimeisen kahden vuoden aikana. Vastaajista 82 katsoi epäasiallisen käytöksen tai vaikuttamisen lisääntyneen, 35 vastaajan mukaan lisääntyminen oli selvää.

3 Rikoslainsäädäntö

Kuten jäljempänä tarkemmin käsiteltävistä maalittamista koskevista arvioinneista ja ehdotuksista ilmenee, maalittamiseen liittyviin tekoihin soveltuu suuri joukko rangaistussäännöksiä. Merkityksellisten rikosten piiriin voidaan katsoa kuuluvan lähinnä tietyt rikoslain 14, 16, 17, 21, 24 ja 25 luvussa rangaistaviksi säädetyt rikokset.

Maalittamisen yhteydessä voidaan tehdä muitakin rikoksia, joilla vaikka lainvastaisesti hankitaan tai käytetään maalittamisessa tarvittavia tietoja (esimerkiksi salassapitorikos, tietomurto ja tietosuojarikos) taikka julkaistaan viestejä toisen henkilön nimissä (identiteettivarkaus). Rikoksenteelijän ollessa virkamies voivat myös rikoslain 40 luvun säännökset soveltua. Seuraavassa keskitytään kuitenkin niihin rikoksiin, joilla on selkeimmin merkitystä arvioitaessa nimenomaan sitä, pitäisikö maalittaminen säätää rangaistavaksi erillisenä rikoksena.

Rikosten tarkemmassa luonnehdinnassa on tiivistetysti hyödynnetty erityisesti sitä, mitä jo on todettu Ilmanin selvityksessä (s. 25–66 ja 77–83) ja siinä viitatuissa lähteissä.

3.1 Rikoslain 14 luku

Luvussa säädetään rangaistaviksi rikokset poliittisia oikeuksia vastaan. Maalittamislanteissa sovellettaviksi voivat tulla luvun 1 ja 5 §.

1 §

Vaalirikos

Joka väkivallalla tai uhkauksella vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa toisen äänestämiseen tai ehdokkaaksi asettumiseen yleisissä vaaleissa tai yleisessä äänestyksessä, on tuomittava *vaalirikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Säännös voi tulla sovellettaviksi myös uhkausviesteihin. Syy uhkausten esittämiselle voi ilmetä suoraan viestistä tai se voi olla pääteltävissä esimerkiksi uhkausten ja äänestyksen tai vaalin ajallisesta läheisyydestä. Säännöksen soveltamisala on varsin

kapea. Yrityksen rinnastaminen täytettyyn tekoon merkitsee, että teko täyttyy jo silloin, kun vakavanlaatuinen uhkaus on esitetty säännöksessä mainitussa tarkoituksessa.⁵

5 §

Poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen

Joka väkivallalla tai vakavan vaaran toisen hyvinvoinnille käsittävällä uhkauksella estää toista

1) ilmaisemasta mielipidettään yleisistä asioista niitä varten tarkoitetussa kokouksessa tai muussa tilaisuudessa taikka tiedotusvälineessä tai muuten julkisesti,

2) osallistumasta yleisiä asioita varten järjestettyyn kokoukseen, kulkueeseen tai muuhun tilaisuuteen tai

3) perustamasta yhdistyksen yleisiä asioita varten taikka liittymästä tai kuulumasta sellaiseen tai toimimasta siinä,

on tuomittava *poliittisten toimintavapauksien loukkaamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Poliittisten toimintavapauksien loukkaamisesta tuomitaan myös se, joka 1 momentissa tarkoitetulla tavalla saa toisen vastoin tahtoaan ilmaisemaan mielipiteensä yleisistä asioista kokouksessa tai muussa tilaisuudessa taikka tiedotusvälineessä tai muuten julkisesti, osallistumaan yleisiä asioita varten järjestettyyn tilaisuuteen taikka liittymään tai kuulumaan sellaisia asioita varten perustettuun yhdistykseen tai toimimaan tällaisessa yhdistyksessä.

Yritys on rangaistava.

Säännös voi tulla sovellettavaksi erityisesti tekoihin, joissa vakavalla uhkauksella esitetään henkilöä ilmaisemasta mielipidettään yleisistä asioista julkisesti. Kriminalisoinnin tarkoituksena on suojata sananvapautta paitsi poliittisessa toiminnassa myös epäpoliittisten kansalaisryhmittymien ja ammattiyhdistysten toiminnassa. Kohdehenkilöiden piiri ei ole rajattu vain poliitikkoihin, vaan säännös suojaa muitakin, jotka käyttävät julkisesti puheenvuoroja säännöksen piiriin kuuluvista asioista (esimerkiksi poliittisista kysymyksistä kirjoittavat toimittajat ja tutkijat). Uhka hyvinvoinnille voi ilmetä uhkana uhatun taloudelliselle tai fyysiselle hyvinvoinnille.⁶

3.2 Rikoslain 16 luku

Luvussa säädetään rangaistaviksi rikokset viranomaisia vastaan. Maalittamistilanteissa sovellettaviksi voivat tulla luvun säännöksistä seuraavat:

⁵ Illmanin selvitys, s. 25.

⁶ Illmanin selvitys, s. 26–28.

1 §

Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen

Joka

- 1) käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen,
- 2) muuten käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai
- 3) käyttää väkivaltaa virkamiestä tai häneen 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevaa henkilöä vastaan kostaakseen sellaisen virkatoimen,

on tuomittava *virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Virkamiehen väkivaltaisesta tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla sitä kohtaan, joka virkamiehen pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä koskevassa virkatoimessa.

Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rangaistavuuden edellytyksenä ei ole se, että virkamies pakotuksen alaisena tekee tai jättää tekemättä kyseisen virkatoimen. Teon täytyy liittyä julkisen vallan käyttöä sisältävään virkatoimeen. Sellaisia virkatoimia tehdään esimerkiksi poliisi- ja syyttäväviranomaisissa sekä tuomioistuimissa. Tunnuksmerkistössä tarkoitettu uhkaaminen voidaan suorittaa myös esimerkiksi internetissä ja sosiaalisen median alustoilla lukuun ottamatta kosta koskevaa tekotapaa. Ylilytys voi kuitenkin koskea kaikkia virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tekotapoja.⁷

2 §

Virkamiehen vastustaminen

Jos virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentehtyjä on tuomittava *virkamiehen vastustamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Kysymys on tunnuksmerkistökäytännöllään muuten vastaavista mutta kokonaisarvostelun perusteella vähemmän vakavista teoista kuin virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa.

⁷ Illmanin selvitys, s. 30 ja 31.

3 §

Haitanteko virkamiehelle

Joka käyttämättä väkivaltaa tai sen uhkaa oikeudettomasti estää tai yrittää estää 1 §:ssä tarkoitetun virkatoimen suorittamista tai vaikeuttaa sitä, on tuomittava *haitanteosta virkamiehelle* sakkoon.

Haitanteosta virkamiehelle tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla sitä kohtaan, joka virkamiehen pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä koskevassa virkatoimessa.

Tunnusmerkistössä ei säädetä siitä, miten virkatoimen suorittamista estetään, yritetään estää tai vaikeutetaan. Näin ollen on katsottavissa, että tämäkin teko on toteutettavissa esimerkiksi internetissä ja sosiaalisen median alustoilla. Rangaistavuuden alaa laajentaa se, että rangaistavana tekotapana on myös virkatoimen suorittamisen estämisen yrittäminen. Ilmanin selvityksen mukaan (s. 42) ei ole periaatteellista esittää sille, että tämän tunnusmerkistön voitaisiin katsoa täyttyvän joissakin sellaisissa tilanteissa, joissa viranhaltijasta tehdään ilmeisen perusteettomia kanteluita, tutkintapyyntöjä tms., jotta julkista valtaa käsittävän virkatoimen toteuttaminen vaikeutuisi.

3.3 Rikoslain 17 luku

Luvussa säädetään rangaistaviksi rikokset yleistä järjestystä vastaan. Maalittamistilanteissa sovellettaviksi voivat tulla luvun säännöksistä seuraavat:

1 §

Julkinen kehottaminen rikokseen

Joka joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai houkuttelee rikoksen tekemiseen siten, että kehoitus tai houkuttelu

- 1) aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, tai
- 2) muuten selvästi vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta,

on tuomittava *julkisesta kehottamisesta rikokseen* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Jos kehottaminen tai houkuttelu aiheuttaa sen, että rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, sovelletaan mitä 5 luvussa säädetään osallisuudesta rikokseen.

Rangaistavalta julkiselta kehottamiselta rikokseen ei edellytetä, että sen takia rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu. Riittävää on 1 momentin 1 kohdan mukaan, että aiheutuu rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tapahtumisen konkreettinen eli läheinen vaara. Rangaistussäännöksen mukainen vaara voidaan päätellä siitä, että joku tai jotkut ryhtyvät valmistelemaan sellaista rikosta tai että heidän lausumistaan tai

muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä heidän todennäköisesti ryhtyvän kehoituksen tai houkuttelun mukaiseen rikokseen (HE 6/1997 vp, s. 111/I).

Julkista kehottamista rikokseen koskeva rangaistussäännös soveltuu tietoverkoissa tapahtuviin kehottamistekoihin. Momentin johdantokappaleessa tarkoitettuja joukkotiedotusvälineitä eivät ole yhteisöjen sisäiset tietoverkot (HE 6/1997 vp, s. 110/II). Kehotus tai houkuttelu voi koskea minkä tahansa rikoksen tekemistä. Pykälän 2 momentin tilanteissa on kysymys lähinnä rikoslain 5 luvun 5 §:n mukaisesta yllyttäjän vastuusta.

13 §

Ilkivalta

Joka

- 1) metelöimällä tai muulla sellaisella tavalla aiheuttaa huomattavaa häiriötä virantoimituksen yhteydessä muulla kuin yleisellä paikalla tai yleisöltä suljetussa virastossa, toimistossa, liikkeessä tai tehtaassa tai muussa vastaavassa paikassa,
- 2) aiheuttaa huomattavaa häiriötä lähettämällä viestejä tai soittamalla puheluita virastoon, toimistoon, liikkeeseen taikka muuhun vastaavaan paikkaan taikka
- 3) käyttämällä joukkoliikenteen kulkuneuvon, hissien tai muun laitteen hätäjärjettä tai hälytintä aiheuttaa ilkivaltaisesti väärän hälytyksen,
on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä rangaistusta, *ilkivallasta* sakkoon.

Maalittamisilmiöön voi joissakin tilanteissa liittyä pykälän 2 kohta, jossa säädetään rangaistavaksi esimerkiksi viraston toiminnan huomattava häiritseminen viestejä lähettämällä.

3.4 Rikoslain 21 luku

Luvussa säädetään rangaistaviksi henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Maalittamisen johtaessa kohdehenkilön mielenterveyden vahingoittumiseen sovellettaviksi voivat tulla luvun säännöksistä seuraavat:

5 §

Pahoinpitely

Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava *pahoinpitelystä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

10 §

Vammantuottamus

Joka huolimattomuudellaan aiheuttaa toiselle ruumiinvamman tai sairauden, joka ei ole vähäinen, on tuomittava *vammantuottamuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

3.5 Rikoslain 24 luku

Luvussa säädetään rangaistaviksi yksityisyyttä, rauhaa ja kunniaa loukkaavat rikokset. Luvun säännöksistä voivat maalittamistilanteissa tulla sovellettaviksi seuraavat:

1 a §

Viestintärauhan rikkominen

Joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää viestejä tai soittaa toiselle siten, että teko on omiaan aiheuttamaan tälle huomattavaa häiriötä tai haittaa, on tuomittava *viestintärauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rangaistussäännös soveltuu viestintäverkossa välitettäviin erilaisiin viesteihin, jotka voivat sisältää myös kuvaa tai ääntä taikka olla tyhjiä. Häirintätarkoituksen tunnusmerkki ilmentää oikeudenvastaisuuden vaatimusta, joten asialliset ja perustellut yhteydenotot eivät toteuta rikosvastuun edellytyksiä.⁸

8 §

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Joka oikeudettomasti

- 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai
 - 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville
- esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava *yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä* sakkoon.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

⁸ Illmanin selvitys, s. 44 ja 45 sekä HE 19/2013 vp, s. 37/l.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Tämän levittämisteon rangaistavuudella suojataan henkilön yksityiselämää, jonka piiriin tässä yhteydessä kuuluvat etupäässä arkaluonteiset tiedot henkilön perhe-elämästä, vapaa-ajan käytöstä, terveydestä ja ihmissuhteista. Yksityiselämään ei kuulu menettely julkisessa virassa tai tehtävässä taikka työtehtävässä, jota sen luonteen vuoksi suoritetaan julkisuudessa.⁹

Rangaistavan tiedon levittämisen tulee olla oikeudetonta, mihin liittyvät pykälän 2 ja 3 momentin rajoitussäännökset, joilla pyritään estämään puuttuminen rangaistussäännöksellä sananvapauden ytimeen. Tietojen esittäminen on oikeudenmukaista ainakin silloin, kun siihen on oikeusjärjestyksestä ilmenevä peruste tai asianomaisen henkilön suostumus. Tiedon esittämisestä tai saatavilla olosta muualla ei seuraa, että sen edelleen levittäminen olisi oikeudenmukaista. Tiedon levittäminen internetissä täyttää tyyppillisesti levittämistunnusmerkin.¹⁰

8 a §

Törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Jos yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä aiheutetaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästi yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Pykälässä säädetään rangaistaviksi sellaiset yksityiselämää loukkaavat tiedon levittämiset, joilla aiheutetaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja jotka ovat lisäksi kokonaisuutena arvostellen törkeitä. Vahingolla tarkoitetaan taloudellisen vahingon ohella muutakin sellaista vahinkoa, jota ei voida pitää lainkohdassa tarkoitettuna kärsimyksenä ja joka voi erityisen suurena ilmetä esimerkiksi työuralla etenemisen olennaisena vaikeutumisenä tai estymisenä kokonaan taikka tärkeiden koulutusmahdollisuuksien tai yhteiskunnallisen arvonannon menettämisenä (HE 19/2013 vp, s. 44).

⁹ Illmanin selvitys, s. 37 ja HE 19/2013 vp, s. 38.

¹⁰ Oikeusministeriön muistio ja siinä viitattu ratkaisun KKO 2018:51 kohta 28.

9 §

Kunnianloukkaus

Joka

1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka

2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista, on tuomittava *kunnianloukkauksesta* sakkoon.

Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Kunnianloukkauksena ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Pykälän 3 ja 4 momentti sisältävät vastaavan kaltaisia rajoitussäännöksiä kuin yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevan saman luvun 8 §:n 2 ja 3 momentti. Rajoitussäännösten tarkoituksena on myös tässä tapauksessa varmistaa, että rangaistussäännöstä sovelletaan sananvapauden suojaa loukkaamatta. Kun punnitaan vastakkain yhtäältä yksityisyyden suojaa ja kunniansuojaa ja toisaalta sananvapautta, punninnassa on otettava huomioon muun muassa se, kuinka keskeisesti julkaistut tiedot kulloinkin koskettavat asianomaisen henkilön yksityiselämän suojan ydinaluetta ja kuinka välttämättömänä sananvapauteen puuttumista on tästä syystä pidettävä.¹¹

10 §

Törkeä kunnianloukkaus

Jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kunnianloukkauksessa aiheutetaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Kunnianloukkauksen törkeäksi tekevät perusteet vastaavat niitä perusteita, jotka tekevät yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen törkeäksi.

¹¹ Illmanin selvitys, s. 40 ja siinä viitattu ratkaisun KKO 2013:100 kohta 14.

3.6 Rikoslain 25 luku

Luvussa säädetään rangaistaviksi vapauteen kohdistuvat rikokset. Luvun säännöksistä voivat maalittamistilanteissa tulla sovellettaviksi seuraavat:

7 §

Laiton uhkaus

Joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *laittomasta uhkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Tekotavoista ensimmäinen eli aseensa nostaminen on sellainen, joka ei käytännössä voi tulla kysymykseen verkkomaailmaan kiinnittyneessä maalittamisessa. Rangaistussäännöksessä tarkoitettu uhkaus voi olla sanallinen ja nimenomainen, mutta se voi myös ilmetä hiljaisesti esimerkiksi kohdehenkilölle lähetetystä kuvasta, jolla on riittävän selkeä symbolinen merkitys, tai siitä, että kohdehenkilön annetaan ymmärtää, ettei hän ole turvassa kodissaan. Sosiaalisen median keskustelussa esitetty uhatun tietoon tullut uhkaus voi täyttää tunnusmerkistön.¹²

Laittoman uhkauksen rangaistavuus ei edellytä sitä, että uhkaus on yhdistettävissä johonkin tiettyyn kohdehenkilön tekemään toimenpiteeseen (esimerkiksi virkatoimeen). Myöskään uhkaajan tiettyä tarkoitusta ei edellytetä. Uhkaukseen liittyvän rikoksen ei tarvitse olla välittömästi toteutettavissa. Uhatun perusteltu syy pelätä rangaistussäännöksessä tarkoitettulla tavalla riippuu useista seikoista kuten rikoksen vakavuudesta, todennäköisyydestä ja ajallisesta etäisyydestä, uhkaajan ja uhatun henkilöstä sekä uhkaajan käytössä olevista resursseista.¹³

7 a

Vainoaminen

Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *vainoamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

¹² Illmanin selvitys, s. 32.

¹³ Illmanin selvitys, s. 13 ja oikeusministeriön muistio, s. 7.

Rangaistussäännöksessä tekotapana kuvattua uhkaamista kuvataan lain esitöissä (HE 19/2013 vp, s. 50) seuraavasti:

” ... Uhkaamisella tarkoitetaan sitä, että henkilö tekee toiselle tietäväksi, että voi tapahtua jokin tälle epämieluisa asia, ja että tämän asian tapahtuminen riippuu jollakin tavalla asian esittäjästä tai on hänen vallassaan. Kyseessä voi olla nimenomainen uhkaus mutta myös muu menettely, joka selvästi sisältää uhan. ... Uhkaaminen voi sisältää kohdehenkilölle kohdistetun vaatimuksen tehdä jotakin, mutta tämä ei ole uhkaamisen tunnusmerkin toteutumisen välttämätön edellytys. Uhkaamisen tulee kohdistua vainoamisen kohteeseen, mutta vainottuun kohdistettu uhkaaminen voi sisältää kolmanteen nähden toteutettavan uhan. ... Yksittäisen uhkaamisen ei tarvitse olla niin vakava kuin rikoslain 25 luvun 7 §:ssä tarkoitettussa laittomassa uhkauksessa. ...”

Myös rangaistussäännöksessä neljäntenä tekotapana todettu yhteyden ottaminen voi toteutua maalittamiseksi luonnehdittavan toiminnan yhteydessä. Yhteydenotossa on lain esitöiden mukaan kyse tekijän kommunikaatiosta kohteen suuntaan, se voidaan toteuttaa myös lähettämällä kohteelle tarkoitettu viesti yleisön saatavilla olevalla keskustelupalstalla (HE 19/2013 vp, s. 51/I). Samassa esitöiden kohdassa todetaan, että yhteydenotto voi tapahtua myös välikäden kautta esimerkiksi siten, että kolmas henkilö välittää viestejä kohteelle. Jos välittäjä on selvillä tekijän toiminnan luonteesta, voi kyseeseen tulla välittäjän vastuu rikokseen osallisena. Lukuisatkaan perustellut yhteydenotot eivät toteuta tunnusmerkistön edellyttämää vaatimusta siitä, että menettelyn tulee olla oikeudetonta.

Lain esitöistä ilmenee edelleen (s. 51/II) vainoamisessa olennaista olevan se, että kyseessä ei ole yksittäinen rikollinen teko, vaan osateoista muodostuva henkilön elämänlaatua vakavasti häiritsevä tila, joka voi muodostua erittäin pelottavaksi tai ahdistavaksi ja hänen elämänsä hallitsevaksi. Osatekojen ei tarvitse olla saman tekotapa-tunnuksen toteuttavia, mutta niiden täytyy muodostaa yhtenäinen kokonaisuus. Merkittävää on osatekojen perustuminen tekijän yhtenäiseen motivaatiotaustaan.

Illman on selvityksessään esittänyt näkemyksiä vainoamissäännöksen soveltumisesta eräisiin tilanteisiin.¹⁴ Hänen mukaansa vaatimus siitä, että toistuvien yhteydenottojen tulee olla omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, voidaan ajatella täytyvän helpommin kohdehenkilön ollessa esimerkiksi itsenäisesti ja yksin toimiva toimittaja tai tutkija, jolla ei ole turvaverkkoa ja joka siten on verraten haavoittuvassa asemassa. Vähemmän haavoittuvassa asemassa ovat esimerkiksi poliisit, syyttäjät ja

¹⁴ Illmanin selvitys, s. 50 ja 51.

tuomarit. Illmanin käsityksen mukaan toistuvien kanteluiden ja tutkintapyyntöjen tekeminen tai muu tällaisten sinänsä laillisten keinojen käyttäminen voi muodostua vainoamisen tunnusmerkistön toteuttavaksi oikeudettomaksi menettelyksi.

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2020:30 koskee tapausta, jossa hovioikeus oli katsonut A:n syyllistyneen törkeään kunnianloukkaukseen sillä perusteella, että A oli lukuisissa eri yhteyksissä esittänyt toisesta samalla työpaikalla työskennelleestä henkilöstä perättömiä ja halventavia väitteitä muun muassa kirjaamalla niitä työpaikan asiakastietojärjestelmään, lähettämällä niitä sähköpostitse muille henkilöille sekä laatimalla kantelukirjelmia laillisuusvalvojille.

Korkein oikeus katsoi, ettei A:n syyksi luettu menettely täyttänyt rikoslain 25 luvun 7 a §:ssä kuvattuja vainoamisen tunnusmerkistöjen tekotapoja, minkä vuoksi syyte vainoamisesta hylättiin. A:n menettely ei ollut vainoamissäännöksessä tarkoitettua uhkaamista, seuraamista, tarkkailua tai yhteyden ottamista (ratkaisun kohta 13). Menettelyn tekotapoja ei voinut korkeimman oikeuden mukaan myöskään pitää mainittuihin tekotapoihin rinnastettavina (kohta 17). Tältä osin korkein oikeus kiinnitti muun ohessa huomiota siihen, että A:n esittämä arvostelu oli kohdistunut ensisijaisesti työorganisaation toimintaan eikä niinkään B:hen henkilöönä. A:n tapa havainnoida asianomistajan toimintaa ei myöskään ollut erityisen intensiivistä tai poikkeuksellista (tätä ja edellistä virkettä koskien kohta 16).

Toimittajaan kohdistunutta vainoamista koskee korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2022:8. Ratkaisun tarkoittamassa tapauksessa A oli julkaissut Facebookin julkisilla sivuilla ja Twitterissä suuren määrän toimittaja B:tä pilkkaavia ja halventavia viestejä, joista B oli saanut tiedon. Samaan aikaan A oli lähettänyt B:lle lukuisia tapaamisehdotuksia sisältäneitä yksityisviestejä.

A:n katsottiin julkaisuillaan ja viesteillään ottaneen toistuvasti yhteyttä B:hen. Kun A:n menettely oli lisäksi oikeudetonta ja omiaan aiheuttamaan ahdistusta B:ssä, A:n syyksi luettiin vainoaminen.

Korkeimman oikeuden ratkaisun perustelujen mukaan A:n ilmeisenä vaikuttimena on ollut estää julkista keskustelua Venäjän informaatiovaikuttamisesta. Hänen B:lle lähettämistään viesteistä ilmenee, että A on tietoisesti pyrkinyt kirjoituksillaan vaikuttamaan B:n päätöksentekoon ja toimintaan. A on itse luonnehtinut toimintaansa informaatiotosodaksi. (ratkaisun kohta 36)

8 §

Pakottaminen

Joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *pakottamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Pakottamista koskevalla rangaistussäännöksellä suojataan yleistä toimintavapautta. Uhkauksen ei tarvitse merkitä henkilöön kohdistuvalla väkivallalla uhkaamista, kysymykseen tulevat esimerkiksi taloudelliset painostuskeinot ja pahan tekemisellä uhkaaminen. Rangaistussäännöksen soveltamiseen liittyen voidaan ajatella esimerkiksi tilanteita, joissa toimittajaa tai tutkijaa pyritään vaientamaan tai muuttamaan julkaistavia tietoja. Virkamiesten kohdalla uhkauksen ei tarvitse liittyä tiettyyn virkatoimeen samalla tavoin kuin rikoslain 16 luvun 1–3 §:n mukaisissa teoissa. Pakottamisesta voi olla kysymys, kun uhataan sinänsä oikeutetulla asialla mutta tilanteessa, jossa pakottajalla ei ole oikeutta vaatia kyseistä tekoa tai tekemättä jättämistä. Pakottamista on myös se, että laittomalla keinolla uhaten saadaan toinen tekemään jotakin, minkä vaatiminen sinänsä on oikeutettua.¹⁵

3.7 Osallisuutta koskevat rikoslain säännökset

Maalittamiselle on ominaista usean henkilön osallistuminen kohdehenkilöä loukkaavaan toimintaan, jolloin koordinoituun yhteistoimintaan voivat sovellettaviksi tulla rikoslain 5 luvun rikokseen osallisuutta koskevat säännökset:

3 § *Rikoskumppanuus*

Jos kaksi tai useammat ovat yhdessä tehneet tahallisen rikoksen, rangaistetaan kutakin rikoksen tekijänä.

Illmanin esittämä esimerkki (tämä esimerkki ja seuraavat pykälien alla olevat esimerkit ovat selvityksen sivuilla 53 ja 54):

A laatii kohdehenkilöä koskevan herjaavan kirjoituksen, jonka B hyväksyy julkaistavaksi ylläpitämällään sivustolla tietoisena kirjoituksen luonteesta. Asetelmaa voidaan arvioida rikoskumppanuudeksi eikä B:n kohdalla vain avunannoksi, jos toteutettava rikos perustuu A:n ja B:n yhteiseen päätökseen ja molempien toiminta on rikoksen täyttymisen kannalta olennainen.

5 § *Yllytys*

Joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen, tuomitaan yllytyksestä rikokseen kuten tekijä.

¹⁵ Illmanin selvitys, s. 34 ja 35 sekä siinä yhteydessä viitatu lähteet.

Yllytyksestä on kysymys, jos A ylipuhuu B:n lähettämään kohdehenkilölle uhkausviestejä ja B ryhtyy toimeen. Jos A on yllyttänyt B:tä lähettämään kohdehenkilölle tämän kunniaa loukkaavia viestejä, mutta B päättääkin lähettää kohdehenkilölle tappouhkauksia, yllytyksellä ja pääteolla ei ole sellaista yhteyttä, että A voitaisiin tuomita yllytyksestä laittoman uhkaamiseen.

6 §

Avunanto

Joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä, tuomitaan avunannosta rikokseen saman lainkohdan mukaan kuin tekijä. Rangaistusta määrättäessä sovelletaan kuitenkin, mitä 6 luvun 8 §:n 1 momentin 3 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään.

A pyytää ja saa B:ltä yhteystietoja kohdehenkilölle voidakseen lähettää hänelle uhkaus- ja häirintäviestejä. B on avunantaja, jos hän ymmärsi tiedot luovuttaessaan, että A käyttäisi ne tähän tarkoitukseen.

Rikoslain 5 luvun 3, 5 ja 6 §:n osallisuussäännöksissä on kysymys tahallisesta myötävaikuttamisesta tahalliseen rikokseen. Edellytyksenä on ensiksikin rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekeminen. Toiseksi osallisuusteolta edellytetään tahallisuutta. Osallisen asema määrityy sen mukaan, onko hän saanut aikaan toisessa tai toisissa rikosentekopäätöksen (yllyttäjä), onko hän keskeisellä tavalla osallistunut rikoksen toteuttamiseen (rikoksen tekijä) vai onko hän osallistunut rikoksen tekemiseen vähemmän merkittävällä tavalla (avunantaja). Liikkeelle paneva henkilö maalittamisen kaltaisessa toiminnassa voi olla rikosoikeudellisessa vastuussa toteutetusta rikoksesta laajemmin kuin sellaiset yksittäisiin osatekoihin osallistuneet henkilöt, joiden tahallisuus ei mahdollisesti ulotu toiminnan kaikkiin osiin.¹⁶

4 §

Välillinen tekeminen

Tekijänä tuomitaan se, joka on tehnyt tahallisen rikoksen käyttäen välikappaleena toista, jota ei voida rangaista siitä rikoksesta syyntakeettomuuden tai tahallisuuden puuttumisen vuoksi taikka muusta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiin liittyvästä syystä.

A kehottaa internetissä ihmisiä lähettämään viestejä kohdehenkilölle tarkoituksenaan aikaansaada sellainen kohdehenkilölle saapuvien viestien tulva, joka täyttää viestintärauhan rikkomisen tai vainoamisen

¹⁶ Oikeusministeriön muistio, s. 11 ja 12.

tunnusmerkistön. Kysymys on välillisestä tekemisestä, mikäli yksittäiset viestien lähettäjät esimerkiksi tahallisuuden puuttumisen vuoksi eivät syyllisty rikokseen.

Säännöksen perusteella voi tulla tuomituksi tekijänä henkilö, joka osallisuusopillisesti olisi lähinnä yllyttäjän roolissa, kun välikappaleena käytetty henkilö ei täytä kyseistä rikosta koskien rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiä tai täyttää vain lievempää rikosta koskevat vastuun edellytykset. Välillisessä tekemisessä välitön tekijä voi ensinnäkin olla syyntakeeton iän tai mielentilansa vuoksi. Välittömältä tekijältä voi myös puuttua tahallisuus, toisin sanoen tietoisuus teon tosiasiallisesta tai oikeudellisesta luonteesta, tai tekijä erehtyy siitä. Edelleen välittömältä tekijältä voi puuttua jokin tunnusmerkistöön kuuluva erityinen tarkoitus tai motiivi. Myös eräät muut vastuun puuttumisen tilanteet saattavat tulla kysymykseen.¹⁷

3.8 Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä

Eräitä rikosoikeudellista vastuuta koskevia säännöksiä on sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetussa laissa (460/2003):

12 §

Rikoksen tekijän ja osallisen vastuu

Yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain (39/1889) mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Säännöksen esitöiden (HE 54/2002 vp, s. 68) mukaan vastuu kohdistuu henkilöön, joka tosiasiallisesti tekee viestin sisältöä ja julkaisemista koskevia päätöksiä (julkaisun levittäjä, valmistaja, kustantaja ja julkaisija).

Säännöksen mukaan sivuston tai alustan ylläpitäjä voi olla vastuussa rikoksesta, joka täyttyy, kun toisen kirjoittama viesti julkaistaan tai levitetään, jos ylläpitäjä on rikoslain 5 luvun osallisuussäännösten mukaisella tavalla osallinen rikokseen. Lainsäädännössä ei ole yleistä säännöstä, jolla ylläpitäjä veloitettaisiin valvomaan ylläpitämänsä sivuston laillisuutta ja poistamaan siitä tietty sisällöltään lainvastainen aineisto tai esittämään sen tuleminen yleisön saataville. Ylläpitäjälle voi syntyä epävarsinainen lainminlyöntivastuu rikoslain 3 luvun 3 §:n 2 momentin mukaisesti vain korkeintaan hyvin

¹⁷ Oikeusministeriön muistio s. 11 sekä HE 44/2002 vp, s. 153/II ja 154/I.

harvinaisissa tilanteissa. Ylläpitäjän rikosoikeudellisen vastuun syntyminen jää käytännössä riippumaan siitä, voidaanko ylläpitäjän osoittaa hyväksyneen sisällöltään lainvastaisen viestin ennen julkaisemista tai viimeistään julkaisuhetkellä.¹⁸

13 §

Päätoimittajarikkomus

Jos vastaava toimittaja tahallaan tai huolimattomuudesta olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa siten, että laiminlyönti on omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen, hänet on tuomittava, jos tällainen rikos tehdään eikä häntä ole pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena, *päätoimittajarikkomuksesta* sakkoon.

Rangaistussäännös täydentää rikosoikeudellista sääntelyä koskien niitä tilanteita, joissa vastaavaa toimittajaa ei voida pitää rikoksen tekijänä tai rikoslain 5 luvussa tarkoitettuna rikokseen osallisena (rikoskumppani, yllyttäjä tai avunantaja). Jos verkkojulkaisulle ei ole määrätty vastaavaa toimittajaa, vaikka näin olisi sananvapauslain 4 §:n 3 momentin nojalla pitänyt tehdä, mutta joku henkilö on tosiasiallisesti vastannut pykälän 3 momentissa tarkoitetuista toimitustyön johtamis- ja valvontatehtävistä, on perusteltua katsoa, että tämänkin henkilön vastuu määräytyy yleisten vastuusäännösten perusteella (Ilmanin selvitys, s. 64). Rikosoikeudellinen vastuu syntyy, jos sellaista henkilöä voidaan pitää sisällön perusteella määräytyvän rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

3.9 Syyteoikeus

Eräitä edellä käsiteltyjä rikoksia koskien on erityisiä säännöksiä syyteoikeudesta. Tämä koskee ensinnäkin rikoslain 17 luvun 13 §:ssä rangaistavaksi säädettyä ilkivaltaa, joka voi pykälän 2 momentin mukaan ilmetä niin, että rikosentekijä aiheuttaa huomattavaa häiriötä lähettämällä viestejä tai soittamalla puheluita virastoon, toimistoon, liikkeeseen taikka muuhun vastaavaan paikkaan. Mainitun luvun 25 §:n mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi, jos ilkivallalla ei ole rikottu yleistä järjestystä.

Rikoslain 24 luvun 12 §:ssä säädetään syyteoikeudesta seuraavasti:

¹⁸ Ilmanin selvitys, s. 55–58.

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä kotirauhan rikkomisesta, viestintärauhan rikkomisesta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, julkisrauhan rikkomisesta, salakuuntelusta, salakatselusta eikä salakuuntelun tai salakatselun valmistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kunnianloukkauksesta eikä törkeästä kunnianloukkauksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi. Valtakunnansyyttäjä voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Edellä 9 §:n 2 momentissa tarkoitetun rikoksen voi ilmoittaa syytteeseen pantavaksi kuolleen leski, sisarus, sukulainen suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa taikka vainajan kanssa yhteisessä taloudessa elänyt tai muu, jolle vainaja oli erityisen läheinen.

Maalittamisen kannalta merkityksellinen on pykälän 1 momentti, jonka mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä viestintärauhan rikkomisesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Pykälän 2 momentin mukaan yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus törkeine tekemuotoineen ovat lähtökohtaisesti asianomistajarikoksia. Valtakunnansyyttäjä voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta joukkotiedotusvälineeseen ja erittäin tärkeään yleiseen etuun liittyvissä tilanteissa.

Illmanin selvityksessä todetaan tämän syyteoikeussäännöksen olevan varsin suppea. Yksityisen ylläpitämä internetsivusto ja internetin keskustelupalsta eivät yleensä täytä joukkotiedotusvälineen määritelmää. Erittäin tärkeän edun vaatimus voi liittyä esimerkiksi pakottamisesta tai muusta painostuksesta johtuvaan asianomistajan passiivisuuteen tai tiedotusvälineen toistuviin syyllistymiseen törkeisiin tällaisiin rikoksiin.¹⁹

Rikoslain 25 luvun 9 §:ssä säädetään syyteoikeudesta seuraavasti:

Syyttäjä saa nostaa syytteen tuottamuksellisesta vapaudenriistosta, laittomasta uhkauksesta tai pakottamisesta vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi taikka pakottamisen tai laittoman uhkauksen tekemiseen on käytetty hengenvaarallista välinettä taikka jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Syyttäjä saa lisäksi nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi eikä rikosentekijä ole saman työnantajan palveluksessa. Syyttäjä saa nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta myös, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen julkisen luottamustehtävänsä vuoksi.

¹⁹ Illmanin selvitys, s. 78 ja 79 sekä siinä yhteydessä viitatut lähteet.

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä lapsen omavaltaisesta huostaanotosta, jos se olisi vastoin lapsen etua. Ennen syytteen nostamista on kuultava sen kunnan sosiaalilautakuntaa, jossa lapsella on asuinpaikka tai jossa lapsi oleskelee tai jolla muuten ilmeisesti on parhaat tiedot lapsesta.

Pykälän 1 momentin mukaan laitton uhkaus ja pakottaminen ovat lähtökohtaisesti asianomistajarikoksia. Kysymyksessä olevat rikokset voivat kuitenkin olla virallisen syytteen alaisia erittäin tärkeän yleisen edun vaatiessa syytteen nostamisesta. Lisäksi lokakuun 2021 alussa voimaan tullessa 2 momentissa on laajennettu laittoman uhkauksen virallisen syytteen alaisuutta työtehtäviin ja luottamustehtäviin liittyviin uhkausrikoksiin.

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 24 §:ssä ovat seuraavat syyteoikeutta koskevat säännökset:

Valtakunnansyyttäjä päättää syytteen nostamisesta julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta sekä tällaiseen rikokseen liittyvästä päätoimittajarikkomuksesta. Valtakunnansyyttäjä määrää tällöin myös siitä, kenen on ajettava syytettä.

Asianomistajan syyteoikeudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14–17 §:ssä säädetään.

Pykälän 1 momentin mukainen valtakunnansyyttäjän syyteoikeus ei ole riippuvainen viestin julkaisemisessa käytetystä välineestä tai tekniikasta (HE 52/2002 vp, s. 90/I). Julkaistun viestin sisältöön perustuva rikos ei määräydy vain rikosnimikkeeseen tai tunnusmerkistön perusteella, vaan huomioon on otettava konkreettinen teko.

4 Muut kuin rikosoikeudelliset keinot

4.1 Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja laki sähköisen viestinnän palveluista

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 18 §:ssä ovat säännökset verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräyksestä. Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin voi syyttäjän, tutkinnanjohtajan tai asianomistajan hakemuksesta määrätä julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan taikka lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän keskeyttämään julkaistun verkkoviestin jakelun, jos viestin sisällön perusteella on ilmeistä, että sen pitäminen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi. Tuomioistuimen on käsiteltävä hakemus kiireellisenä. Saman pykälän 5 momentin mukaan tuomioistuin voi syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta antaa 1 momentissa tarkoitetun määräyksen myös käsitellessään julkaistun viestin sisältöön perustuvaa syytettä.

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 18 §:n (esityksessä 19 §) perustelujen (HE 54/2002 vp, s. 79/I) mukaan verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräys voidaan antaa vain, jos viestin sisällön perusteella on ilmeistä, että sen pitäminen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi. Tämä tarkoittaa perustelujen perusteella sitä, että määräyksen edellytyksen kynnys on varsin korkea. Kynnys tarkoittaa sitä, että viestin sisällöstä on erittäin pätevin perustein voitava päätellä, että sen julkaisija on syyllistynyt yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvaan rikokseen. Perusteluista ilmenee lisäksi (s. 78/II), että keskeyttämismääräys on rajoitettava koskemaan vain verkkoviestin sitä osaa, johon määräys on sen tavoitteiden saavuttamiseksi teknisesti välttämätöntä kohdistaa. Tämä on linjassa sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 1 §:n 2 momentin kanssa sen todetessa, että kyseistä lakia sovellettaessa ei viestintään saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa.

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 22 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuin voi määrätä sisällöltään lainvastaiseksi todetun verkkoviestin poistettavaksi yleisön saatavilta ja hävitettäväksi.

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 185 §:n 1 momentin mukaan käräjäoikeus voi syyttäjän tai tutkinnanjohtajan hakemuksesta taikka sen hakemuksesta, jonka oikeutta asia koskee, määrätä 184 §:ssä tarkoitetun tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajan sakon uhalla estämään tallentamansa tiedon saannin, jos tieto on ilmeisesti sellainen, että sen sisällön pitäminen yleisön saatavilla tai sen välittäminen on säädetty rangaistavaksi tai korvausvastuun perusteeksi. Hakemus on käsiteltävä kiireellisesti.

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 18 §:n 1 momentin ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 185 §:n 1 momentin sääntelyssä on jonkin verran eroja esimerkiksi tuomioistuimen antaman määräyksen kohteena olevan toimenpiteen ja tahon suhteen. Siltä osin kuin säännökset sanamuotonsa perusteella näyttävät olevan päällekkäiset, voidaan johtoa soveltamisalaan saada siitä, että sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettua lakia sovelletaan sananvapauden käyttämiseen joukkoviestinnässä.²⁰

4.2 Lähestymiskielto ja turvakielto

Lähestymiskielto

Lähestymiskiellosta annetun lain 1 §:n 1 momentin mukaan henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi voidaan määrätä lähestymiskielto. Ilman luonnehtii lähestymiskiellon käyttöalaaan liittyviä rikoksia selvityksessään seuraavasti (s. 102 ja 103):

”Vapauteen kohdistuvia rikoksia, joita tyypillisesti voi esiintyä maalittamisen yhteydessä, ovat rikoslain 25 luvun 7 §:ssä tarkoitettu laiton uhkaus, 7 a §:ssä tarkoitettu vainoaminen ja 8 §:ssä tarkoitettu pakottaminen. Rauhaan kohdistuvana rikoksena voidaan tässä yhteydessä puolestaan mainita rikoslain 24 luvun 1 a §:ssä tarkoitettu viestintärauhan rikkominen. Maalittamisen osatekoina tavallisimmin esiintyvät yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus eivät ole lähestymiskiellosta annetun lain 1 §:ssä tarkoitettuja rikoksia, koska nämä rikoslain 24 luvussa säädettyt kriminalisoinnit suojaavat yksityisyyttä ja kunniaa. Mutta esimerkiksi kunnianloukkaustyyppisten herjaavien ja solvaavien viestien lähettäminen suoraan kohdehenkilölle voidaan perustellusti useissa tilanteissa pitää kohdehenkilön vakavana häiritsemisenä.”

²⁰ Ilmanin selvitys, s. 101.

Lähestymiskiellosta annetun lain 2 §:n 1 momentin mukaan lähestymiskiello voidaan määrätä, jos on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä.

Lähestymiskiellosta annetun lain 2 §:n 1 momentin perustelujen (HE 41/1998 vp, s. 17) mukaan lainkohdassa tarkoitettua muuta vakavaa häirintää kuin rikoksella uhkaamista on esimerkiksi pitkän aikaa jatkunut tai tiheästi sattunut yhteyden ottaminen vailla asiallista perustetta. Perustelujen perusteella toistuva pilkallinen tai loukkaava käyttäytyminen voi johtaa lähestymiskiellon määräämiseen, jos käyttäytyminen on ollut itsensä uhatuksi tuntevan henkilön vakavaa häirintää siitä riippumatta, onko samalla tehty kunnianloukkausrikos.

Lain 2 a §:n mukaan kiellon määräämisen edellytyksiä arvioitaessa on otettava huomioon asiaan osallisten henkilöiden olosuhteet, jo tapahtuneen rikoksen tai häirinnän laatu ja toistuvuus sekä todennäköisyys, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, jatkaisi häirintää tai tekisi itsensä uhatuksi tuntevaan henkilöön kohdistuvan rikoksen.

Lähestymiskiellosta annetun lain 3 §:n 1 momentissa todetaan, että sen mukaan kuin asiaa koskevassa ratkaisussa tarkemmin määrätään, lähestymiskielloon määrätty henkilö ei saa tavata suojattavaa henkilöä eikä muuten ottaa häneen yhteyttä tai sitä yrittää (perusmuotoinen lähestymiskiello), ellei 4 momentista muuta johdu. Kiellettyä on myös suojattavan henkilön seuraaminen ja tarkkaileminen.

Lähestymiskiellosta annetun lain 3 §:n mukaan kiellettyä yhteydenpitoa ovat myös esimerkiksi puhelimitse, kirjeitse, sähköpostin välityksellä tai muulla vastaavalla tavalla tapahtuvat yhteydenotot (HE 41/1998 vp, s. 18). Kommunikaatiotapojen kehittämisen ja teknologisen kehityksen myötä säännöksen piiriin voidaan katsoa kuuluvan myös tekniset yhteydenottotavat, joilla tapahtuva yhteydenotto voi tulla myös muiden kuin kohteena olevan henkilön tietoon.

Lähestymiskiellon rikkominen on rangaistavaa rikoslain 16 luvun 9 a §:n nojalla. Rangaistukseksi määrätään sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta.

Turvakiello

Väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 36 §:n 1 momentin mukaan, jos henkilöllä on perusteltu ja ilmeinen syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi, väestötietojärjestelmään voidaan hakemuksesta tallettaa turvakiello. Sen henkilön, jota

asia koskee, tai hänen laillisen edustajansa tulee hakea turvakieltoa Digi- ja väestötietovirastolta kirjallisesti tai muulla todistettavalla tavalla.

Kuten momentin sanamuodosta suoraan ilmenee, turvakiellolla turvataan vain henkilön tai hänen perheensä fyysistä turvallisuutta. Momentin perusteluista ilmenee (HE 89/2008 vp, s. 100/II), että turvakiellon myöntäminen on lähtökohtaisesti poikkeuksellinen turvaamistoimi eikä sitä tulisi myöntää pelkästään henkilön subjektiivisten tunteusten perusteella. Turvakielto on perustelujen mukaan mahdollista myöntää esimerkiksi todistajan suojelutilanteissa, perheväkivaltilanteissa tai sellaisille ammattiryhmille, jotka joutuvat säännöllisesti kokemaan vakavan fyysisen väkivallan uhkaa työnsä johdosta. Turvakieltoa koskevan hakemuksen pitää aina olla perusteltu ja siitä tulee selkeästi ilmetä uhka ja sen todennäköisyys.

Kun turvakielto on talletettu järjestelmään, väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain 36 §:n 3 momentin mukaan kiellon kohteena olevan henkilön kotikunta, asuinpaikka, osoite ja muu yhteystieto saadaan luovuttaa vain sellaiselle viranomaiselle, jonka oikeus näiden tietojen käsittelyyn perustuu laissa tai sen nojalla säädetyn tai määrätyn kiellon kohteena olevan henkilön oikeutta tai velvollisuutta koskevan tehtävän, toimenpiteen tai toimeksiannon hoitamiseen. Turvakielto koskee myös kiellon kohteena olevan henkilön omistuksessa tai hallinnassa olevan kiinteistön, rakennuksen ja huoneiston yksilöinti- ja sijaintitietoja, jos niitä ei voida käsitellä erillään turvakiellon kohteena olevista tiedoista, kun kiellon kohteena olevan tietoja luovutetaan väestötietojärjestelmästä.

4.3 Työturvallisuuteen liittyvät toimenpiteet ja yhdenvertaisuuslaki

Myös maalittamiseen liittyviä työturvallisuuden toimenpiteitä käsitellään Ilmanin selvityksessä (s. 105–111). Siitä ilmenee, että tämän ilmiön kannalta keskeiset säännökset sisältyvät työturvallisuuslakiin (738/2002). Siinä laissa säädetään muun ohessa työnantajan yleisestä huolehtimisvelvollisuudesta (8 §), turvallisuuden ja terveellisyyden edistämistä ja työntekijöiden työkyvyn ylläpitämistä koskevaa tarpeellista toimintaa varten olevasta ohjelmasta (9 §), työn vaarojen selvittämisestä ja arvioinnista (10 §), työntekijöille annettavista riittävästä tiedoista työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä (14 §), työnantajan toimenpiteistä kuormitustekijöiden välttämiseksi ja vähentämiseksi (25 §), työnantajan toimenpiteistä häirinnän torjumiseksi (28 §) ja työnantajan toimenpiteistä, joihin on ryhdyttävä väkivallan uhan johdosta (27 §).

Lisäksi erilaiset työnantajan vahvistamat varautumisohjeet ja esimerkiksi työsuojelun toimintaohjeet muodostavat tärkeän keinon, jolla työnantaja voi huolehtia siitä, että turvallisuutta koskevat toimenpiteet otetaan huomioon organisaation kaikkien osin toiminnassa. Illmanin selvityksen perusteella nimenomaan maalittamista koskevia ja jotakin tiettyjä viranomaistoimintaa ja alaa koskevia yleisiä ohjeita ei juurikaan ole. Selvityksessä mainitaan Poliisihallituksen ohje poliisiin kohdistuvan maalittamisen torjunnasta ja hallinnasta. Maalittamiseen liittyviä näkökohtia on otettu huomioon myös Syyttäjälaitoksen ohjeistuksessa. Illmanin havaintojen perusteella media-alalla näyttää olevan tilaa varautumisen kehittämiseksi. Sillä kuten myös tiede- ja tutkimusalalla valmiudet työntekijöihin kohdistuvan maalittamisen ennaltaehkäisemiselle ja sen vaikutusten rajoittamiselle vaihtelevat. Illmanin selvityksen valmistumisen jälkeen on kesäkuussa 2021 annettu toimintaohje valtioneuvoston henkilöstölle maalittamisen kohteena.

Sisäministeriön työryhmäraportti sisältää maalittamiseen liittyviä työnantajan vastuuta ja toimia koskevia toimenpide-ehdotuksia (s. 30 ja 31). Niihin kuuluvat muun ohessa maalittamistilanteita koskevien toimintaohjeiden laatiminen, maalittamistapauksiin puuttuminen matalalla kynnyksellä, maalittamisen riskin huomioon ottaminen viestinnässä ja riittävän koulutuksen varmistaminen maalittamiseen liittyvien toimenpiteiden toimeenpanemiseksi. Myös useilla muilla raportin toimenpide-ehdotuksilla on kiinteää kytkentää työnantajan toimintaan.

Illmanin selvityksessä sivutaan myös yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 14 §:n sääntelyä. Pykälän 1 momentin mukaan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen on häirintää, jos loukkaava käyttäytyminen liittyy 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuun syyhyn ja käyttäytymisellä luodaan mainitun syyn vuoksi henkilöä halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri. Pykälän 2 momentissa todetaan, että työnantajan menettelyä on pidettävä syrjintänä, jos työnantaja saatuaan tiedon siitä, että työntekijä on joutunut työssään 1 momentissa tarkoitettun häirinnän kohteeksi, laiminlyö ryhtyä käytettävissä oleviin toimiin häirinnän poistamiseksi. Maalittamisessa voi olla kysymys pykälän 1 momentissa tarkoitettusta häirinnästä, mutta työnantajan vastuu rajoittuu tilanteisiin, joissa häirintää harjoittaa toinen työntekijä.

4.4 Poliisilaki ja pakkokeinolaki

Poliisin toimivaltuuksista rikosten estämiseksi säädetään poliisilaissa (872/2011). Lain 2 luvun 10 §:ssä ovat säännökset rikoksilta ja häiriöiltä suojaamisesta tilanteissa, joissa henkilön uhkausten tai hänen muun käyttäytymisensä perusteella on todennä-

köistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuden kohdistuvaan rikokseen. Pykälän 1 ja 2 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta sellainen henkilö tai tietyin edellytyksin ottaa hänet kiinni. Säännöksistä ilmenee erityisesti paikalta poistamisen ensisijaisuuden perusteella, että se ei käytännössä sovellu verkkomaailmassa tapahtuvaan maalittamiseksi luonnehdittavaan toimintaan.

Poliisilain 5 luvussa säädetään rikosten estämisessä käytettävistä salaisista tiedonhankintakeinoista. Niitä voidaan pääsääntöisesti käyttää rikoksen estämiseksi, jos henkilön hänen lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän johonkin keinokohtaisen säännöksen mukaiseen rikokseen. Kyseisessä poliisilain luvussa säänneltyjä salaisia tiedonhankintakeinoja ovat esimerkiksi telekuuntelu, televalvonta, tukiasematietojen hankkiminen, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu, tekninen katselu ja tekninen laitetarkkailu.

Poliisilain 5 luvun mukaisia salaisia tiedonhankintakeinoja käytetään salassa niiden kohteilta ja niillä puututaan kohdehenkilöiden perus- ja ihmisoikeuksiin, minkä vuoksi kynnys keinojen käyttämiseksi on pääsääntöisesti korkea. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että useita keinoja voidaan käyttää vain vakaviksi luonnehdittavien rikosten estämisessä. Sellaisiksi rikoksiksi voidaan luvun säännösten perusteella yleisesti ottaen katsoa rikokset, joille säädetty ankaran rangaistus on vähintään neljän vuoden vankeusrangaistus. Edellä jaksossa 3 käsitellyt maalittamisen kannalta merkitykselliset rikokset ovat vain rajatusti poliisilain 5 luvun mukaisten salaisten tiedonhankintakeinojen käytön perusterikoksia.

Jo tehdyksi epäiltyyn rikokseen tai epäilyihin rikokseen liittyen rikollisen toiminnan jatkamista estävästi voidaan vaikuttaa pakkokeinolain (806/2011) mukaisilla toimenpiteillä. Mainitun lain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 c kohdan ja 11 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää ja vangita, jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankaran rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän jatkaa rikollista toimintaa. Vastaavalla tavalla henkilö voidaan pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla määrätä matkustuskieltoon rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Matkustuskiellolla ei ole mainittavaa merkitystä verkkomaailmassa tapahtuvan maalittamiseksi katsottavan rikollisen toiminnan estämisessä.

5 Kansainvälinen vertailu

Tämän jakson tiedot perustuvat oikeusministeriön eräille EU-jäsenvaltiolle ja Norjalle alkuvuodesta 2020 kohdistamaan kyselyyn ja sen tuloksista ministeriössä laadittuun tiivistelmään (Esko Yli-Hemminki 30.6.2020). Vertailuvaltioiksi ovat valikoituneet kyselyyn vastanneet Ruotsi, Norja, Tanska, Saksa, Itävalta, Ranska ja Alankomaat. Tiivistelmän yleinen havainto on, että maalittamista tai sen kaltaista ilmiötä ei ole ei ole kriminalisoitu sellaisenaan erillisellä tunnusmerkistöllä missään vertailuvaltiossa. Tiedossa ei ole, että vertailuvaltioiden rikoslainsäädäntöihin olisi kyselyn tekemisen jälkeen tehty maalittamista koskevia muutoksia.

Ruotsi

Ruotsi on viime vuosina vahvistanut aihepiiriin liittyviä tekoja koskevaa rikosoikeudellista suojaa. Esimerkiksi törkeän laittoman uhkauksen rangaistusasteikkoa on muutettu ankarampaan suuntaan. Lisäksi laitonta uhkausta, ahdistelua, kunnianloukkausta ja törkeää kunnianloukkausta koskevia rangaistussäännöksiä on selkeytetty ja ajanmukaistettu.

Maalittamisen kohdalla sovellettavaksi voivat tulla laitonta vainoamista, yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä, kunnianloukkausta, laitonta uhkausta ja törkeää laitonta uhkausta, ahdistelua, vainoamista, kiihottamista kansaryhmää vastaan ja syrjintää koskevat rangaistussäännökset. Rikoskaaren säännöksiä osallisuudesta, yllyttämisestä ja avunannosta sovelletaan kyseisiin rangaistussäännöksiin. Törkeän laittoman uhkauksen yritys, valmistelu ja suunnittelu ovat kriminalisoituja.

Norja

Norjalla ei ole erityistä maalittamista koskevaa rikostunnusmerkistöä. Sellaisen säätämistä ei ole myöskään harkittu. Toiminta on katettu useilla tunnusmerkistöillä. Sovellettaviksi voivat tulla uhkailua ja törkeää uhkailua, yksityiselämää koskevan tiedon levittämistä ja vainoamista koskevat rangaistussäännökset. Vihamieliset ilmaisut ovat rangaistavia tiettyihin vähemmistöryhmiin (mm. etninen alkuperä, uskonto, seksuaalinen suuntautuminen ja vammaisuus) kohdistettuina. Rikoksista voidaan tuomita avunantaja tai yllyttäjä.

Tanska

Maalittamista ei ole erikseen kriminalisoitu. Useat tunnusmerkistöt kuitenkin liittyvät sen kaltaiseen ilmiöön. Rikoslain oleelliset tunnusmerkistöt koskevat vaalirikosta, virkamiehen väkivaltaista vastustamista, todistajan uhkailua, laitonta uhkausta, julkista kehottamista rikokseen, kiihottamista kansanryhmää vastaan ja kunnianloukkausta. Rikoksesta määrätty rangaistus koskee kaikkia, jotka osallistuvat tekoon yllyttämällä tai avustamalla. Henkilö voidaan myös tuomita julkisesta yllyttämisestä rikokseen, jos muualla laissa ei ole määrätty ankarampaa rangaistusta. Rangaistavaa on myös virheellisen tiedon antaminen tarkoituksessa vaikuttaa tuomioistuimen päätöksentekoon.

Saksa

Maalittamista ei ole katettu yksittäisellä tunnusmerkistöllä, sellaista ei ollut myöskään kyselyn aikaan suunnitteilla. Vihapuhe on katettu useilla rikostunnusmerkistöillä, jotka koskevat esimerkiksi laitonta uhkausta, kehottamista rikokseen, kiihottamisrikosta, kunnianloukkausta ja yksityiselämän loukkausta. Avunanto ja yllytys kaikkiin tahallisiin rikoksiin voi tulla rangaistavaksi rikoslain yleisen osan perusteella. Vuonna 2020 on kiristetty eräiden tekojen rangaistuksia toimenä äärioikeistoa ja vihapuhetta vastaan.

Itävalta

Maalittamista ei ole kriminalisoitu erillisellä rikostunnusmerkistöllä. Rangaistavuutta katetaan esimerkiksi vaarallista uhkausta, loukkausta ja yksityiselämää koskevan tiedon levittämistä koskevilla rangaistussäännöksillä. Myös julkinen yllytys rikokseen voi tulla kyseeseen. Rikoksista voidaan tuomita avunantaja ja yllyttäjä.

Ranska

Maalittamista varten ei ole erityisiä kriminalisointeja. Ranskan vastauksessa viitataan säännöksiin, jotka koskevat muun ohessa seksuaalista häirintää, kostopornoa, henkilön sanoista tai kuvasta tehdyn koosteen julkaisemista ilman tämän suostumusta, raskauttavaa moraalista häirintää käyttämällä julkista viestintäpalvelua verkossa tai digitaalista tai sähköistä alustaa, kirjesalaisuuden loukkaamista, kunnianloukkausta, herjausta, solvausta sekä julkista kiihottamista rotuun tai uskontoon perustuvaan syrjintään, vihaan tai väkivaltaan.

Alankomaat

Maalittamista sellaisenaan ei ole kriminalisoitu. Toiminta on katettu eri rikostunnusmerkistöillä, jotka koskevat esimerkiksi loukkausta, ryhmäloukkausta, yllyttämistä vihaan, väkivaltaan tai syrjimiseen, uhkausta ja rikokseen yllyttämistä. Vihaan, väkivaltaan tai syrjimiseen yllyttämisen enimmäisrangaistusta on korotettu vuoden 2020 alusta.

6 Rangaistavaksi säätämisen reunaehdot

6.1 Sananvapaus ja perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset

Sanallisten ilmaisujen rangaistavuutta ja rangaistavaksi säätämistä arvioitaessa on otettava huomioon sananvapaus, joka turvataan ensinnäkin perustuslain 12 §:n 1 momentissa. Mainitun säännöksen mukaan sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Momentin mukaan tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Sellaisia säännöksiä on sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetussa laissa, jonka 1 §:n 2 momentin mukaan lakia sovellettaessa viestintään ei saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansainvaltaisessa oikeusvaltiossa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 10 artiklan 1 kohdan mukaan sananvapaus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Artiklan 2 kohdassa todetaan, että koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

Sananvapaus turvataan myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 19 artiklassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 11 artiklassa. Ensiksi mainitun artiklan 3 kohdassa painotetaan EIS 11 artiklan 2 kohdan tavoin oikeuden käyttöön liittyviä erityisiä velvollisuuksia ja erityistä vastuuta. Sen tähden sananvapauden käyttö voidaan saattaa tiettyjen rajoitusten alaiseksi, mutta näiden tulee olla laissa säädettyjä ja sellaisia, jotka ovat välttämättömiä 1) toisten henkilöiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi, 2) valtion turvallisuuden tai yleisen järjestyksen ("ordre public"), terveydenhoidon tai moraalien suojelemiseksi.

Oikeuksien väärinkäyttöä koskevan EIS 17 artiklan mukaan minkään kyseisessä yleissopimuksessa ei saa tulkita suovan millekään valtiolle, ryhmälle tai henkilölle oikeutta ryhtyä sellaiseen toimintaan tai tehdä sellaista tekoa, jonka tarkoituksena on tehdä tyhjäksi jokin tässä yleissopimuksessa tunnustettu oikeus tai vapaus tai rajoittaa niitä enemmän kuin tässä yleissopimuksessa on sallittu. Vastaava oikeuksien väärinkäytön kieltö on Euroopan unionin perusoikeuskirjan 54 artiklassa.

Perustuslain sananvapaussäännöksen keskeisenä tarkoituksena on sen esitöiden mukaan taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin (HE 309/1993 vp, s. 56/II). Ydinajatukseltaan sananvapautta on perinteisesti pidetty ennen muuta poliittisena perusoikeutena (PeVL 19/1998 vp, s. 5/I).

Perustuslain sananvapaussäätely kieltää ennakoesteiden asettamisen viestinnälle, mutta mahdollistaa rikoslainsäädäntöön perustuvan sananvapauden käytön jälkikäteisen valvonnan. Sananvapauden asema perusoikeutena kuitenkin rajoittaa mahdollisuuksia puuttua jälkikäteen sen käyttöön (HE 309/1993 vp, s. 57/II). Sananvapauden kuten muidenkin perusoikeuksien rajoitusten sallittavuutta arvioitaessa on otettava huomioon perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset (PeVM 25/1994 vp, s. 5):

- Perusoikeuksien rajoitusten tulee perustua eduskunnan säätämään lakiin.
- Rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä.
- Rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttäviä. Rajoittamisen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima.
- Tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta.
- Rajoitusten on oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Jokin perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoitusten taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään.
- Perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelyistä.
- Rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytännöstä ilmenee, että sananvapaus voi koskea myös loukkaavien, järkyttävien tai häiritsevien ajatusten tai ideoiden esittämistä. Sananvapauden rajat ovat laajimmat osallistuttaessa julkiseen ja yleistä mielenkiintoa koskevaan keskusteluun. Tällöin on myös sallittua turvautua josain määrin liioitteluun ja provokaatioon. Poliitikkojen tulee sietää muita virkamiehiä ja etenkin yksityishenkilöitä enemmän asemaansa ja toimintaansa perustuvaa arvostelua. Oikeutettua ei ole yllytys väkivaltaan tai muuhun rikolliseen tekoon. Myös henkilöön kohdistuvat hyökkäykset herjaamalla tai tekemällä naurettavaksi voivat oikeuttaa

viranomaisia toimimaan. Virkamiehet toimittaessaan virkatointaan voivat joutua kuten poliitikotkin sietämään yksityishenkilöihin verrattuna normaalia kovempaa kritiikkiä. Tuomioistuimet kuten muutkaan julkiset instituutiot eivät ole arvostelun ja tarkastelun ulkopuolella. Sananvapauden suojan piiriin ei kuulu vihapuhe, joka saattaa loukata henkilöitä tai henkilöryhmiä, tai muutkaan ihmisoikeussopimuksen perustavanlaatuisia arvoja vastaan suunnatut lausumat.²¹

Sananvapautta rajoittavia tekoja rangaistavaksi säädettäessä ja rangaistussäännöksiä sovellettaessa joudutaan suorittamaan punnintaa sananvapauden ja muiden perusoikeuksien välillä, koska rangaistussäännöksillä pyritään edistämään muiden perusoikeuksien toteutumista. Maalittamisen ja siihen liittyvän sananvapauden rikoslainsäädännöllisen rajoittamisen kannalta merkityksellisiä ovat etenkin perustuslain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilön vapaus, 10 §:n 1 momentissa tarkoitettu yksityiselämän suoja, 12 §:n 1 momentissa tarkoitettu sananvapaus, 14 §:ssä tarkoitettut vaali- ja osallistumisoikeudet sekä 16 §:n 3 momentissa tarkoitettu taiteen ja tieteen vapaus.

Maalittamisen kriminalisointitarpeita arvioitaessa huomioon on otettava myös perustuslain 22 §, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen, mitä voidaan tiettyyn rajaan asti edistää myös sananvapauden käyttöä rajoittavilla kriminalisoinneilla.

Sananvapauden rikosoikeudellista jälkikäteistä valvontaa on toteutettu säätämällä rangaistaviksi useita rikoksia, joita voidaan toteuttaa julkisella viestinnällä ja joiden rangaistavaksi säätämisellä pyritään turvaamaan muiden perusoikeuksien toteutumista. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi maalittamisen kannalta merkitykselliset yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja sen törkeä tekemuoto sekä kunnianloukkaus ja sen törkeä tekemuoto. Myös muita edellä jaksossa 3 käsiteltyjä sananvapauden puuttuvia rikoksia voidaan toteuttaa yleisölle suunnatulla viestinnällä.

Sananvapauden rikosoikeuden käytölle asettamat rajoitukset on otettu huomioon yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen rangaistavuutta koskevissa rajoitussäännöksissä (rikoslain 24 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentti sekä 9 §:n 3 ja 4 momentti), joilla pyritään estämään sananvapauden ydinsisältöön puuttuminen.

²¹ Tiivistelmä ratkaisukäytännön keskeisistä linjauksista perustuu hallituksen esityksessä HE 226/2020 vp todettuun (erityisesti s. 7 ja 37) ja Illmanin selvityksessä todettuun (s. 23) sekä esityksessä ja selvityksessä näissä kohdin viitattuihin EIT-ratkaisuihin.

Korkein oikeus on antanut lukuisia ennakkopäätöksiä sananvapauden ja rikosoikeudellisen sääntelyn suhteesta. Vainoamista koskevassa ratkaisussa KKO 2022:8 korkein oikeus toteaa ratkaisukäytännössä merkityksellisistä periaatteista seuraavaa (kohta 19):

”Korkein oikeus on useissa ratkaisuissaan käsitellyt periaatteita, joiden nojalla sananvapautta ja yksityiselämän suojaa on punnittava keskenään (mm. KKO 2013:50, 2013:100, KKO 2018:51, KKO 2018:81, KKO 2019:81 ja KKO 2022:1). Sananvapauden rajoittamiseen on lähtökohtaisesti suhtauduttava erityisen pidättyvästi silloin, kun on kysymys keskustelusta, jolla on yleistä mielenkiintoa. Sananvapautta voi käyttää kaikenlaisissa julkaisemisen välineissä, ja se koskee myös loukkaavien, liioittelevien ja häiritsevien mielipiteiden esittämistä. Ilmaisuja on tarkasteltava asiayhteydessään, jolloin huomioon voidaan ottaa verkkokeskustelussa yleisesti käytetty liioitteleva ja kova kielenkäyttö (KKO 2019:81, kohdat 21 ja 22). Yksityiselämän loukkausta arvioidessa merkitystä annetaan muun muassa asianomaisen henkilön asemalle, sille, liittyykö kirjoitus kohdehenkilön toimintaan julkisuudessa, samoin kuin yksityiselämään tunkeutumisen laadulle ja vakavuudelle sekä julkaisemisesta aiheutuneille seuraamuksille (KKO 2018:51, kohdat 15 ja 16).”

6.2 Rikoslainsäädännön käytön yleiset edellytykset ja kriminalisointiperiaatteet

Eduskunnan lakivaliokunnan korostamien rikoslainsäädännön käytön yleisten edellytysten mukaan kaikelle rikoslainsäädännölle tulee ensinnäkin olla hyväksyttävä peruste. Toiseksi on kyettävä osoittamaan, että on painava yhteiskunnallinen tarve, joka edellyttää juuri uuden rikostunnusmerkistön säätämistä hyväksyttäväksi arvioidun tavoitteen saavuttamiseksi. Tällöin huomioon tulevat otettaviksi ennestään voimassa oleva muu sääntely samoin muin mahdolliset tavoitellun päämäärän saavuttamiseen johtavat vaihtoehtoiset menettelyt. Kolmanneksi säädettävän kriminalisoinnin tulee olla ennaltaehkäisevä eli uuden rangaistussäännöksen on voitava perustellusti olettaa edes jossakin määrin vaikuttavan tarkoitetulla tavalla. Neljänneksi jo perustuslain 8 §:ssä säädetystä rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuu, että tunnusmerkistön on oltava täsmällinen ja tarkkarajainen. (LaVL 9/2004 vp, s. 1/II ja 2/I sekä LaVM 15/2005 vp, s. 5/I).

Eduskunnan lakivaliokunta on myös todennut (LaVL 17/2017 vp, s. 5) rangaistavaksi säätämässä huomioon otettavat kriminalisointiperiaatteet, jotka ovat osittain päällekkäisiä rikoslainsäädännön käytön yleisten edellytysten kanssa. Rikosoikeutta on niin kutsutun ultima ratio -periaatteen mukaisesti käytettävä vasta viimesijaisena keinona ja kriminalisoinnista on oltava enemmän hyötyä kuin haittaa. Oikeushyvien suojelun periaatteen mukaisesti rangaistavaksi on perusteltua säätää vain sellainen moitittava

menettely, joka loukkaa tai konkreettisesti vaarantaa oikeusjärjestyksen suojaamia oikeushyviä. Ehdotetulle kriminalisoinnille tulee olla myös painava yhteiskunnallinen tarve, joka edellyttää juuri uuden rikostunnusmerkistön säätämistä hyväksyttäväksi arvioitujen tavoitteen saavuttamiseksi.

Ultima ratio -periaatteen lähtökohtana on, että rikosoikeutta saadaan käyttää vain, jos käsillä ei ole toista rikosoikeutta moraalisesti hyväksyttävämpää järjestelmää, joka on suunnilleen yhtä tehokas ja kohtuullisin kustannuksin toteutettavissa. Ultima ratio -periaatteen ajatus on, että yhteiskunnallisiin ongelmiin ja moitittaviin käyttäytymismuotoihin tulee ensisijaisesti puuttua muilla kuin rikosoikeudellisilla keinoilla, koska rikosoikeudelliset toimenpiteet puuttuvat voimakkaimmin yksilön vapauksiin ja oikeuksiin.²²

Kriminalisoinnista saatava hyöty liittyy ennen muuta sen kykyyn ennaltaehkäistä rangaistussäännöksellä suojattavan oikeushyvän loukkauksia. Haittoja voivat puolestaan muun ohessa olla rangaistussäännöksen noudattamisen valvonnasta ja säännöksen rikkomisen aiheuttamista toimenpiteistä johtuvat kustannukset, rangaistuksen täytäntöönpanosta tuomitulle aiheutuva kärsimys tai muu vastaava haitallinen seuraus sekä tietyn toiminnan rajoittaminen.²³

Oikeushyvien suojelun periaatteen mukaan rikossäännöksen taustalla täytyy olla täsmällisesti määritelty suojelukohde, jolta edellytetään tiettyä painavuutta, jotta valtion pakkovallan ja rikosoikeuden käyttö voi olla hyväksyttävää.²⁴

Keskeinen rikosoikeudellinen periaate on laillisuusperiaate, jonka lakivaliokunta on katsonut kuuluvan rikoslainsäädännön käytön yleisiin edellytyksiin ja jonka on myös katsottu kuuluvan kriminalisointiperiaatteisiin. Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, joka ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi.

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisällön mukaan rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU-tuomioistuimen käytännössä laillisuusperiaatteelle on annettu käytännössä vastaava ydinsisältö, jossa on korostettu rikossääntelyn ennustettavuutta eli sitä, että säännöksen sanamuodon perusteella voidaan ennakoida,

²² Illmanin selvitys, s. 121 ja 122 ja siinä yhteydessä mainitut viitteet.

²³ Illmanin selvitys s. 122 ja siinä yhteydessä mainitut viitteet.

²⁴ Illmanin selvitys s. 121 ja siinä yhteydessä mainitut viitteet.

mikä on rangaistavaa. (PeVL 48/2017 vp, s. 9 ja siinä yhteydessä viitattut aikaisemmat lausunnot).

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate mahdollistaa rangaistussäännösten tulkinnan. Käytännössä rangaistussäännöksiä ja niiden perusteluja ei voida kirjoittaa niin tyhjentävästi, että tulkinnanvaraa ei syntyisi. Tämä myös todetaan oikeuskäytännössä. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2019:44 (kohta 15) katsonut käsitteiden tulkinnan olevan välttämätöntä ja oikeutettua myös yksittäisiä rikostunnusmerkistöjä sovellettaessa edellyttäen, että tulos on sopusoinnussa tunnusmerkistöstä ilmenevän, rangaistusuhalla tavoitellun suojan tarkoituksen kanssa ja että lopputulos on kohtuudella tekijän ennakoitavissa, Tuossa yhteydessä korkein oikeus viittasi aikaisempiin ratkaisuihinsa KKO 2018:36, KKO 2014:7 ja KKO 2013:12.

Järjestäytyneen rikollisen toiminnan rangaistavaksi säätämisen osalta merkityksellinen on perustuslakivaliokunnan lausuma siinä yhteydessä, kun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen säädettiin rangaistavaksi rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä. Perustuslakivaliokunta totesi tuolloin (PeVL 10/2000 vp, s. 2/II), että pyrittäessä kriminalisoimaan osallistumista tavalla, joka menee rikosoikeudessa vakiintuneiden osallistumiskäsitysten ulkopuolelle, sääntelyn täsmällisyysvaatimus korostuu tavanomaisista enemmän.

Kriminalisointiperiaatteena pidetään toisinaan myös ihmisarvon loukkaamattomuutta, jonka valtiosääntö turvaa perustuslain 1 §:n 2 momentin mukaan. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen mukaan ketään ei saa rangaista teosta, jos tällä ei ollut kykyä tai mahdollisuutta toimia toisin. Lisäksi periaate edellyttää, että rangaistavan teon täytyy olla tahallinen tai tuottamuksellinen. Pelkästään seurauksen aiheuttamiseen perustuvaa rangaistussäännöstä ei voida säätää.

Rikoslainsäädännön käyttöä koskeviin periaatteisiin liittyy myös se, että kriminalisointi ei saa synnyttää ylitsepääsemättömiä tai mielivaltaisesti ratkaistavia näyttöongelmia. Rikoslakiin ei pidä myöskään ottaa säännöksiä, joiden noudattamisen valvonta on käytännössä mahdotonta ja jotka jo etukäteen voi arvioida tehottomiksi.

7 Maalittamista koskevia arviointeja ja ehdotuksia

7.1 Helsingin käräjäoikeuden lainsäädäntöesitys ja siihen liittyvä oikeusministeriön muistio

Käräjäoikeuden 19.12.2018 päivätyssä lainsäädäntöesityksessä todetaan Helsingin käräjäoikeudessa käsitellyissä rikosasioissa ilmenneen, että puheenjohtajan henkilöön tai käräjäoikeuden jäseniin on kohdistunut sosiaalisessa mediassa ja internetissä halventavaa ja uhkaavaa kirjoittelua, joka on johtunut nimenomaan heidän käsiteltävään olevasta tai heidän ratkaisemastaan lainkäyttöasiasta. Sitä on ilmennyt saatu-
jen tietojen mukaan myös muualla.

Käräjäoikeuden aloitteessa tarkastellaan todettuun menettelyyn sovellettavissa olevia rikosnimikkeitä, ja katsotaan olevan aihetta arvioida, onko tuomarin ja muun lainkäyttöön osallistuvan henkilön työtä ja asemaa tarpeen suojata jatkossa kysymyksessä olevalta epäasialliselta, loukkaavalta tai uhkaavalta vaikuttamiselta jollakin uudella kriminalisoinnilla.

Vastauksena käräjäoikeuden aloitteeseen oikeusministeriössä laadittiin 9.4.2019 päiväty muistio (VN/7189/2018). Muistiossa käydään kattavasti läpi maalittamisen kannalta merkityksellistä rikoslain sääntelyä. Muistiossa käsitellään rangaistussäännöksistä laajemmin 16 luvun 1–3 §:ää (virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, virkamiehen vastustaminen ja haitanteko virkamiehelle), 17 luvun 1 §:ää (julkinen kehottaminen rikokseen), 24 luvun 8 ja 8 a §:ää (yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja sen törkeä tekemuoto), 24 luvun 9 ja 10 §:ää (kunnianloukkaus ja sen törkeä tekemuoto), 25 luvun 7 §:ää (laiton uhkaus), 25 luvun 7 a §:ää (vainoaminen) ja 38 luvun 9 §:ää (tietosuojarikos). Muina joissakin tilanteissa mahdollisesti sovellettaviksi tulevina mainitaan rikoslain 11 luvun 10 § (kiihottaminen kansanryhmää vastaan), 17 luvun 13 § (ilkivalta), 24 luvun 1 a § (viestintärauhan rikkominen), 38 luvun 1 § (salasapitorikos), 38 luvun 8 ja 8 a § (tietomurto ja sen törkeä tekemuoto), 38 luvun 9 a § (identiteettivarkaus) ja 40 luvun 5 § (virkasalaisuuden rikkominen ja tuottamuksellinen virkasalaisuuden rikkominen). Muistiossa todetaan, että psyykkisen terveyden vahingoittuminen tai häiriö voi toteuttaa rikoslain 21 luvun 5 §:n pahoinpitelyn tai luvun

10 §:n vammantuottamuksen tunnusmerkistön. Oikeusministeriön muistiossa käsitellään lisäksi rikoslain 5 luvun osallisuussäännöksiä, lisäksi laiminlyöntivastuuseen liittyen viitataan 3 luvun 3 §:n säännökseen.

Oikeusministeriön muistion johtopäätös rikosoikeudellisen sääntelyn osalta on, ottaen huomioon sen, että tarkasteltavana olevaan menettelyyn voi olla sovellettavissa varsin monia rangaistussäännöksiä, eikä käytettävissä olevan oikeuskäytännön perusteella ole katsottavissa, että niihin olisi tuomioistuinratkaisuisa suoritetussa oikeudellisessa arvioinnissa osoittautunut liittyvän sellaisia keskeisiä soveltamisongelmia, joiden johdosta menettelyn voitaisiin todeta olevan rankaisematonta, ei yleisten kriminalisointiperiaatteiden ja niihin sisältyvän ultima ratio -periaatteen näkökulmasta voida ainakaan tuolla hetkellä katsoa olevan pakottavaa tarvetta laatia kysymyksessä olevaa menettelyä silmällä pitäen uutta rangaistussäännöstä.

7.2 Poliisihallituksen, valtakunnansyyttäjänviraston ja käräjäoikeuksien laamannien aloite

Poliisihallituksen ym. aloitteessa 17.6.2019 esitetään, että viestintärauhan rikkominen, laitton uhkaus, kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (ml. kahden viimeksi mainitun törkeät tekemuodot) muutettaisiin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi silloin, kun rikoksen kohteena on virkamies, työntekijä tai näiden läheinen, virkamiehen tai työntekijän työtehtäviin liittyvistä syistä.

Aloitteessa katsotaan, että maalittamiselle luonteenomaisessa tekosarjassa on kyse systeemivääryydestä, jonka kokonaisuutena tulisi arvostella rikosoikeudellisesti omana tekonaan. Aloitteen mukaan nykyinen lainsäädäntö ei sellaisenaan kriminalisoi maalittamisen tätä ilmenemistapaa. Samalla tulisi kriminalisoida alustan tarjoaminen maalittamisaineiston levittämiseksi. Aloitteen tekijät esittivät, että rikoslain 16 luvussa säädettäisiin rangaistaviksi viranomaisen maalittaminen ja sen törkeä tekemuoto. Kriminalisoinnit voisivat olla muodoltaan esimerkiksi seuraavan suuntaiset:

XX § Viranomaisen maalittaminen

Joka itsenäisesti toimien tai panemalla alulle tai osallistumalla toimintaan, jossa viranomaisen palveluksessa olevaa tai tämän läheistä, viranomaisen työtehtävissä johtuvista syistä, häiritsemällä, uhkailemalla, perättömiä väitteitä esittämällä, levittämällä tai muulla vastaavalla tavalla, selvästi yli sen mitä voidaan pitää hyväksyttävänä aiheuttaa tilanteen, joka on omiaan vahingoittamaan tai vaikeuttamaan viranomaisen toimintaa tai päätöksentekoa viranomaisen palveluksessa olevan nykyisten tai tulevien virkatehtävien osalta on

tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta *viranomaisen maalittamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Viranomaisen maalittamiseen syyllistyy myös se, joka tietoisena 1 momentissa mainittujen keinojen tarkoituksesta tarjoaa alustan keinojen käyttämiselle.

XX Törkeä viranomaisen maalittaminen

Jos viranomaisen maalittaminen on omiaan aiheuttamaan viranomaiselle erityisen suurta vahinkoa tai sillä vaikeutetaan tai pyritään vaikuttamaan viranomaisessa tehtävään merkittävään päätöksentekoon taikka yhteiskunnallisesti tai taloudellisesti merkittäviin viranomaisen toimenpiteisiin ja teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä viranomaisen maalittamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

7.3 Lakialoite laiksi rikoslain muuttamisesta (LA 33/2019 vp)

Kolmentoista kansanedustajan allekirjoittamassa lakialoitteessa LA 33/2019 vp (Pihla Keto-Huovinen kok ym.) on esitetty Poliisihallituksen ym. aloitetta pitkälti vastaavasti muutoksia rikoslakiin maalittamiseen puuttumiseksi.

Lakialoitteessa ehdotetaan ensinnäkin, että tietyt maalittamisen hallintaan osin soveltuvat rikoslain kriminalisoinnit muutettaisiin asianomistajarikoksista virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi silloin, kun rikoksen kohteena on virkamies, työntekijä tai näiden läheinen virkamiehen tai työntekijän työtehtäviin liittyvistä syistä. Lakialoitteen pykäläehdotusten mukaan tältä osin muutettaisiin rikoslain 24 luvun 12 §:n ja 25 luvun 9 §:n syyteoikeussäännöksiä niin, että muutokset koskisivat viestintärauhan rikkomista, törkeää kunnianloukkausta ja laitonta uhkausta. Lakialoitteen perusteluissa kuitenkin viitataan mm. laittoman uhkauksen, kunnianloukkauksen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen syyteoikeuteen.

Lisäksi lakialoitteessa ehdotetaan erillistä kriminalisointia, joka kattaisi maalittamisen eri ilmenemistavat, kuten joukkovoiman käytön sosiaalisessa mediassa tai virtuaalisen alustan tarjoamisen maalittamiselle. Rikoslain 16 luvun 3 a ja 3 b §:ssä säädettyihin rangaistaviksi viranomaisten maalittaminen ja törkeä viranomaisten maalittaminen. Ensiksi mainittua tekoa koskeva rangaistussäännös poikkeaisi Poliisihallituksen ym. ehdottamasta siten, että lakialoitteen pykäläehdotuksesta puuttuu toisessa aloitteessa rangaistavuuden edellytyksenä oleva ”selvästi yli sen mitä voidaan pitää hy-

väksyttävänä”. Lisäksi Poliisialoitteen ym. aloitteesta poiketen lakivaliokunnan aloitteessa törkeän tekemuodon tunnusmerkistössä sana ”vaikuttamaan” on korvattu sanalla ”vaikeuttamaan”.

7.4 Illmanin selvitys (“Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen. Lainsäädännön arviointia”)

7.4.1 Rangaistussäännökset ja osallisuussäännökset

Selvityksessä käsitellään rikoslain rangaistussäännöksiä, jotka voivat soveltua maalittamiseen. Säännökset ovat pääosin samoja kuin ne, joita tarkasteltiin Helsingin käräjäoikeuden lainsäädäntöesityksen johdosta laaditussa oikeusministeriön muistiossa. Tarkastellut rikoslain säännökset koskevat vaalirikosta (14 luvun 1 §), poliittisten toimintavapauksien loukkaamista (14 luvun 5 §), virkamiehen väkivaltaista vastustamista (16 luvun 1 §), virkamiehen vastustamista (16 luvun 2 §), haitantekoa virkamiehelle (16 luvun 3 §), julkista kehottamista rikokseen (17 luvun 1 §), viestintärauhan rikkomista (24 luvun 1 a §), yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä (24 luvun 8 §), törkeää yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä (24 luvun 8 a §), kunnianloukkausta (24 luvun 9 §), törkeää kunnianloukkausta (24 luvun 10 §), laitonta uhkausta (25 luvun 7 §), vainoamista (25 luvun 7 a §) ja pakottamista (25 luvun 8 §). Lisäksi Illman käsittelee rikoslain 5 luvun osallisuussäännöksiä.

Illmanin selvityksen rangaistussäännösten ja osallisuussäännösten soveltuvuutta koskevan arvioinnin (s. 66–77) mukaan on ilmeistä, että rikoslaissa on useita tunnusmerkistöjä, jotka voivat tulla sovellettaviksi maalittamiseen. Rikoslakiin sisältyvillä säännöksillä voidaan torjua maalittamista kohtuullisen tehokkaasti ainakin silloin, kun toimet rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseksi rajataan koskemaan maalittamisen keskeisiä toimijoita. Illmanin näkemyksen mukaan aivan kaikkia maalittamiseen soveltuvia rikostunnusmerkistöjä ei ole otettu käyttöön maalittamisen torjumiseen tähtäävässä lainkäyttötoiminnassa. Tämä koskee erityisesti rikoslain 14 luvun 5 §:ssä säädettyä tunnusmerkistöä poliittisten toimintavapauksien loukkaamisesta sekä rikoslain 25 luvun 8 §:ssä säädettyä tunnusmerkistöä pakottamisesta.

Illmanin mukaan voimassa oleva rikoslainsäädäntö jättää todennäköisesti soveltamispiirinsä ulkopuolelle eräitä maalittamisen tekemuotoja, esimerkiksi tietynlaista väaris-

tellyn tiedon levittämistä, jossa kohdehenkilö tai hänen viiteryhmänsä pyritään esittämään huonossa valossa. Rangaistavan alueen ulkopuolelle jää samoin sellainen uhkaavan sävyinen viestintä, joka ei anna kohteelleen perusteltua syytä pelätä oman tai toisen henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa ja jota ei myöskään tehdä kohdehenkilön pakottamiseksi. Rangaistavan alueen ulkopuolelle jää kanteluiden ja tutkintapyyntöjen tekeminen viranhaltijoista poikkeuksena ne harvinaiset yksittäiset tilanteet, joissa niiden tekemisen voidaan osoittaa olevan vainoamisrikoksen täyttävää toimintaa. Virkamiehiin kohdistuvana myös sellainen uhkaaminen tai herjaaminen, joka ei täytä rikoslain 16 luvun 3 §:ssä tarkoitettua haitantekotunnusmerkistöä, jää rangaistavan käyttäytymisen ulkopuolelle.

Illman kiinnittää erikseen huomiota Poliisihallituksen ym. aloitteessa esiin nostettuun väärän tiedon levittämiseen ja epäluottamuksen lietsomiseen. Hänen mukaansa herää kysymys, muodostaako epäluottamuksen luominen viranomaisia kohtaan ja viranomaisten ja instituutioiden puolueettomuuden ja uskottavuuden kyseenalaistaminen sellaista haittaa ja vahinkoa, jonka aiheutumista on perusteltua torjua rikosoikeudellisin keinoin. Rikosoikeudellisten keinojen käyttöä vastaan puhuu rikosoikeudellinen ultima ratio -periaate.

Illmanin mukaan maalittamistilanteisiin liittyen osallisuussäännösten soveltaminen edellyttää sen toteennäyttämistä, että kahden erillisen viestin välillä on osallisuussäännösten edellyttämä syy-yhteys. Kun viestejä voi olla kymmeniä tai satoja, asettaa jo vyyhdin laajuus käytännön esteitä esitutkinnan ja oikeudenkäynnin näkökulmasta. Koska rikosvastuu toteutuu vain eräiden tekijöiden osalta, saattaa moni maalittamiseen osallistunut kokea kiinnijäämisriskin varsin pieneksi. On epätodennäköistä, että rikosvastuuseen kyetään voimassa olevin säännöksin saattamaan muita kuin kulloisenkin maalittamiskokonaisuuden keskeisimpiä tekijöitä. Tätä voidaan kenties pitää rikosoikeudellisen järjestelmän kannalta riittävänä. Illman kuitenkin pitää vakavana ongelmana sitä, että maalittamistoimintaan mukaan liittymistä harkitseva todennäköisesti kokee riskin kiinnijäämisestä ja rikosoikeudellisten seuraamusten kohteeksi joutumisesta vähäiseksi.

7.4.2 Syyteoikeusjärjestelyt

Illmanin syyteoikeusjärjestelyä koskevan arvioinnin (s. 84–93) mukaan asianomistajarikoksiksi on tyypillisesti säädetty sellaisia rikoksia, joihin ei liity painavaa julkista intressiä. Maalittamisen torjunnan kannalta on ongelmallista se, että maalittamisen osatekoihin tavallisimmin soveltuvat rangaistussäännökset – yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, kunnianlouk-

kaus ja törkeä kunnianloukkaus sekä laitton uhkaus ja pakottaminen – ovat asianomistajarikoksen asemassa. Maalittamistoiminnalla aiheutetaan olennaista haittaa ja vahinkoa välittöminä kohteina olevien henkilöiden ohella myös tärkeille julkisille intresseille.

Sääntelyn toimivuus edellyttää myös, ettei erittäin tärkeän yleisen edun vaatimuksen täyttymiselle aseteta kohtuuttoman korkea kynnystä. Erittäin tärkeä yleinen etu saattaa Illmanin mukaan hyvinkin vaatia syytteen nostamista esimerkiksi silloin, kun vakavanlaatuisen maalittamisen kohteeksi joutuu tuomari tai muu virkamies tietyn ratkaistavana olevan asian vuoksi. Erittäin tärkeä yleinen etu saattaa vaatia syytteen nostamista myös tilanteissa, joissa esimerkiksi toimittaja tai tutkija on joutunut vakavanlaatuisen maalittamisen kohteeksi. Tämänkaltaiset tilanteet ovat sellaisia, joissa rikoslain 24 luvun 12 §:n 2 momentin 2 virkkeessä tarkoitettu syytemääräys tulisi antaa, mikäli säännöksessä tarkoitettut teot on tehty joukkotiedotusvälineessä.

Illmanin mukaan sittemmin jo toteutetuksi tullut rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamista ja laittoman uhkauksen syyteoikeuden laajentamista koskeva hanke oli kannatettava. Hän kuitenkin katsoi, että myös rikoslain 24 luvun 12 §:n 2 momentissa säädettyä syyteoikeussäännöstä tulisi muuttaa niin, että säännöksessä mainitut rikokset olisivat nykyistä laajemmin virallisen syytteen alaisia. Muutoksen mukaan aluesyyttäjä saisi nostaa syytteen viestintärauhan rikkomisesta, yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kunnianloukkauksesta tai törkeästä kunnianloukkauksesta, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi eikä rikoksentehtäjä kuulu työpaikan henkilöstöön. Syytteen saisi nostaa myös, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen julkisen luottamustehtävänsä vuoksi. Kriteerit syytteen nostamiselle teosta, joka on tehty joukkotiedotusvälineessä, voitaisiin sananvapausnäkökohtien vuoksi asettaa korkeammalle, esimerkiksi antamalla syyteoikeus tällaisista teoista ylimmälle syyttäjälle.

Lisäksi Illmanin mukaan on selvää, että nykyiseen sananvapausslain 24 §:n 1 momenttiin liittyvät ongelmat tulevat muodostumaan merkittäviksi, jos myös viestintärauhan rikkomisen, kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen sekä viimeksi mainittujen törkeitä tekemuotoja koskevat kriminalisoinnit muutetaan virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Tämä ruuhkauttaisi valtakunnansyyttäjän toimiston työskentelyä tavalla, joka heikentää rikosoikeudenhoidon tehokkuutta näissä asioissa ja saattaa myös haitata toimintaa muissa asioissa. Sananvapausslain 24 §:ssä säädettyä syyteoikeussäännöstä tulisi muuttaa niin, että aluesyyttäjällä olisi vastaisuudessa syyteoikeus myös virallisen syytteen alaisista sananvapausslain 12 §:n tarkoittamista rikoksista. Toinen vaihtoehto olisi toteuttaa muutos niin, että valtakunnansyyttäjälle annettaisiin yksinomainen oikeus päättää syytteen nostamisesta joukkotiedotusvälineessä tehdystä julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta sekä tällaiseen rikokseen liittyvästä päätoimittajarikkomuksesta.

7.4.3 Muut kuin rikoslainsäädännölliset keinot

Illman tarkastelee selvityksessään myös muuta kuin rikoslainsäädäntöä (s. 93–115, johtopäätökset ja esitykset s. 149 ja 150). Tämä koskee pakkokeinoja, lähestymiskielltoa, turvakieltoa, työturvallisuustoimenpiteitä ja yhdenvertaisuuslain säännöksiä.

Selvityksen mukaan sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain tulkinnanvaraisuus (mitkä rikokset ovat lain 12 §:ssä tarkoitettuja julkaistun viestin sisältöön perustuvia rikoksia) vaikuttaa myös pakkokeinojen soveltamiseen. Illman nostaa tältä osin esiin verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamista koskevan mainitun lain 17 §:n. Kun otetaan huomioon myös kyseisen lain 18 § (verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräys) ja 24 § (syyteoikeus), Illmanin mukaan sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain rikoksia, pakkokeinoja ja syyteoikeutta koskevia säännöksiä tulee selkeyttää ja täsmentää.

Illmanin selvityksen mukaan pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentin 2 kohtaa tulisi muuttaa niin, että esitutkintaviranomaiselle voitaisiin antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, vaikkei siitä ole säädetty sakkoa ankarampaa rangaistusta. Viimeksi mainittu mahdollistaisi televalvonnan käytön esimerkiksi maalittamisen tullessa toteutetuksi kunnianloukkauksella tai haitanteolla viranomaiselle.

Lisäksi Illmanin mukaan sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettua lakia tulisi täydentää säännöksillä, joilla veloitetaan eräitä sosiaalisen median ylläpitäjätahoja valvomaan ylläpitämiensä sivujen sisältöä ja poistamaan yleisön saatavilta sisältöjä, jotka ilmeisesti täyttävät jonkun sanotussa laissa erikseen luetellun rikoksen tunnusmerkistön.

Illmanin mukaan lähestymiskiellosta annettu laki soveltuu vain rajallisesti maalittamistoiminnan torjumiseen. Tämä johtuu lähestymiskiellon määrittämisen perusteena olevien rikosten piiristä, maalittamisen joukkoluonteesta ja siitä, että lähestymiskiellolla ei ole mahdollista estää tietojen julkaisemista.

Illman toteaa, että vaikka turvakielto ei estä vihamielisten viestien toimittamista kohdehenkilölle tai häntä halventavien tietojen julkaisemista, voi kiellon avulla pyrkiä estämään, että kohdehenkilön fyysisen turvallisuuden kannalta tärkeitä tietoja tulee maalittajien tietoon.

Illmanin mukaan selvää on, ettei työsuojelukeinoilla ole mahdollista poistaa tai estää maalittamista, mutta näillä keinoilla voidaan hänen käsityksensä mukaan olennaisella tavalla rajoittaa maalittamisen vaikutuksia. Lisäksi selvityksessä on eräitä työsuojelun keinoja ja niitä vastaavia keinoja koskevia esityksiä, jotka koskevat ennalta estämistä ja tuen antamista sekä ei-työsuhteisille luotavia työsuojelua vastaavia järjestelyjä.

Lisäksi Illman katsoo, että suurten ylikansallisten voittoja tavoittelevien sosiaalisen median palvelun tarjoajien vastuukysymykset tulee säännellä EU:n tasoisella normistolla.

7.4.4 Uusien rangaistussäännösten tarve ja mahdollinen sisältö

Illmanin selvityksessä käydään läpi (s. 117–122) kriminalisointiperiaatteet, joihin selvityksen mukaan kuuluvat rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, joka sisältää muun ohessa rikosoikeudellisen sääntelyn tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen, vaatimus ihmisarvon loukkaamattomuudesta, oikeushyvien suojelun periaate, ultima ratio -periaate ja hyöty-haitta -punninnan periaate.

Kriminalisointiperiaatteiden tarkastelun jälkeen Illmanin selvityksessä arvioidaan lakialoitteessa LA 33/2019 vp ja Poliisihallituksen ym. aloitteessa ehdotettuja tunnusmerkistöjä sekä esitetään mahdollisten rangaistussäännösten malli ja arvioidaan sen tarve (s. 123–140).

Illmanin mukaan lakialoitteen sisältämä tunnusmerkistö laajentaisi rangaistavaa alaa nykyisestä selvästi. Tunnusmerkistö on hyvin epätäsmällinen, mikä osittain johtuu sen hyvin laajasta kattavuudesta. Tunnusmerkistön epätäsmällisyydestä seuraa vakava ennakoitavuuden puute. Illmanin mukaan ei ole riittävää selvitystä siitä, että näin olennaiselle rangaistavan alan laajentamiselle olisi ultima ratio -periaatteen edellyttämä tarve. Ei ole myöskään osoitettu, että nimenomaan virkamiehet muodostaisivat maalittamisen osalta erityisen haavoittuvan ryhmän.

Illman toteaa Poliisihallituksen ym. aloitteessa olevan tunnusmerkistön olevan hyvin samanlainen kuin lakialoitteesta esitetty. Lakialoitteesta kuitenkin puuttuu rangaistavuuden edellytys ”... selvästi yli sen mitä voidaan pitää hyväksyttävänä aiheuttaa tilanteen, joka on omiaan ...”. Illmanin mukaan tämä rajoitus ei tosiasiallisesti täsmennä tunnusmerkistöä. Rajoituslauseke jättää edelleen soveltajalleen liiallista harkintavaltaa. Rajoituslauseke ei myöskään lisää ennakoitavuutta.

Illman esittää mallina rangaistussäännöksen, jonka nimike olisi laittomaan maalittamiseen osallistuminen ja sen tunnusmerkistö olisi seuraava:

Joka sähköistä tietoverkkoa käyttäen

1. uhkaamalla henkilöä väkivallalla tai teolla, joka asettaa uhatun hyvinvoinnin vakavaan vaaraan,
2. esittämällä henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka hänen kohdistuvaa halveksuntaa,
3. esittämällä henkilöstä halventavan tiedon siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa,
4. esittämällä henkilöstä oikeudettomasti yksityiselämää loukkaavan tiedon siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa tai
5. kehottamalla tai houkuttelemalla toisia tekemään rikoksen henkilöä vastaan siten, että kehotus tai houkuttelu aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään,
 osallistuu toimintaan, johon useat ottavat osaa ja jossa uhriin kohdistetaan useita 1–4 kohdissa tarkoitettuja uhkauksia tai loukkauksia taikka esitetään 5 kohdassa tarkoitettuja uhria koskevia kehotuksia on tuomittava, jos hänen oli syytä varoa tällaisia uhkauksia, loukkauksia tai kehotuksia esitettävän toiminnassa, *laittomaan maalittamiseen osallistumisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Laittomaan maalittamiseen osallistumisena 1 momentin 3 ja 4 kohtien mukaan ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Laittomaan maalittamiseen osallistumisena ei myöskään pidetä 1 momentin 2–4 kohtien mukaan yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muu olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Illmanin mukaan mallin tunnusmerkistö ei laajenna rangaistavaa alaa huomattavasti. Tietty rangaistavan alan laajennus syntyy siitä, että tunnusmerkistössä huomioidaan se, että yhden tekijän toiminta on osa laajempaa kontekstia. Tekijöiden välillä ei ole sellaista yhteyttä, jota rikoslain 5 luvun osallisuussäännöksissä edellytetään. Rangaistussäännös antaa suojaa yleisesti, eikä se rajoitu ainoastaan viranomaisiin kohdistuneisiin tekoihin tai tekoihin, joilla on liityntä henkilön työtehtäviin. Tahallisuudessa on kysymys ns. olosuhdetahallisuudesta. Tunnusmerkistö ”oli syytä varoa” esiintyy rikoslain 21 luvun 12 §:ssä säädetyn tappeluun osallistumisen tunnusmerkistössä. Säännöksen 2 ja 3 momentit sisältävät rajoitussäännöksiä, joiden tarkoituksena on varmistaa, ettei rangaistussäännöstä sovelleta ristiriidassa sananvapauden suojan kanssa.

Illman kuitenkin katsoo, että erityisen kriminalisoinnin säätämistä vastaan puhuu useampi peruste. Voimassa olevat rangaistussäännökset mahdollistavat ns. maalittamis-

vyyhdin päätekijöiden vastuuseen saattamisen. Lisäksi näyttäisi siltä, että kaikkia rikoslain maalittamiseen soveltuvia rangaistussäännöksiä ei ole yleisesti otettu käyttöön oikeuskäytännössä. Syyteoikeussäännöksiä muuttamalla voidaan parantaa poliisin ja syyttäjän mahdollisuuksia ryhtyä oikea-aikaisesti toimiin maalittamista koskevien tekojen saattamiseksi esitutinnan ja syytetoiminen kohteeksi. Näyttäisi myöskin olevan niin, että esitutinnan ja muun rikosprosessin käynnistymiselle merkittävälle ”erittäin tärkeän yleisen edun” vaatimuksen täyttymiselle asetetaan toisinaan perusteettoman korkean kynnyksen. Osa maalittamisilmiöstä on toimintaa, jota ei ole mahdollista kieltää. Kansanvaltaista yhteiskuntaa ei palvele se, että maalittamisen torjumiseksi säädetään rangaistussäännöksiä, jotka mahdollistavat sananvapauden liiallisen kaventamisen. Erillisen maalittamista koskevan kriminalisoinnin säätämistä ei voida puoltaa yksistään tällaisen kriminalisoinnin symbolisella vaikutuksella. Oikeusministeriön alkuvuodesta 2020 eräille EU:n jäsenvaltioille kohdistama kysely ei paljastanut maalittamisen tai sen kaltaisen ilmiön kriminalisointia sellaisenaan yksittäisellä tunnusmerkistöllä missään vastanneessa maassa.

7.5 Laittoman uhkauksen syyteoikeuden muuttaminen

Hallituksen esityksen (HE 226/2020 vp) mukaan tuolloisen tilan ongelmana voitiin pitää syyteoikeusjärjestelyä laittomissa uhkauksissa, jotka kohdistuvat henkilöön tämän työtehtävien vuoksi. Esitutinnan suorittaminen ja syytteen nostaminen ilman asianomistajan esittämää rangaistusvaatimusta edellyttää, että laitton uhkaus säädetään näissä tilanteissa virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Kun laittomia uhkauksia todettiin kohdistettavan enenevässä määrin esimerkiksi kunnallisia luottamustehtäviä hoitaviin heidän toimintansa vuoksi, laittoman uhkauksen ehdotettu syyteoikeussäännös ehdotettiin koskemaan myös julkisen luottamustehtävän vuoksi tehtyä uhkausta. Kunnianloukkausta ja yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevia syyteoikeussäännöksiä ei ehdotettu muutettaviksi muun ohessa rikosten vakavuusarviointiin ja suojeltaviin oikeushyviin liittyvistä syistä.

Lakivaliokuntakäsittelyn tuloksena (LaVM 10/2021 vp) hallituksen esityksessä ehdotettua rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momenttia muutettiin jonkin verran. Lokakuun 2021 alussa voimaan tulleen säännöksen mukaan syyttäjä saa pykälän 1 momentissa todetun lisäksi nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi eikä rikoksentehtäjä ole saman työnantajan palveluksessa. Momentin toisessa virkkeessä todetaan, että syyttäjä saa nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta myös, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen julkisen luottamustehtävänsä vuoksi.

Lakivaliokunnan mietinnön mukaan (s. 13 ja 14) valiokunnan asiantuntijakuulemisissa monet asiantuntijat ovat pitäneet ehdotettua lainsäädäntömuutosta yksin riittämättömänä, minkä vuoksi on tuotu esiin, että jatkossa tulisi selvittää maalittamiseen liittyviä lainsäädännön muutostarpeita. Niin ikään on katsottu, että myös kunnianloukkauksen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen sekä viestintärauhan rikkomisen tulisi olla virallisen syytteen alaisia, kun ne kohdistuvat henkilöön hänen työtehtävänsä tai julkisen luottamustehtävänsä vuoksi. Ottaen huomioon maalittamisen yleistymisen ja vahingollisuus sen kohteeksi joutuneen henkilön ja yhteiskunnan kannalta, lakivaliokunta totesi pitävänsä tarpeellisenä, että viipymättä selvitetään ja arvioidaan nykyisten rikosoikeudellisten säännösten ja keinojen riittävyttä ja kattavuutta ilmiön tehokkaaksi torjumiseksi ja maalittamisen uhrin aseman parantamiseksi.

Valiokunnan ehdotuksesta eduskunta hyväksyi lausuman (EV 97/2021 vp), jonka mukaan eduskunta edellyttää, että viipymättä selvitetään ja arvioidaan lainsäädännön muutostarpeet maalittamiseen puuttumisen tehostamiseksi rikosoikeudellisin keinoin sekä valmistellaan tarvittavat lakiehdotukset ja ohjeet niin, että maalittamisen uhrin asemaa vahvistetaan.

7.6 Emeritusprofessori Pekka Viljasen artikkeli (Akava Works)

Akavan 15.4.2021 hallitukselle osoittamaan esitykseen, jonka mukaan maalittamisen kriminalisointia koskeva lakimuutos on laitettava vireille pian, liittyy Akava Worksin julkaisema emeritusprofessori Pekka Viljasen artikkeli 5/2021 ”Maalittamisen kriminalisointiehdotuksen arviointia”.

Viljasen mukaan maalittamisen mahdollista kriminalisointia harkittaessa on otettava huomioon vakiintuneet kriminalisointiperiaatteet. Varsinainen peruseriaate tässä yhteydessä on rikosoikeudellinen laillisuusperiaate. Keskeinen osa rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta on tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus, johon lakialoite LA 33/2019 vp ja Poliisihallituksen ym. aloite kompastuvat. Tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen voidaan nähdä edellyttävän säädettävältä uudelta kriminalisoinnilta myös riittävän selvää eroa jo olemassa oleviin kriminalisointeihin. Uuden rikostunnusmerkistön ei tulisi olla päällekkäinen aiempien kanssa. On kyettävä löytämään maalittamiseksi luonnehditusta menettelystä sellainen ydinalue, johon jo olemassa olevilla rikoslain säännöksillä ei kyetä puuttumaan. Päällekkäisten kriminalisointien välttämiseksi mahdollisen maalittamistunnusmerkistön ulkopuolelle olisi syytä sulkea suorat yhteydenotot kohdehenkilöön. Toisten henkilöiden toimimaan saamisen täytyy olla jotakin muuta kuin rikoslain 5 luvun 5 §:n mukaan nykyisin rangaistava yllytys (s. 6–8).

Viljanen toteaa, että Illmanin hahmottelema säännös laajentaisi rangaistavuuden alaa vain melko vähän. Hahmotelma on kuitenkin tarpeettoman monimutkainen. Viljasen mukaan Illmanin hahmotelmaa olisi muutettava. Hahmotelmasta olisi muun ohessa karsittava sen 1 momentin loppuosa, jossa edellytetään, että tekijä ”osallistuu toimintaan, johon useat ottavat osaa ja jossa uhriin kohdistetaan useita 1–4 kohdissa tarkoitettuja uhkauksia tai loukkauksia taikka esitetään 5 kohdassa tarkoitettuja uhria koskevia kehotuksia”. Lauseke voitaisiin korvata esimerkiksi seuraavasti: ”ja siten aiheuttaa vaaran, että sellaisen uhkauksen tai loukkauksen esittämistä hänen toimintansa seurauksena jatketaan.” Maalittamisena olisi nimittäin syytä säätää rangaistavaksi jo yhden henkilön tietynlaista vaaraa aiheuttava toiminta. (s. 9 ja 10)

Illmanin hahmotelman 1 momentin 5 kohta on Viljasen mukaan syytä poistaa maalittamistunnusmerkistöstä, koska kohta vastaa rikoslain 17 luvun 1 §:ssä rangaistavaksi säädettyä julkista kehottamista rikokseen. Suurimmat tulkintaongelmat tulisivat silti olemaan mainitun rikoksen ja maalittamisen välisiä. (s. 9)

Viljasen ehdotus maalittamiskriminalisoinniksi on seuraava (s. 11):

Joka sähköistä tietoverkkoa käyttäen

1. uhkaamalla henkilöä väkivallalla tai teolla, joka saattaa uhatun tai hänen läheisensä hyvinvoinnin vakavaa vaaraan,
2. esittämällä henkilöstä valheellisen tiedon, vihjauksen tai halventavan tiedon siten, että teko on omiaan aiheuttaman vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa,
3. esittämällä henkilöstä oikeudettomasti yksityiselämää loukkaavan tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa
ja siten aiheuttaa vaaran, että sellaisen uhkauksen tai loukkauksen esittämistä hänen toimintansa seurauksena jatketaan, tuomittakoon maalittamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukau-
deksi.

Maalittamisesta tuomittakoon myös se, jolla oli syytä varoa, että hänen 1 momentissa tarkoitetun menettelynsä seurauksena tullaan tekemään rikos.

Edellä 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitettuna maalittamisena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Maalittamisena ei pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muu olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Maalittamisena ei myöskään pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa

virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Viljasen mukaan on ajateltavissa, että sääntely toteutettaisiin myös suppeammalla tavalla, esimerkiksi seuraavasti: ”Joka sähköistä tietoverkkoa käyttäen tekee rikoslain 24 luvun 8, 8 a, 9 tai 10 §:ssä tai 25 luvun 7 §:ssä tarkoitetun rikoksen ja siten aiheuttaa vaaran, että sellaisen rikoksen tekemistä hänen toimintansa seurauksena jatketaan, tuomittakoon maalittamisesta.” Pykälän muut momentit olisivat edellä esitetyn kaltaisia. Viljanen katsoo, että tämän tyyppinen lainsäädäntö ei ole toivottavaa sen epäinformatiivisuuden takia. (s. 12).

Viljanen katsoo maalittamisen kriminalisoimisen olevan perusteltua myös ottaen huomioon kriminalisointiperiaatteet, joista hän käsittelee ihmisarvon loukkaamattomuutta, oikeushyvien suojelun periaatetta, ultima ratio -periaatetta ja hyöty-haitta -punnintaa. Maalittaminen tulisi säätää virallisen syytteen alaiseksi ainakin niissä tapauksissa, joissa teko kohdistuu julkisessa virassa tai luottamustehtävässä olevaan henkilöön taikka muuten julkista valtaa käyttävään henkilöön. Tällä hetkellä ei ole kriminalisointia parempaa keinoa maalittamisen estämiseen ja vähentämiseen. (s. 13 ja 16)

7.7 Tutkijatohtori Kristiina Koivukarin artikkeli (Lakimies 6/2021)

Maalittamisilmiötä ja rangaistusvastuun haasteita käsitellessään (s. 971–973) Koivukari toteaa, ettei tietoa ole siitä, kuinka suuri osa maalittamisena näyttäytyvästä toiminnasta todella on organisoitua ja tarkoituksellista kohteen häirintää, pelottelua tai hiljentämistä. Keskusteluihin osallistuneiden osapuolten kokemusten ja lähetettyjen viestien perusteella ei voida välttämättä päätellä sitä, mikä heidän tarkoituksensa on ollut, mutta ei myöskään sitä, millaisena muut viestejä lähettäneet henkilöt ovat nähneet tilanteen ja toisaalta oman tekonsa osana kokonaisuutta. Maalittamiskriminalisointiin liittyvien kysymysten arvioiminen on haastavaa siksi, että useista kriminalisointiehdotuksista huolimatta sellaista ehdotusta ei ole esitetty, joka kattaisi tekoja olennaisesti laajemmin kuin nykyiset rikossäännökset, mutta olisi muun muassa laillisuusperiaatteen rajoissa hyväksyttävissä.

Sananvapautta rajoittavan uuden kriminalisoinnin hyväksyttävyyden arvioiminen ja rangaistusvastuun määrittäminen edellyttävät huomioimaan sananvapautta koskevan sääntelyn ja oikeuskäytännön lisäksi perusoikeuksien rajoitusedellytysten sekä kriminalisointiperiaatteiden asettamat rajat ja vaatimukset. Kriminalisointiperiaatteita

ovat ainakin oikeushyvien suojelun periaate, ultima ratio -periaate, mutta myös laillisuusperiaatteen ja ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen voidaan katsoa olevan osa kriminalisointiperiaatteita. Perusoikeuksien rajoitusedellytyksiä ovat perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan vaatimukset lailla säätämisestä, täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, hyväksyttävyydestä, perusoikeuden ytimen koskemattomuudesta, suhteellisuudesta, oikeusturvasta sekä perus- ja ihmisoikeuksienmukaisuudesta. (s. 974 ja 975)

Koivukari toteaa, että riippumatta siitä, voitaisiinko todeta, että aloittajan teko oli kausaalisuhteessa aiheutuneeseen maalittamistilanteeseen, teon seuraus ei välttämättä ollut tekijän ennakoitavissa, tai jos se olisi ollut ennakoitavissa, se ei välttämättä olisi ollut vältettävissä muutoin kuin pidättäytymällä teosta kokonaan. Maalittamistilanne saattaa saada alkunsa hyvin monen tyyppisistä teoista, ilmaisusta tai tilanteista. Yhtä hyvin neutraali tai henkilöä positiivisessa valossa käsittelevä missä tahansa yhteydessä esitetty kuin toiseen henkilöön kohdistuva kriittinen kommenttikin voi laukaista maalittamistyyppisen tilanteen. (s. 981)

Maalittamisen aloittamisen kriminalisoiminen vaarantamistyyppisenä rikoksena ei myöskään vaikuta mahdolliselta. Maalittamisen aloittamisen kohdalla tällainen vahingon vaaraa aiheuttava teko olisi hyvin vaikea määritellä, koska kaikessa julkisessa keskustelussa on jonkinlainen riski siitä, että esitetyn ilmaisun perusteella käynnistyy maalittamistyyppinen häirintä. Käytännössä varsinaisen maalittajan tekoa ei voitaisi kriminalisoida juuri laajemmin kuin mitä RL 24 luvun ilmaisunvapausrikokset, laiton uhkaus, yllytys ja julkinen kehottaminen rikokseen jo tällä hetkellä kattavat. Ongelma yllytystä tai julkista kehottamista rikokseen koskevien säännösten soveltumisessa maalittamistyyppisiin tilanteisiin tällä hetkellä on se, että maalittamisen osateot eivät välttämättä täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä. (s. 982 ja 983)

Yksilönvastuuseen ja syyllisyysperiaatteeseen sitoutuneessa rikosoikeusjärjestelmässä kunkin kokonaisuuteen osallistuvan teko(j)a ja vastuuta on tarkasteltava erikseen. Uuden kriminalisoinnin osalta jouduttaisiin pohtimaan tunnusmerkistön täyttymistä kaikkien tekokokonaisuuteen osallistuvien osalta erikseen sekä toisaalta heidän mahdollisuuksiaan osallistua keskusteluun ilman pelkoa siitä, että osallistuvat maalittamiseen. Säännöksen täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden ja niihin liittyvän ennakoitavuuden kannalta olisi ongelmallista säätää yksittäisinä sallitut teot osana maalittamiskokonaisuutta rangaistaviksi. Perustuslakivaliokunta on nimenomaisesti todennut laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimuksen olevan korostunut silloin, kun säännellessä rikosoikeudessa vakiintuneista osallisuusopillisista käsityksistä poikkeavasti. Olisi hyvin vaikeata, ellei mahdotonta määritellä ensinnäkin se, milloin kysymys on maalittamistilanteesta, ja toiseksi, missä yksittäistapauksessa on kyse maalittamiseen osallistumisesta sen jälkeen, kun maalittamisen on todettu olevan tai olleen käynnissä. (s. 985–987 ja 989).

Koivukarin johtopäätösten (s. 990) mukaan uusi kriminalisointi ja jopa rikosoikeus ylipäänsä toimivat huonosti puuttumisessa maalittamistyyppiseen häirintään. Siitä huolimatta, että nykyisillä kriminalisoinneilla on vaikea puuttua maalittamisilmiöön kattavasti, ei näytä mahdolliselta säätää riittävän tarkkarajaista ja täsmällistä säännöstä, jolla varsinainen maalittaminen tai maalittamiskokonaisuuteen osallistuminen tulisi merkittävästi nykyistä laajemmin rangaistavaksi. Artikkelissa tarkasteltu maalittamisen laaja kriminalisoiminen ei laillisuusperiaatteen ja syyllisyysperiaatteen keskeisimmät vaatimukset huomioiden onnistu. Kriminalisointiperiaatteiden sekä perusoikeuksien rajoitusedellytysten lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimus ja siihen liittyvä EIT:n käytäntö kaventavat mahdollisuuksia säätää uusia rajoituksia sananvapauden käyttämiselle. Yksittäiset ilmaisut, joiden rangaistavuutta ja kriminalisoimistakin maalittamisen suhteen joudutaan pohtimaan, eivät ole niin vakavia loukkauksia, että oikeuksien väärinkäytön kieltä tulisi yleensä kysymykseen.

8 Lainsäädäntötilanteen arviointi

8.1 Arvioinnin lähtökohdat

Arviomuiston laatimiseen johtaneessa eduskunnan lausumassa ja sen muotoiluun perustuvassa muiston laatimista koskevassa tehtävänannossa ei nimenomaisesti lähdetä siitä, että maalittaminen on säädettävä erikseen rangaistavaksi. Rikoslainsäädännön muutostarpeet on selvitettävä ja arvioitava ja muutostarpeiden ilmetessä on luonnosteltava tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Lainsäädännön muutostarpeiden arviointiin liittyvät kiinteästi jaksossa 6 käsitellyt rangaistavaksi säätämisen reunaehdot, joita ovat rikoslainsäädännön käytön yleiset edellytykset, kriminalisointiperiaatteet ja perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset.

Tässä tapauksessa jo valmiina oleva maalittamisen kriminalisointitarpeita ja -mahdollisuuksia koskeva selvitys- ja arviointipohja on vahva erityisesti Ilmanin laajan selvityksen vuoksi. Jaksosta 7 ilmenevällä tavalla lainsäädännöllistä tilannetta ja edellytyksiä säätää maalittaminen itsenäisenä rikoksena rangaistavaksi on arvioitu muutenkin sekä luonnosteltu useita maalittamista koskevia rangaistussäännöksiä. Jo tehdyt arvioinnit tarjoavat valmiiksi laajan tietopohjan ja kiinnittävät huomiota arvioinnissa merkityksellisiin näkökohtiin.

Maalittamiselle ei ole yleisesti hyväksyä määritelmää. Joissakin yhteyksissä esitettyjä määritelmiä ja ilmiön kuvauksia on sisällytetty jaksoon 2.1. Pitkälti niissä todettua seuraten jatkossa maalittamisella tarkoitetaan seuraavat osatekijät sisältävää toimintaa, joka täsmentyy myöhemmin maalittamisen tunnusmerkistöä muodostettaessa:

- Maalittaminen tapahtuu internetin keskustelupalstoilla, sosiaalisessa mediassa tai muuten lähinnä yleisesti käytettävissä sähköisissä tietoverkoissa,
- maalittamisessa kohdehenkilöä uhataan tai painostetaan taikka tämän saattamiseksi epäedulliseen valoon loukataan tätä esittämällä väärä, vääristely, halventava tai yksityiselämää koskeva tieto (jäljempänä "maalittamisteko"),
- maalittamisen kohteeksi valikoituu tietty henkilö työtehtäviensä tai yhteiskunnallisten tehtäviensä vuoksi,
- maalittamisen tarkoituksena on saada aikaan kohdehenkilöön kohdistuva järjestelmällinen häirintä, jolle on ominaista hänelle tulevien viestien ja/tai toimintaan osallistuvien henkilöiden suuri lukumäärä,
- maalittamisessa ovat tekijöinä sen käynnistäjä ja siihen käynnistymisen jälkeen joukolla osallistuvat ja
- maalittamisella pyritään saamaan kohdehenkilö toimimaan tietyllä tavalla (aktiivinen tekeminen tai pidättäytyminen jonkin toimen tekemisestä) tai saamaan

aikaan kohdehenkilön toiminnan merkittävä haittaaminen siten, että maalittamisen vaikutukset ulottuvat kohdehenkilöä laajemmalle hänen toimintaympäristöönsä ja jopa laajemmin yhteiskuntaan.

Periaatteessa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa maalittamista voidaan harjoittaa muissakin yleisesti käytettävissä viestintäkanavissa kuin sähköisissä tietoverkoissa. Perinteisiä viestien, tietojen ja ilmoitusten välittämisen välineitä ovat sanoma- ja aikakauslehdet, televisio ja radio sekä laajalle vastaanottajajoukolla jaetut lehtiset ja muut painotuotteet. Ilmiöstä olevien tietojen perusteella maalittaminen on kuitenkin olennaisesti sähköisissä tietoverkoissa tapahtuvaa toimintaa. Niissä myös voidaan maalittamistaroituksessa levittää perinteisillä viestintäväylillä jo julkaistua tai muuten levitettyä aineistoa. Myös jo tehdyissä maalittamista koskevissa arvioinneissa maalittamista on pidetty olennaisesti sähköisiin tietoverkkoihin liittyvänä toimintana, mikä myös ilmenee Illmanin selvityksessä ja Pekka Viljasen artikkelissa luonnosteluista pykälästä. Näin olen tässäkin arvioinnissa lähtökohdaksi otetaan maalittamisen tapahtuminen sähköisissä tietoverkoissa.

Maalittamisen kohteena voivat olla muutkin henkilöt kuin virkamiehet ja työsopimussuhteessa olevat henkilöt. Tällaisia muita henkilöitä ovat esimerkiksi politiikkaan osallistuvat ja luottamustehtäviä hoitavat henkilöt sekä virka- ja työsuhteen ulkopuolella toimivat toimittajat sekä tieteen ja taiteen harjoittajat. Myös heidän kohdallaan ovat merkityksellisiä perus- ja ihmisoikeuksien ja demokraattisen oikeusvaltion toiminnan turvaamiseen liittyvät näkökohdat. Tämän vuoksi Poliisihallituksen ym. ja lakialoitteen säännösehdoituksissa omaksuttu lähtökohta viranomaistoimintaan rajoittuvasta maalittamisesta on liian suppea. Lähtökohtana on myös se, että kohdehenkilönä on se henkilö, jonka työtehtävien tai yhteiskunnallisen toiminnan vuoksi maalittamista harjoitetaan, eivät hänen perheenjäsenensä tai muut läheisensä. Sinällään maalittamisessa esitettävät esimerkiksi kohdehenkilön yksityiselämään liittyvät tiedot voisivat koskea kohdehenkilön läheisiä.

Maalittamisen tekijöitä koskien tässä arvioinnissa lähdetään tekijäpiiristä, joka kattaa myös maalittamistoiminnan yksittäisen käynnistäjän. Illmanin selvityksen pykälämallissa on poikkeuksena muista tehdyistä lainsäädäntöehdoituksista (Poliisihallituksen ym. aloite, lakialoite ja Viljasen artikkeli) muotoiltu tunnusmerkistö niin, että rangaistavaa on vain osallistuminen tiettyyn toimintaan, johon useat ottavat osaa. Maalittamisen kriminalisointitarpeiden arvioinnin kannalta mainittua näkökulmaa voidaan pitää liian suppeana sikäli kuin osallistuminen ei samalla kata myös maalittamistoiminnan käynnistämistä. Tärkeää on arvioida tilanne erikseen sellaisten henkilöiden kohdalla, jotka käynnistävät joukolla harjoitettavan maalittamistoiminnan tai ainakin tähtäävät sen käynnistymiseen. Myös maalittamisen käynnistäjiä voidaan pitää maalittajina. Tällaisia käynnistäviä henkilöitä voi olla useita.

Poliisihallituksen ym. aloitteessa ja lakialoitteessa ehdotetuissa rangaistussäännöksissä tekijänä mainitaan toiminnan alulle panevan tai toimintaan osallistuvan henkilön lisäksi myös itsenäisesti toimiva henkilö. Jossakin määrin epäselvää on, mitä sellaisella henkilöllä tarkoitetaan. Maalittamiselle ominaisen joukkotoimintaluonteen vuoksi tässä arvioinnissa suljetaan ulkopuolelle henkilöt, joiden toiminnasta ei ole johdettavissa yhteyttä toisten henkilöiden toimintaan joko heidän toimintansa käynnistämisen tai siihen osallistumisen kannalta.

Illmanin selvityksestä ja myös oikeusministeriön muistiosta sekä rikoslainsäädäntöä koskevasta tämän muistion jaksosta 3 ilmenee, että maalittamistekoihin voivat soveltaa lukuisat rikoslain säännökset. Illmanin näkemyksen mukaan aivan kaikkia maalittamiseen soveltuvia rikostunnusmerkistöjä ei ole otettu käyttöön maalittamisen torjumiseen tähtäävässä lainkäyttötoiminnassa. Tarkempaa tietoa ei kuitenkaan ole eikä ole useista syistä käytännössä saatavissakaan siitä, missä määrin ja miten nykyisiä tunnusmerkistöjä sovelletaan tai jätetään soveltamatta rikosprosessin eri tasoilla (esitutkinta, syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely) maalittamiseksi katsottavan toiminnan yhteydessä. Epävarmuustekijät liittyvät etenkin rikostilastoista saatavien tietojen merkittävään rajallisuuteen, niistä eivät ilmene rikosten tarkemmat tekotavat ja teko-olosuhteet. Tutkimustiedon käyttöön saaminen edellyttäisi suurta määrää rikoksia koskevan suuren tapausjoukon käymistä läpi tilanteessa, jossa maalittamisen käsitteestäkään ei ole yhteisymmärrystä. Kun kattavaa tietoa ei ole rangaistussäännösten soveltamistapauksista, vastaavasti kattavaa tietoa ei ole myöskään mahdollisista nykyisten rangaistussäännösten käytännön soveltamisongelmista maalittamiseen liittyvissä tilanteissa.

Toisaalta epävarmuustekijöistä huolimatta epäselvyyttä ei ole siitä, että maalittamista on tapahtunut ja tulee myös tulevaisuudessa tapahtumaan. Arviomuistion laatimisen taustan ja laatimista koskevan tehtävänannon perusteella on tarkasteltava sitä, onko rikosoikeudellinen lainsäädäntö tämän ilmiön kohdalla riittävän kattavaa, ja jos ei ole, onko perusteltua ja mahdollista rikosoikeuden käytön reunaehtojen valossa täyttää vaje uudella rikosoikeudellisella sääntelyllä. Lainsäädännön asianmukaisesta kattavuudesta huolehtiminen on aiheellista myös jaksossa 2.2 todettujen maalittamisen häirtavaikutusten vuoksi. Jos rikosoikeudellisen sääntelyn täydentäminen havaitaan aiheelliseksi, erikseen tarkasteltavaksi tulee se, onko mahdollista saada aikaiseksi toimiva, rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla täsmällinen ja tarkkarajainen sääntely. Maalittamisen joukkotoimintaan liittyvän luonteen takia merkitystä on myös rikoslain 5 luvun osallisuussäännöksiä.

Rikosoikeudellisen järjestelmän ja rikoslainsäädännön toimivuuteen kuuluu myös syytejärjestelyjä koskevien säännösten toimivuus. Tämän vuoksi myös niitä koskevia säännöksiä on tarkasteltava riippumatta siitä, mihin ratkaisuun päädytään maalittamista koskevan rangaistussääntelyn suhteen. Maalittamisella tavoitellaan tyypillisesti

kohdehenkilöä laajemmalle ulottuvia vähintäänkin kohdehenkilön taustaorganisaatioon ulottuvia vaikutuksia, minkä vuoksi on oltava asianmukainen tasapaino asianomistajarikosten ja virallisen syytteen alaisten rikosten välillä.

Rikoslainsäädännön käytön yleisiin edellytyksiin ja kriminalisointiperiaatteisiin ei kuulu sen huomioon ottaminen, miten jokin teko on kriminalisoitu jossakin toisessa valtiossa tai joissakin toisissa valtioissa. Mainittujen kansallisessa arvioinnissa ja harkinnassa huomioon otettavien edellytysten ja periaatteiden kannalta merkitystä ei ole myöskään sillä, että tekoa ei ole säädetty rangaistavaksi Suomen kannalta merkityksellisissä vertailuvaltioissa. Jos kansainvälinen velvoite edellyttää jonkin teon rangaistavaksi säätämistä taikka jos Suomessa noudatettavien rikosoikeuden käytön yleisten edellytysten ja kriminalisointiperiaatteiden perusteella on perusteltua säätää jokin teko rangaistavaksi, mallia voidaan ottaa muissa valtioissa, esimerkiksi Suomelle vertailuvaltioina keskeisiksi koetuissa maissa kuten Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa omaksutuista lainsäädäntöratkaisuista. Kuten jaksosta 5 ilmenee, käytettävissä olevien tietojen mukaan useissa Suomen kannalta keskeisissä vertailuvaltioissa ei ole erillistä maalittamista koskevaa rangaistussäännöstä. Asiantilasta ei ole edellä todetun mukaisesti kuitenkaan tehtävä sitä johtopäätöstä, että tekoa ei ole aiheellista säätää rangaistavaksi Suomessakaan, vaan kansalliset arviointiperusteet pätevät tässäkin tilanteessa.

8.2 Rangaistussäännösten täydentäminen

Maalittaminen muodostaa monitahoisen ilmiön, joka sisältää toiminnan tapahtumisen sähköisissä tietoverkoissa, tietynlaisen henkilön valikoitumisen maalittamisen kohteeksi, sellaiseen henkilöön kohdistuvan järjestelmällisen joukkotoimintana ilmenevän häirinnän aikaansaamisen tai sellaiseen toimintaan osallistumisen, hyvinkin erilaisia maalittamistekoja maalittamisen toteuttamiseksi ja tarkoituksen saada aikaan laajemmallekin kuin pelkästään kohdehenkilöön ulottuvia haitallisia tai vahingollisia vaikutuksia.

Jaksossa 3 läpikäytyjen nykyisten rangaistussäännösten perusteella on selvää, että rikoslaita ei löydy maalittamisen osatekijät kokonaisuudessaan kattavaa rangaistussäännöstä. Tietynlaisen henkilön valikoituminen rikoksen kohteeksi otetaan huomioon vain poliittisia oikeuksia vastaan tehtyjä rikoksia koskevan rikoslain 14 luvun säännöksissä ja viranomaisia vastaan tehtyjä rikoksia koskevan rikoslain 16 luvun säännöksissä. Nykyisissä rangaistussäännöksissä ei ole ilmaistu rangaistavaksi säädetyn teon tarkoituksena järjestelmällistä joukkotoimintana ilmenevää häirintää. Useat tässä yhteydessä merkitykselliset rangaistussäännökset suojaavat kohdehenkilön suojaami-

sen tarkoituksessa hyvinkin monenlaisia, erilaisia ja rangaistussäännössidonnaisia oikeushyviä (esimerkiksi henki, terveys, kunnia, yksityiselämä ja vapaus), mutta eivät ota huomioon maalittamistoiminnan kohdehenkilöä laajemmalle hänen toimintaympäristönsä ja jopa yhteiskuntaan ulottuvia tavoiteltuja ja/tai toteutuvia haitallisia vaikutuksia, jotka voivat vahingollisesti vaikuttaa myös yleisellä tasolla perusoikeuksien toteutumiseen ja demokraattisen oikeusvaltion toimintaan. Kuten Illman selvityksessään toteaa, kaikki maalittamisteot eivät edes ole nykyisin rangaistavia. Tämä voi koskea esimerkiksi vääristellyn tiedon levittämistä, uhkaavan sävyistä viestintää tai muiden kehottamista sellaisenaan rankaisemattomaan kohdehenkilöön kohdistuvaan toimintaan. Rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuen rangaistussäännöksiä ei voi tulkita laajentavasti, säännösten tulkinnassa ja soveltamisessa on myös rajoittavana tekijänä otettava huomioon sananvapaus.

Illmanin selvityksessä toimintana, johon nykyiset maalittamiseen liittyvät rangaistussäännökset eivät välttämättä taivu, mainitaan tilanteet, joissa kohdehenkilöstä tehdään kanteluja tai tutkintapyyntöjä. Niitä voidaan tehdä merkittäviäkin määriä tarkoituksessa häiritä tai estää kohdehenkilön tai hänen taustaorganisaationsa toimintaa. Sellaisenaan toistuvien kantelujen tai tutkintapyyntöjen tekeminen toiminnan häiritsemisen tai estämisen tarkoituksessakaan ei vielä ole maalittamista, jos kantelujen tai tutkintapyyntöjen tekemistä ei liitetä maalittamiselle ominaiseen joukkotoimintaan. Niin saattaa tapahtua, jos esimerkiksi sähköisillä keskustelupalstoilla tai sosiaalisessa mediassa viitataan itse tehtyihin kanteluihin tai tutkintapyyntöihin sekä mahdollisesti niissä käytettyihin, mahdollisesti paikkansa pitämättömiin tai vääristelyihin tietoihin tai jopa kehoitetaan muita tekemään kanteluita tai tutkintapyyntöjä toiminnan haittaamistarkoituksessa. Sellainenkaan toiminta ei nyky sääntelyn mukaan ole välttämättä rangaistavaa.

Nykyisissä maalittamisen teko tapoihin liittyvissä rangaistussäännöksissä ei ole joukkotoiminnan elementtiä. Usean henkilön osallistumiseen tahallisen rikoksen tekemiseen soveltuvat rikoslain 5 luvun rikokseen osallisuutta koskevat säännökset, jotka eivät välttämättä ole kuitenkaan mainittavasti maalittamiseen soveltuvia. Osallisuusteon täytyy olla tahallista myötävaikuttamista tahallisen rikoksen tekemiseen niin, että lisäksi sellainen rikos tai sen rangaistava yritys myös tehdään. Illmanin selvityksessä todetun mukaisesti osallisuussäännösten soveltamista maalittamistilanteissa rajoittaa se, että kahden viestin välillä on oltava osallisuussäännösten edellyttämä syy-yhteys ja että säännösten soveltamiseksi sellainen syy-yhteys on myös kyettävä näyttämään toteen tilanteessa, jossa viestejä voi olla kymmeniä tai satoja. Maalittamisessa joukkotoimintaan viestejä lähettämällä osallistuvat henkilöt eivät välttämättä ole minkäänlaisessa yhteydessä tai minkäänlaisissa tekemisissä toistensa kanssa. Osallisuussäännösten soveltamista rajaa luonnollisesti myös se, että maalittamisteko ei edellä todetun mukaisesti ole välttämättä edes rangaistava.

Käytännössä merkityksellinen maalittamiselle ominaisen joukkotoiminnan kannalta ei ole myöskään rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä rangaistavaksi säädetty järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen pykälän 1 momentissa säädettyjen rangaistavuuden edellytysten vuoksi. Momentissa viitatus rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka rikoslain 11 luvun 10 §:ssä (kiihottaminen kansaryhmää vastaan) tai 15 luvun 9 §:ssä (oikeudenkäytössä kuultavan ohjaaminen) tarkoitettuja rikoksia. Rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin mukaan rangaistavia järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen tapoja ovat esimerkiksi sellaisen ryhmän perustaminen tai organisoiminen taikka henkilöiden värväminen sitä varten. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen tavoitteena tulee momentin mukaan olla yhden tai useamman rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa mainitun rikoksen tekeminen. Rangaistusvastuu rikoslain 17 luvun 1 a §:n 1 momentin nojalla myös edellyttää, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään.

Rikosoikeudellisen sääntelyn puutteista ei sellaisenaan seuraa, vaje on täytettävä rikosoikeudellisella sääntelyllä. Asiaa on arvioitava rikosoikeuden käyttöön ottamista harkittaessa merkityksellisten kansallisten periaatteiden ja edellytysten valossa.

8.2.1 Painava yhteiskunnallinen tarve, rikoslainsäädännön käytön hyväksyttävyyden ja oikeushyvien suojeleminen

Rikoslainsäädännön käytön yleisten edellytysten (LaVL 9/2004 vp, s. 1/II ja 2/I sekä LaVM 15/2005 vp, s. 5/I), kriminalisointiperiaatteiden (LaVL 17/2017 vp, s. 5) sekä perusoikeuksien, tässä tapauksessa sananvapauden, yleisten rajoitusedellytysten (PeVM 25/1994 vp, s. 5) mukaisesti rikosoikeudellisen sääntelyn täydentämiseltä edellytetään painavaa yhteiskunnallista tarvetta. Rikoslainsäädännön käytön yleisten edellytysten ja perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten mukaan sääntelyn täydentämiselle tulee myös olla hyväksyttävä peruste.

Maalittamisilmiön laajuudesta ja kohdistumisesta eri henkilöryhmiin ei ole saatavissa kattavaa tietoa. Jaksossa 2.3 käsitellyistä kyselytutkimuksista kuitenkin ilmenee, että useiden maalittamisen kannalta keskeisten henkilöryhmien edustajiin on kohdistunut merkittävässä määrin epäasiallista viestintää, jolla saatetaan pyrkiä vaikuttamaan kohdehenkilön toimintaan. Useissa kyselyissä kartoitetulla toiminnalla on maalittamiselle ominaisia piirteitä. Kyselyiden tulosten mukaan maalittamistyyppistä toimintaa

kohdistuu erityisesti poliisivirkamiehiin, syyttäjiin ja tuomareihin, mutta uhkailua, häirintää ja vihapuhetta kohdistuu myös esimerkiksi toimittajiin ja poliitikkoihin. Kyselytutkimusten perusteella ei ole aihetta päätellä, että maalittaminen on marginaali-ilmiö ja että mahdollinen erillinen sitä koskeva rangaistussäännös jäisi erityisen vähäiselle soveltamiselle.

Sinällään rikoslainsäädännön käytön perusteltavuutta arvioitaessa ratkaisevaa merkitystä ei ole sillä, kuinka paljon haitalliseksi katsottavaa toimintaa ilmenee käytännössä, vaikka laaja ilmeneminen vahvistaakin rikosoikeuden käytön perusteita. Rikoslaisissa on lukuisia rangaistussäännöksiä, joita sovelletaan vähän ja joiden säätämismvaiheessakin on jo saatettu arvioida, että säännöksiä ei oletettavasti tulla runsaasti soveltamaan. Siitä huolimatta säännöksiä ei ole asetettu kyseenalaisiksi niiden säätämisen ollessa muuten perusteltua. Useissa tapauksissa tämä koskee rangaistusasteikkojen perusteella vakaviksi katsottavia rikoksia, jollainen maalittaminen ei kylläkään tulisi tähänastisten arviointienkaan perusteella olemaan.

Rangaistusasteikoista riippumatta rikoksia voidaan pitää yleisesti ottaen vakavina myös silloin, kun ne aiheuttavat merkittäviä ja laajalle ulottuvia yhteiskunnallisia haittavaikutuksia. Tämä näkökohta on noussut äskettäin esiin koskien vihapuhetta, jonka eräänä muotona maalittamistakin pidetään (esimerkiksi HE 226/2020 vp, s. 4). Euroopan komissio teki 9.12.2021 aloitteen ns. EU-rikoslistan laajentamiseksi kattamaan myös vihapuhe ja viharikokset (tiedonanto ”Osallistavampi ja suojelevampi Eurooppa: EU-rikosten luettelon laajentaminen kattamaan vihapuheen ja viharikokset” ja sen liitteenä oleva luonnos neuvoston päätökseksi; COM(2021) 777 final). EU:n rikosoikeudellisen sääntelytoimivallan piiriin kuuluvilta EU-rikoslistan rikoksilta edellytetään niitä koskevan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 83 artiklan 1 kohdan mukaan muun ohessa sitä, että kyseessä on erityisen vakava rikollisuuden ala. Komission aloitteessa vihapuheen ja viharikosten erityistä vakavuutta perusteltiin niiden haitallisilla vaikutuksilla yhteisiin arvoihin, yksittäisiin uhreihin ja heidän yhteisöihinsä sekä koko yhteiskuntaan. Komission aloitteen eduskuntakäsittelyssä (U 76/2021 vp) kohdan mukaisten edellytysten katsottiin olevan olemassa, myös rikollisuuden erityisen vakavuuden osalta (erityisesti LaVL 2/2022 vp, s. 7).

Rikoksen yksilölle ja yhteiskunnalle aiheuttamiin haittavaikutuksiin liittyy kriminalisointiperiaatteisiin kuuluva oikeushyvien suojelun periaate. Sen mukaan rangaistussäännöksen taustalla täytyy olla täsmällisesti määritelty suojelukohde, jolta lisäksi edellytetään tiettyä painavuutta.

Maalittaminen voi aiheuttaa sen kohteena olevalle henkilölle teosta riippuen monenlaisia haitallisia seurauksia (esimerkiksi pelko tai kärsimys) ja loukata hänen perusoikeuksiaan (esimerkiksi yksityiselämä tai sananvapaus). Useiden kohdehenkilöiden oi-

keudellisesti suojattujen etujen loukkaaminen maalittamisteolla on jo nykyisin itsenäisesti rangaistavaa ilman kaikkia maalittamisen määritelmään kuuluvia elementtejä. Vaikka maalittamisteko ei olisikaan sellaisenaan rangaistava, keskeiseksi muodostuu pyrkimys vaikuttaa maalittamisella kohdehenkilön toimintavapauteen puuttuvasti ja sitä rajoittavasti. Vapautta on pidettävä korkealle arvostettavana oikeushyvinä.

Painavan yhteiskunnallisen tarpeen, rikoslainsäädännön käytön hyväksyttävyyden ja oikeushyvien suojelun kannalta merkitystä on kohdehenkilöön kohdistuvan oikeudenloukkauksen lisäksi sillä, että maalittamisella pyritään saamaan kohdehenkilöä laajemmalle ulottuvia ja tärkeisiin yleisiin etuihin kohdistuvia haittavaikutuksia. Rikosoikeudella ei suojella pelkästään yksilöllisiä oikeushyviä, vaan suojaa annetaan myös yhteisille eduille. Tätä ilmentävät myös useat rikoslain luvut, joiden mukaan turvataan esimerkiksi oikeudenkäyttöä (15 luku) ja viranomaistoimintaa (16 luku). Maalittaminen voi yksittäisen henkilön toimintaan vaikuttamisen kautta loukata yleiselläkin tasolla esimerkiksi sananvapautta, poliittista toimintavapautta, tieteen ja taiteen vapautta sekä vahingoittaa oikeusvaltion ja sen osana olevan oikeusjärjestelmän toimivuutta.

Todetut seikat huomioon ottaen maalittamista koskevalle rikosoikeudellisen sääntelyn täydentämiselle on löydettävissä painavaa yhteiskunnallista tarvetta koskevia perusteita ja hyväksyttäviä perusteita. Tämä arvio perustuu maalittamiseen nimenomaan sellaisena kuin se on määritelty edellä jaksossa 8.1 tässä arviomuistiossa tapahtuvaa hyödyntämistä varten. Määritelmässä kuvattuun toimintaan liittyvää johtopäätöstä painavan yhteiskunnallisen tarpeen ja hyväksyttävän perusteen olemassaolosta eivät myöskään poissulje jo aikaisemmin tehdyt jaksossa 7 kuvatut arvioinnit. Maalittamisen kriminalisoimisella myös toteutettaisiin oikeushyvien suojelun periaatetta.

8.2.2 Rikosoikeuden käytön viimesijaisuus

Kriminalisointiperiaatteiden mukaan rikosoikeuden käyttö on viimesijainen keino. Periaatteen vuoksi haitallisiin ja vahingollisiin käyttäytymismuotoihin tulee ensisijaisesti puuttua muilla kuin rikosoikeudellisilla keinoilla. Rikosoikeuden käytön viimesijaisuuteen liittyy perusoikeuksien yleinen rajoitusedellytys, jonka mukaan perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin.

Maalittamisen torjuntaan käytettävissä olevia muita kuin rikosoikeudellisia keinoja eli sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettua lakia ja sähköisen viestinnän palveluista annettua lakia (jakso 4.1), lähestymiskieltoa ja turvakieltoa (jakso 4.2), työturvallisuuteen liittyviä toimenpiteitä ja yhdenvertaisuuslakia (jakso 4.3) sekä poliisilakia ja pakkokeinolakia (jakso 4.4) on jo käsitelty tarkemmin edellä.

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettu laki ja sähköisen viestinnän palveluista annettu laki mahdollistavat verkkoviestin jakelun keskeyttämisen ja tiedon saannin estämisen, jos verkkoviestin sisältö tai tieto on ilmeisesti sellainen, että sisällön tai tiedon pitäminen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi. Tuomioistuimien voi myös määrätä sisällöltään lainvastaiseksi todetun verkkoviestin poistettavaksi yleisön saatavilta ja hävitettäväksi.

Todetut julkaistuihin viestin sisältöihin ja tietoihin liittyvät keinot koskevat vain tilanteita, joissa verkkoviesti tai viesti on sisällöltään ilmeisesti rikosoikeudellisen sääntelyn vastainen. Toimimismahdollisuus ei siis koske sellaisia maalittamistilanteita, joissa maalittamisteko ei ole sellaisenaan rangaistava. Kuten sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain perusteluista ilmenee, kynnys arvioinnissa on lisäksi korkea. Kun sananvapaus ei myöskään mahdollista ennakkollista ennen verkkoviestin tai tiedon julkaisemista tapahtuvaa puuttumista viestiin tai tietoon, toimenpiteet koskevat viestejä ja tietoja, jotka lähtökohtaisesti ovat olleet kyseisen viestintäväylän käyttäjien saatavilla ja nähtävissä ja jotka sillä perusteella ovat jo voineet toimia maalittamistarkoituksessa. Vaikka tuomioistuimen on käsiteltävä tällaiset asiat kiireellisesti, verkkoviestin tai tiedon pitäminen yleisön saatavilla on saattanut kestää jonkin aikaa. Verkkoviestin jakelun keskeyttämisen ja tiedon saannin estämisen käyttökelpoisuuden maalittamisen torjunnassa liittyy sananvapauden turvaamisesta johtuvia, siitä syystä perusteltuja merkittäviä rajoituksia.

Lähestymiskiellon käyttömahdollisuus kattaa vain henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvat rikokset. Mainittujen rikoslailla suojattujen oikeushyvien piirin perusteella lähestymiskieltoa ei voida käyttää läheskään kaikkien maalittamistekojen kohdalla. Huomioon on tosin otettava mahdollisuus käyttää lähestymiskieltoa myös muun vakavan häirinnän tilanteissa. Lähestymiskiellon eduksi voidaan katsoa se, että kiellolla voidaan puuttua vakavaan häirintään jo ennen sen tapahtumista, kunhan on lain mukaisesti perusteltu aihe olettaa, että henkilö tulee vakavasti häiritsemään toista. Selkein lähestymiskiellon maalittamistilanteisiin liittyvä puute koskee sitä, että kiello koskee yhteydenpitoa kiellolla suojattavaan henkilöön. Maalittamisessa siihen osallistuva henkilö voi olla yhteydessä kohteena olevaan henkilöönkin, mutta niin ei välttämättä ole. Kohdehenkilöön kohdistuvan joukolla tapahtuvan häirinnän aikaansaaminen ja siihen osallistuminen eivät edellytä lähestymiskiellossa annetussa laissa tarkoitettua yhteydenpitoa kohdehenkilöön. Kun lähestymiskiellolla suojataan kohdehenkilöä ja kielletään häneen kohdistuva yhteydenpito, kiellon määrittämisen edellytyksissä ja sen tarpeen arvioinnissa ei kiinnitetä huomiota kohdehenkilöä laajemmalle hänen toimintaympäristöönsä ulottuviin haittavaikutuksiin. Ilman on selvityksessään kiinnittänyt huomiota myös siihen, että lähestymiskiellolla ei voida estää tietojen julkaisemista. Todetun perusteella lähestymiskielto voi joiltakin osin olla käyttökelpoinen maalittamiseen liittyvissä tilanteissa, mutta kielloa koskevalla sääntelyllä ei voida kattavasti torjua maalittamista.

Turvakiellolla suojataan ainoastaan tietyn henkilön tai hänen perheensä fyysistä turvallisuutta. Kielto on lähtökohtaisesti poikkeuksellinen turvaamistoimi, joka edellyttää perusteltua ja ilmeistä syytä epäillä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi. Turvakiellolla rajataan vain henkilön yhteystietojen luovuttamista. Turvakielto voi tulla sovellettavaksi vain joissakin maalittamistilanteissa ja lähinnä muita toimenpiteitä täydentävänä toimenä.

Työturvallisuuteen liittyviä maalittamisen lainsäädäntöön ja ohjeistuksen käyttöön perustuvia torjuntatoimenpiteitä on käsitelty suhteellisen laajasti Ilmanin selvityksessä. Huomauttamista ei ole hänen johtopäätöksensä, jonka mukaan työsuojelukeinoilla ei ole mahdollista poistaa tai estää maalittamista. Tämä koskee työnantajan tai työntekijän mahdollisuuksia ennakolta puuttua maalittamiseksi katsottavaan viestintään. Työntekijälle voidaan antaa tietoa esimerkiksi työn maalittamiseen liittyvistä riskitekijöistä ja häntä voidaan ohjata toimimaan maalittamisen tapahduttua. Maalittamista-pausten käsittelyyn kuuluu myös työnantajan antama tuki ja apu maalittamisen kohteeksi joutuneelle työntekijälle.

Työnantajalla on velvollisuus yhdenvertaisuuslain nojalla puuttua henkilön ihmisarvoa loukkaavaan häirinnäksi katsottavaan käyttäytymiseen, jolla luodaan tietynlainen työntekijän kannalta negatiivinen ilmapiiri. Työnantajan sellainen vastuu rajoittuu tilanteisiin, joissa häirintää harjoittaa toinen työntekijä, mikä ei ole tyypillinen maalittamisen tekotapa. Kysymyksessä oleva häirintä ei ole välttämättä rangaistavaksi säädettyä, mikä rajoittaa mahdollisuuksia työnantajan puuttumisen lisäksi ryhtyä epäiltyyn rikokseen liittyviin, esimerkiksi sisällöltään lainvastaisen viestin poistamista koskeviin toimenpiteisiin.

Poliisilain 5 luvun salaisia tiedonhankintakeinoja koskevien säännösten käyttäminen edellyttää, että estettävänä on rangaistavaksi säädetty teko, jonka on useissa tapauksissa oltava vielä rangaistusasteikkonsa perusteella vakavaksi luonnehdittava. Mainitussa luvussa säädetään vain tiedonhankintakeinoista, joten sääntelyn ulkopuolelle jäävät tiedonhankintakeinoilla saatujen tietojen hyödyntäminen mahdollisen rikoksen tosiasiallisessa estämisessä. Pakkokeinolain mukaisia vangitsemista, pidättämistä ja matkustuskieltoa voidaan käyttää rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi yleisesti ottaen lievempien rikosten kohdalla kuin salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää, mutta käytön edellytyksenä on jo tehdyksi epäilty rikos. Poliisilain 5 luvun ja pakkokeinolain säännösten soveltamisalan ulkopuolelle jäävät siis ne tilanteet, joissa maalittamisteko ei ole rangaistavaksi säädetty.

Lainvastaiseen verkkoviestintään puuttumisen kannalta merkitykselliseksi on jo pitkään katsottu sähköisen viestinnän palvelun tarjoajien rooli. Erityisesti Euroopan unionissa on viime vuosina kiinnitetty huomiota vapaaehtoiisiin ja enenevässä määrin

myös velvoittaviin toimintatapoihin, joilla palveluntarjoajien myötävaikutuksella on tarkoitus edistää laittoman verkkosisällön vastaisia toimenpiteitä.²⁵ Tämä voi koskea niin itse aineiston poistamista kuin myös ilmoittamista havaituista laittomista verkkosisällöistä. Sananvapauteen liittyvistä syistä myöskään näihin toimenpiteisiin ei ole mahdollista sisällyttää ennakollisia toimenpiteitä, joilla voidaan jo estää verkkoviestin tai tiedon julkaiseminen. Näin ollen tällaisiin toimenpiteisiin liittyvät paljolti ne samat näkökohdat, jotka liittyvät mahdollisuuksiin toimia sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain ja sähköisen viestinnän palveluista annettu lain säännösten mukaan. Toimenpiteet koskevat viestejä ja tietoja, jotka ovat olleet kyseisen viestintäväylän käyttäjien saatavilla ja nähtävissä ja jotka sillä perusteella ovat jo voineet jonkin aikaa toimia maalittamistarkoituksessa. Lisäksi myös palveluntarjoajien laittoman verkkosisällön vastaisissa toimissa keskiössä on sisältö, jonka saatavilla pitävälle tai levittäminen ovat rangaistavaa, mikä ei tällä hetkellä toteudu kaikkien maalittamisessa merkityksellisten tekojen kohdalla.

Rikosoikeuden käytön viimesijaisuuteen liittyy myös sen arvioiminen, voidaanko jonkin haitalliseksi katsottavan toiminnan syihin puuttua niin, että tarvetta rikosoikeudellisille toimille ei ole. Tällaisen arvioinnin tekeminen edellyttää riittävän kattavaa tietoa tarkasteltavasta ilmiöstä. Tällaista koottua tietoa ei maalittamisesta ole, ja sen keräämiseenkin liittyy merkittäviä haasteita johtuen jo yhteisesti omaksutun määritelmän puuttumisesta. Selkeitä viitteitä toistaiseksi tiedossa oleviin maalittamiseksi katsottaviin tapauksiin liittyen ei ole kuitenkaan siitä, että ilmiön takana olisi joitakin yhtenäisiä yhteiskunnallisia, sosiaalisia tai muita vastaavia taustatekijöitä, joihin vaikuttamalla voitaisiin vaikuttaa epätoivottavaa käyttäytymistä vähentävällä tai jopa poistavalla tavalla.

Yhteenvedona voidaan todeta, että useisiin rikosoikeuden rinnalla käytettäviin keinoihin liittyy nykyisin rangaistaviksi säädettyjen tekojenkin kohdalla vajeita, jotka vaikuttavat niiden käyttökelpoisuuteen maalittamisen torjunnassa. Nämä vajeet korostuvat sellaisten maalittamistekojen kohdalla, jotka eivät ole nykyisin rangaistavia. Nykyisillä keinoilla ja myös niiden käyttämisellä yhdessä voidaan puuttua joihinkin maalittamistapauksiin tai niitä voidaan käyttää osana puuttumista, mutta kattavan maalittamisilmiöön puuttumisen kannalta nykyinen keinokokonaisuus ei ole riittävä. Näköpiirissä ei ole myöskään mitään uusia keinoja, joilla nykyistä tilannetta voitaisiin parantaa. Jos maalittamisen säätäminen erikseen rangaistavasti katsotaan muuten perustelluksi ja

²⁵ Tähän liittyy muiden ohessa komission tiedonanto ”Laitonta verkkosisältöä vastaan. Lisää vastuuta verkkoalustoille” (COM(2017) 555 final) ja sitä seurannut komission suositus (EU) 2018/334 toimenpiteistä laittoman verkkosisällön torjumiseksi. Aihepiiriin liittyy myös komission 15.12.2020 tekemä ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (digipalvelusäädös, DSA) digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta (COM(2020) 825 final). Asetuksen sisällöstä on alustavasti päästy yksimielisyyteen maaliskuun 2022 lopussa.

hyväksyttäväksi perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten, rikoslainsäädännön käytön yleisten edellytysten ja kriminalisointiperiaatteiden valossa, rikosoikeuden käytön viimesijaisuus ei vaikuta aiheuttavan estettä rikosoikeuden käyttöalan laajentamiselle.

8.2.3 Kriminalisoinnin rikoksia estävä vaikutus sekä sen hyödyt ja haitat

Rikoslainsäädännön käytön yleisistä edellytyksistä seuraa, että uuden rangaistus-säännöksen on voitava perustellusti olettaa edes jossakin määrin vaikuttavan rikoksia estävästi ja että kriminalisoinnista on oltava enemmän hyötyä kuin haittaa.

Mahdollisuudet estää tekoja niiden rangaistavaksi säätämällä ovat ylipäänsä rajalliset. Tämä koskee niin rangaistusten yleisiä rikoksia estäviä vaikutuksia (yleisestäävyy) kuin jo tuomittuun rikosentekijään kohdistuvia erityisiä uusien rikosten tekemistä estäviä vaikutuksia (erityisestäävyy).

Kriminalisointien yleisestäävä vaikutus edellyttää myös tietoa tai ainakin riittävää käsitystä teon rangaistavuudesta ja siitä seuraavan rangaistuksen ankaruudesta. Mitä tulee yleisestäävyyteen, muuten rikosten tekemistä edeltävässä mahdollisessa tekijän suorittamassa etukäteisharkinnassa suurempaa merkitystä saattaa olla esimerkiksi rikosentekotilaisuuksilla ja etenkin kiinnijäämisriskillä. Rikosentekotilaisuuksiin ei voida juurikaan vaikuttaa, kun yleisesti käytettävät sähköiset tietoverkot ja niissä käytettävät viestintäväylät ovat käytännössä kaikkien käytettävissä ja kun sananvapauden turvaamisen näkökulmasta ennakkollinen puuttuminen verkoissa välitettäviin viesteihin ei ole mahdollista.

Kiinnijäämisriskiin liittyen maalittamistyyppisten joukolla tehtävien rikosten kohdalla rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuudella on väistämättömät rajansa, mihin myös Illman on selvityksessään kiinnittänyt huomiota. Jos viestejä on kymmeniä tai jopa satoja, rikosvastuu saattaa toteutua vain tekijöiden osan ja ehkä vain keskeisimmin maalittamiseen syyllistyvien kohdalla. Kaikki maalittamisviestit eivät päädy tutkittaviksi, myös esitutkintaviranomaisen mahdollisuudet tutkia suurta tekojen määrää ovat rajalliset. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiseikkaa, että kunkin maalittamiseen osallistuvan kohdalla kiinnijäämisriski on varteenotettavana olemassa, kun kysymys on tietoverkoissa tapahtuvasta järjestelmällisenä häirintänä ilmenevästä viestinnästä, johon puuttumiseen ja jonka jatkumisen estämiseen myös kohdehenkilöllä on merkittävä intressi.

Maalittamisen säätämällä erikseen rangaistavaksi joka tapauksessa korostettaisiin merkittävästi teon paheksuttavuutta, millä voi olla merkityksellistä yleisestä väikutusta. Maalittamiseen ryhtymistä harkitsevan tiedossa oleva rangaistusuhka johtaisi harkitsemaan sitä, kannattaako tekoon kuitenkaan ryhtyä. Tällaista vaikutusta edistäisi se, että teon rangaistavaksi säätämisestä tiedotettaisiin selkeästi rangaistussäännöksen voimaantulon edellä. Etukäteisharkintaa harjoittaisivat myös maalittamisesta jo kiinni jääneet ja rikosoikeudelliseen vastuuseen joutuneet henkilöt. Kiinnijääminen ja teosta seuraava rangaistus ovat lähtökohtaisesti merkityksellisiä rikosentekijään kohdistuvan erityisestävyyden kannalta.

Maalittamisen rangaistavaksi säätämisestä saatavaa hyötyä olisi kohdehenkilöön ja hänen toimintaympäristöönsä kohdistuvien merkittävien haittavaikutusten estäminen.

Mitä tulee mahdollisen rangaistussäännöksen haittoihin, mitään erityisiä säännöksen noudattamisen valvontakustannuksia ei olisi odotettavissa. Rangaistusten täytäntöönpanokustannukset puolestaan liittyvät kiinteästi säädettävään rangaistusasteikkoon. Jos rangaistusasteikko olisi sellainen, että määrättävät rangaistukset ovat käytännössä sakkorangaistuksia tai joissakin tapauksissa enintään lyhyitä ehdollisia vankeusrangaistuksia, rangaistusten täytäntöönpanokustannuksista merkittävimmät eli ehdottomien vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta aiheutuvat kustannukset jäisivät vähäisiksi. Mahdollisen uuden rangaistussäännöksen rikkomisen aiheuttamat rikosprosessuaaliset kustannukset puolestaan liittyisivät käsiteltävien rikosasioiden lisääntymiseen.

Maalittamisen rangaistavaksi säätämisen mahdolliset haittavaikutukset voisivat liittyä myös siihen, että uusi rangaistussäännös ei toimisi tarkoitetulla ja myös rikoksesta epäillyn edut ja oikeudet huomioon ottavalla tavalla. Rangaistussäännöksen toimivuuteen liittyviä kysymyksiä käsitellään vielä erikseen jäljempänä jaksossa 8.2.5.

8.2.4 Maalittamisen tunnusmerkistökijät ja rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Rikosoikeuden käytön yleisiin edellytyksiin kuuluu perustuslain 8 §:ssä säädetystä rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuva rikostunnusmerkistön täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, jonka on katsottu kuuluvan myös kriminalisointiperiaatteisiin. Myös perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten mukaan rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltäviä. Aikaisemmista maalittamiskriminalisointia koskevista arvioinneista jo ilmenee, että laillisuusperiaatteen vaatimukset täyttävän rangaistussäännöksen aikaansaamiseen liittyy tässä tapauksessa merkittäviä haasteita. Illmanin selvityksessä sekä Viljasen ja Koivukarin artikkeleissa on myös

arvioitu jo tehtyjä pykäläehdotuksia ja esitetty huomioita, joiden perusteella ehdotuksiin liittyy ongelmia.

Ehdotuksiin ja arviointeihin sisältyvät jo tehdyt pykäläehdotukset eroavat sisällöiltään paikoitellen merkittävästikin. Tunnusmerkistön sisältöön vaikuttaa se, millaisen määritelmän mukainen maalittaminen otetaan pohjaksi. Rikosoikeudellisen sääntelyn selkeyden kannalta olennaista on se, että rangaistussäännöksessä mahdollisimman tarkkaan keskityttäisiin maalittamiselle olennaisiin piirteisiin ja että säännös nykyistä sääntelyä täydentävänä olisi myös erotettavissa nykyisin rangaistavista maalittamiseen liittyvistä teoista.

Seuraavassa käsitellään mahdollisen maalittamista koskevan rangaistussäännöksen tunnusmerkistön osia lähtien edellä jaksossa 8.1 todetuista tässä yhteydessä hyödynnettävistä osatekijöistä.

Yleisesti käytettävässä sähköisessä tietoverkossa tehtävä teko

Maalittamisen tunnusmerkistötekijöistä ensimmäinen koskisi maalittamisen tapahtumipaikkaa. Maalittaminen tapahtuisi yleisesti käytettävässä sähköisessä tietoverkossa, joissa maalittamista myös käytännössä ilmenee. Sellaisten tietoverkkojen piiriin eivät kuuluisi yhteisöjen, esimerkiksi järjestöjen tai työpaikkojen käytössä olevat tai muuten sisäiset tietoverkot, joita kaikki eivät voi käyttää tai joiden käyttäjiksi kaikki eivät ainakaan voi liittyä.

Maalittamistekoina uhkaaminen, painostaminen ja tietynlaisen tiedon esittäminen

Käsitykset maalittamistehoista vaihtelevat. Tässä arviomuistiossa hyödynnettävän, jaksossa 8.1 todetun maalittamisen määritelmän mukaisesti sellaisina tekoina tulisivat kysymykseen kohdehenkilön uhkaaminen tai painostaminen sekä tämän loukkaaminen väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon esittämisellä.

Uhkaaminen ja uhkauksen esittäminen ovat tekotapoja, jotka jo useat rikoslain säännökset tuntevat. Tämä koskee laitonta uhkausta, vainoamista ja pakottamista. Painostaminen tunnetaan rikoslain 6 luvun 6 §:n 1 kohdan mukaisena rangaistuksen lieventämisperusteena (huomattava painostus) ja rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momentin mukaisena eräänä ihmiskaupan tekemisen keinona.

Henkilön loukkaaminen väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon esittämisellä voisi kahden viimeisen tiedon osalta liittyä tekoihin, jotka nyt ovat

rangaistavia yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ja sen törkeänä tekomuotona (rikoslain 24 luvun 8 ja 8 a §) sekä kunnianloukkauksena ja sen törkeänä tekomuotona (rikoslain 24 luvun 9 ja 10 §).

Väärän tiedon käsitettä ja ulottuvuutta voidaan pitää varsin selvänä. Vääristellyn tiedon tapauksissa olisi kysymys siitä, että kohdehenkilö esitetään epäedullisessa valossa perusteettomasti tietoja muuttamalla, valikoimalla tai yhdistelemällä esimerkiksi niin, että hänen ratkaisutoimintaansa tai työtehtävän hoitamistaan koskeva kokonaiskuva ei pidä paikkaansa.

Todetuista lähtökohdista maalittamistekoja voitaisiin tarkemmin ja asianmukaisesti rajata rangaistussäännöksen perusteluissa. Tämä koskisi myös niiden tekojen suhdetta samankaltaisiin rangaistaviksi jo säädettyihin rikoksiin.

Vaikka väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon esittäminen voidaan tässä yhteydessä katsoa kohdehenkilöä loukkaavaksi teoksi, loukkaamisen elementtiä rangaistussäännökseen ei tarvitsisi välttämättä ottaa. Se selviäisi asiayhteydestä.

Maalittamiseen saattaisi liittyä myös kohdehenkilön yhteystietojen jakaminen. Kysymys olisi sellaisista yhteystiedoista, joita hyväksi käyttäen järjestelmällistä häirintää voidaan suorittaa yleisesti käytettävässä sähköisessä tietoverkossa. Pelkkää yhteystietojen jakamista ei voitane kuitenkaan pitää itsenäisenä maalittamistekona, vaan pikemminkin osoituksena maalittamisen käynnistäjän tarkoituksesta tai maalittamiseen sen käynnistymisen jälkeen osallistuvan tietoisuudesta koskien toiminnan luonnetta.

Maalittamisen kohteena on tietty henkilö työtehtäviensä tai yhteiskunnallisten tehtäviensä vuoksi

Maalittamisen kohteena olisi tietyllä tavalla valikoitunut henkilö. Tämä tunnusmerkistötekijä on toistaiseksi nimenomaisesti nostettu esiin Poliisihallituksen ym. aloitteessa ja lakialoitteessa rajoittuen kuitenkin liian suppeasti viranomaisen palveluksessa olevaan henkilöön. Yleisesti ottaen maalittaminen ymmärretään yhteiskunnalliseen toimintaan vahingollisesti vaikuttavaksi toiminnaksi, jossa haittavaikutukset ulottuvat kohdehenkilöä laajemmalle. Henkilön työtehtävätkin saattavat jo sinällään olla sellaisia, että hänen toimintaansa voi luonnehtia yhteiskunnalliseksi. Tällaista toimintaa on tyypillisesti kansalaisten oikeudellisiin asioihin vaikuttava virkatoiminta. Toisaalta maalittamisen kohteena voi olla muitakin kuin virkasuhteissa tai työsuhteissa olevia yhteiskunnallisesti toimivia henkilöitä, esimerkiksi poliitikkoja, toimittajia ja tutkijoita.

Kohdehenkilöön kohdistuva järjestelmällinen häirintä

Maalittamiselle on tyypillistä sen käynnistäjän pyrkimys saada aikaan järjestelmällinen häirintä, jolle on ominaista viestien ja/tai osallistujien suuri määrä ja joka voi olla pitkäkestoista. Maalittamiseen sen käynnistämisen jälkeen osallistuvan näkökulmasta hänen toiminnassaan on kysymys osallistumisesta häirintään, joka on tai jonka ainakin on tarkoitus olla laajempaa kokonaisuutta eli järjestelmällistä häirintää.

Rikostunnusmerkistön tarkkarajaisuus ei edellytä, että järjestelmällistä häirintää tarkemmin kuvataan rikoksen tunnusmerkistössä, vaan tarkennuksia voidaan asianmukaisesti tehdä myös pykälän perusteluissa. Tämän tunnusmerkistötekijän kuten muidenkin tunnusmerkistön osien kohdalla on huomattava, että vaikka tunnusmerkistön on laillisuusperiaatteen vuoksi oltava mahdollisimman tarkkarajainen, on samalla vältettävä liian raskasrakenteista rikoskuvausta. Selkeästi luettava tunnusmerkistö samalla myös edistää tarkkarajaisuuden vaatimusta.

Maalittamisen tekijät ja heidän suhteensa järjestelmälliseen häirintään

Maalittamisen tekijöiksi olisi katsottava niin sen käynnistäjä/käynnistäjät kuin maalittamiseen sen käynnistymisen jälkeen osallistuvat. Raja käynnistämisen ja osallistumisen välillä ei sinällään aina ole selvä. Selvää ei välttämättä ole, milloin käynnistäminen muuttuu osallistumiseksi. Osallistuminenkin voi samalla olla muiden tekemän maalittamisen edistämistä. Käynnistämisen erottaminen osallistumisesta tunnusmerkistössä on kuitenkin tarkkarajaisuusnäkökohdista perusteltua, koska niiden voidaan katsoa edustavan kahta eri tekotapaa. Henkilön roolilla maalittamisessa saattaa myös olla merkitystä hänen tekonsa paheksuttavuuden ja hänelle määrättävän rangaistuksen kannalta. Käynnistäjän ja osallistujan tarkoitus ja tietoisuus myös poikkeavat toisistaan. Käynnistäjän ja osallistujan väliseen rajavetoon vaikuttavia seikkoja voidaan käsitellä rangaistussäännöksen perusteluissa ottaen huomioon sellaisia näkökohtia kuin viestien lähettämisen väliaika ja jo lähetettyjen viestien sisältö.

Aikaisemmissa maalittamista koskevissa säännösehdoituksissa ei ole asetettu tekijän suhteen erityisiä hänen tarkoitustaan tai tietoisuuttaan koskevia vaatimuksia. Ilmanin selvityksen rangaistussäännösmallissa on asetettu rangaistavuuden edellytykseksi se, että maalittamiseen osallistuvalla on ollut syytä varoa tietynlaisia uhkauksia, loukkauksia tai kehotuksia esitettävän toiminnassa. Ilmanin mukaan tahallisuudessa olisi kysymys olosuhdetahallisuudesta. ”Syytä varoa”-ilmaisua käytetään rikoslain 21 luvun 12 §:ssä rangaistavaksi säädetyn tappeluun osallistumisen tunnusmerkistössä. Samantyyppinen sääntely on Viljasen ehdottaman pykälän 2 momentissa.

Maalittamisen käynnistäjältä voidaan edellyttää nimenomaista tarkoitusta saada aikaan kohdehenkilöön kohdistuva järjestelmällinen häirintä. Käynnistäjälle asettavaa

tarkoitustahallisuuden vaatimusta tukevat myös maalittamisen tunnusmerkistökäsitteet. Niiden perusteella on katsottavissa, että kysymys on kokonaisuutena arvioiden tiettyyn tarkoitukseen sidotusta toiminnasta. Tarkoitustahallisuuden vaatimus myös edistäisi säännöksen soveltamisen ennakoitavuutta ja osaltaan toisi sääntelylle tarkkarajaisuutta. Tarkoitus käytännössä ilmeni viestistä siinä nimenomaisesti käytettyjen ilmausten tai sen sisällön kokonaisarviointin perusteella. Sinällään on mahdollista, että käynnistäjän tarkoitus ei toteutuisi muiden jättäessä osallistumatta hänen käynnistämäänsä maalittamiseen. Tällainen jossakin määrin sattumanvarainen seuraus ei kuitenkaan vaikuttaisi eikä sen pitäisikään vaikuttaa maalittamisen käynnistämiseen pyrkineen henkilön rikosoikeudelliseen vastuuseen ottaen huomioon jo tapahtunut hänen oma menettelynsä ja sen paheksuttavuus.

Samanlaiset näkökohdat ja pyrkimys rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseen tavalla, joka ei ole mielivaltaista ja on ennakoitavissa, puhuvat sen puolesta, että maalittamiseen osallistuvan osalta on aihetta asettaa tekijän tietoisuutta koskeva vaatimus. Maalittamiseen osallistuvan henkilön toiminnan rangaistavuudelta voitaisiin edellyttää, että hän tietoisena toiminnan luonteesta osallistuu maalittamisena ilmenevään järjestelmällisen häirintään. Tämä tietoisuus voisi perustua maalittamisen käynnistäjältä tulleen aloitteen noudattamiseen, liittymiseen jo osallistujan tiedossa olevaan häirintään tai molempiin.

Pyrkimys vaikuttaa kohdehenkilön toimintaan

Maalittamiselle on tyypillistä, että sillä pyritään vaikuttamaan kohdehenkilön toimintaan. Hänet pyritään saamaan tekemään jotakin tai pidättäytymään jonkin tekemisestä. Pyrkimyksenä voi olla myös kohdehenkilön toiminnan merkittävä häirittäminen. Näissä tapauksissa vaikutukset ulottuvat laajemmalle hänen toimintaympäristöönsä. Toimintaan vaikuttamisen vaikutuksia voi useissa tapauksissa luonnehtia yhteiskunnallisiksi.

Vaikka maalittamiseen katsotaan yleisesti jaksossa 2.1 olevien määritelmienkin mukaan kuuluvan pyrkimys vaikuttaa kohdehenkilön toimintaan, sitä koskevaa elementtiä ei ole otettu mukaan tähänastisiin säännösehdotuksiin. Jossakin määrin epäselväksi on jäänyt, miksi niin on tapahtunut. Poliisihallituksen ym. aloitteessa ja lakialoitteessa on kylläkin asetettu rangaistavuuden edellytykseksi se, että teko on omiaan vahingoittamaan viranomaisen toimintaa tai päätöksentekoa viranomaisen palveluksessa olevan nykyisten tai tulevien työtehtävien osalta. Tällainen ”on omiaan” -rakenteesta tuleva abstraktinen vaara viranomaisen toimintaan tai siinä tapahtuvaan päätöksentekoon vaikuttamisen suhteen on kuitenkin eri asia kuin nimenomainen tarkoitus saada aikaan henkilön toimintaan kohdistuva vaikutus.

Maalittamiseen liittyvä pyrkimys vaikuttaa kohdehenkilön toimintaan on pitkälti päätelävissä tunnusmerkistökiteijöistä. Tiettyyn kohdehenkilöön hänen työtehtäviensä tai yhteiskunnallisen tehtävänsä vuoksi kohdistuvan ja tiettyihin tekotapoihin (uhkaaminen, painostaminen tai tietynlaisen tiedon esittäminen) liittyvän järjestelmällisen häirinnän aikaansaaminen tai siihen osallistuminen ovat myös jo sellaisinaan paheksuttavia tekoja riippumatta siitä, voidaanko yksittäistapauksessa osoittaa nimenomaisena pyrkimyksenä olevan kohdehenkilön toimintaan vaikuttaminen. Maalittamistoiminnalle ominainen vaikuttamispyrkimys ei myöskään rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta edellytä vaikuttamiselementin sisällyttämistä maalittamista koskevaan rangaistussäännökseen.

Sananvapauden rikosoikeuden käyttöä rajoittava merkitys

Maalittaminen ei ole sananvapauden suojan piiriin kuuluvaa henkilön asemaan ja toimintaan perustuvaa arvostelua, vaan suojan piirin ulkopuolelle menevää henkilöön kohdistuvaa hyökkäämistä. Aikaisemmin todetun mukaisesti sananvapauden rikosoikeudellista jälkikäteistä valvontaa voidaan toteuttaa säätämällä rangaistaviksi julkisella viestinnällä toteutettavia rikoksia. Sananvapauden ydinsisältöön puuttumista voidaan estää rangaistavuuden alaa rajoittavilla lausekkeilla, joita on otettu yksityiselämää loukkavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskeviin rikoslain 24 luvun 8 ja 9 §:n säännöksiin.

Todetuissa rikoslain 24 luvun säännöksissä säännellään rangaistussäännösten soveltamisalan rajoittamisesta tavalla, joka lähtökohtaisesti soveltuu myös maalittamiseen. Rajoitussäännökset koskevat tietyn säännöksissä todetuin edellytyksin esimerkiksi tilanteita, joissa kohdehenkilö toimii politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä tai taiteessa. Rangaistusvastuun ulkopuolelle jäävät myös tietyt merkittävän asian käsittelemiseksi esitetyt ilmaukset.

Koska yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus rikoksina poikkeavat toisistaan, myös niiden rangaistavuutta koskevat rajoitussäännökset poikkeavat toisistaan. Ilmanin selvityksessä esitetty rangaistussäännöksen malli ja Viljasen artikkelissa ehdotettu pykälämalli poikkeavat toisistaan rajoitussäännösten mukaan ottamisen suhteen. Ensiksi mainituissa mukana ovat kunnianloukkausta koskevan rikoslain 24 luvun 9 §:n 3 ja 4 momentin mukaiset rajoituslausekkeet, jälkimmäisessä on otettu huomioon myös yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevan rikoslain 24 luvun 8 §:n molemmat rajoituslausekkeet. Näin ollen Viljasen pykäläehdotuksessa on kolme rajoitussäännöstä.

Maalittaminen olisi maalittamistekojen suhteen laaja-alainen rikos, joka voisi sellaisina tekoina sisältää myös yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen tai ainakin niiden tyyppisiä tekoja. Kysymys on muutenkin sananvapauden käyttöön liittyvästä rangaistussääntelystä. Nämä näkökohdat puoltavat rajoituslausekkeiden ottamista kattavasti mukaan Viljasen pykäläehdotuksen eli kolmen rajoitussäännöksen mukaisesti. Maalittamisen rangaistavaksi säätämällä ei voitaisi sananvapauden suojaan liittyvistä syistä laajentaa mainittujen rikosten rangaistavuutta nykyisestä edes tällaisessa tapauksessa, jossa rikokset olisivat osa laajempaa tekokokonaisuutta.

Alustan tarjoaminen maalittamisen tekemiseen

Poliisihallituksen ym. aloitteessa ja lakialoitteessa ehdotetaan maalittamista koskeviin rangaistussäännöksiin otettavaksi myös säännös, jonka mukaan viranomaisen maalittamiseen syyllistyisi myös se, joka tarjoaa alustan maalittamisrikoksen keinojen käyttämiseksi.

Aloitteiden perusteluista ei ilmene, miksi alustan tarjoaminen olisi aihetta säätää erikseen rangaistavaksi. Sananvapauden turvaamisen näkökulmasta ei ole mahdollista ennakoivasti puuttua alustoilla julkaistaviin kirjoituksiin. Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 12 §:n mukaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Kuten Illmanin selvityksen rikoslain 5 lukua koskevista esimerkeistä ilmenee, osallisuutta koskevia säännöksiä on myös mahdollista soveltaa alustan tarjoamista koskeviin tilanteisiin. Illman on muun ohessa esittänyt esimerkin, jossa henkilö on laatinut kohdehenkilöä herjaavan kirjoituksen ja toinen henkilö on hyväksynyt kirjoituksen julkaistavaksi ylläpitämällään sivustolla tietoisena kirjoituksen luonteesta. Tällaista asetelmaa voidaan arvioida rikoskumppanuutena. Osallisuussäännösten merkitystä arvioitaessa huomioon on otettava myös avunannon rangaistavuus. Vastaavan toimittajan rikosoikeudellista vastuuta koskee sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 13 §. Illmanin viittaamalla tavalla saattaa joissakin harvinaisissa tapauksissa alustan tarjoajaan soveltua myös rikoslain 3 luvun 3 §:n 2 mukainen epävarsinainen laiminlyöntivastuu.

Kuten Illman myös toteaa, lainsäädännössä ei ole yleistä säännöstä, jolla sivuston tai alustan ylläpitäjä velvoitettaisiin valvomaan ylläpitämänsä sivuston laillisuutta tai poistamaan siitä tietty sisällöltään lainvastainen aineisto tai estämään sen tuleminen yleisön saataville. Tällaisten velvoitteiden sääntelyllä olisi vaikutusta alustan pitäjän rikosoikeudellisen vastuun arviointiin ja niiden olemassa oleminen voisi olla vaikuttamassa rikosoikeudellisen vastuun nykyistä laajempaan sääntelyyn. Tällaisten velvoitteiden luomisen tarve ja mahdollisuudet perustaa niitä lainsäädännöllisesti ovat merkittävästi rikosoikeudellisen sääntelyn arvioinnin ulkopuolelle meneviä arviointikysymyksiä, eikä

laajempaa arviointia ole mahdollista tehdä tässä yhteydessä. Alustalla olevaan ilmeisesti lainvastaiseen aineistoon voidaan joka tapauksessa puuttua (verkkoviestin jakelun keskeyttäminen ja viestin poistaminen ja hävittäminen sekä tiedon saannin estäminen) sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain säännösten perusteella.

Todetut seikat huomioon ottaen tässä yhteydessä ei katsota aiheelliseksi ottaa maalittamista koskeviin säännöksiin alustan tarjoajan rikosoikeudellista vastuuta koskevaa säännöstä eikä myöskään enemmälti pohtia sellaisen säännöksen mukaan ottamisen tarvetta. Alustan tarjoajan rikosoikeudellista vastuuta koskevaa säännöstä ei myöskään ole Illmanin säännösmallin ja Viljasen ehdotuksen säännöksissä.

Maalittamisen tunnusmerkistö

Edellä olevan maalittamisen tunnusmerkistökiteijöiden tarkastelun tuloksena maalittamista koskevan pykälän sisältö voisi olla seuraava:

X §

Maalittaminen

Joka

- 1) yleisesti käytettävää sähköistä tietoverkkoa käyttäen, tarkoituksenaan saada aikaan henkilöön tämän työtehtävien tai yhteiskunnallisten tehtävien vuoksi kohdistuva sellaisessa tietoverkossa tapahtuva järjestelmällinen häirintä, uhkaa tai painostaa kohdehenkilöä taikka esittää hänestä väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon taikka
- 2) tietoisena toiminnan luonteesta osallistuu 1 kohdassa tarkoitettuun järjestelmälliseen häirintään uhkaamalla tai painostamalla kohdehenkilöä taikka esittämällä hänestä mainituissa kohdassa tarkoitettua tiedon, on tuomittava *maalittamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään X kuukaudeksi/vuodeksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainituissa tehtävissä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei myöskään pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Lisäksi 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Jaksossa 8.1 omaksutusta maalittamisen määritelmästä lähtien pykälän 1 momentissa maalittaminen olisi kuvattavissa riittävän tarkkarajaisesti, kun otetaan huomioon edellä tunnusmerkistötekijöistä todettu. Säännös sisältäisi maalittamisen ne oleelliset elementit, jotka olisi tarpeen ottaa pykälään. Tarvittavia täsmennyksiä voitaisiin tehdä asianmukaisesti säännöksen perusteluissa. Rangaistusasteikkoa käsitellään lähemmin jäljempänä. Pykälän 2–4 momentti vastaisivat rikoslain 24 luvun 8 ja 9 §:ssä olevia sanavapauden turvaamiseen liittyviä rajoitussäännöksiä.

Uuden pykälän sijoituspaikkana tulisivat maalittamisen luonteen perusteella luontevimmin kysymykseen rikoslain 24 tai 25 luku. Näistä paremmin sopivana voidaan pitää jälkimmäistä lukua, jonka uudeksi 7 b §:ksi maalittamista koskeva pykälä voitaisiin lisätä heti vainoamista koskevan pykälän jälkeen.

Törkeä tekemuoto

Poliisihallituksen ym. aloitteessa ja lakialoitteessa on ehdotettu myös törkeän viranomaisen maalittamisen säätämistä rangaistaviksi. Koska törkeän tekemuodon säätämisen perusteltavuus ja tarve liittyvät kiinteästi maalittamisen rangaistusasteikkoon, kysymystä käsitellään jäljempänä asteikon yhteydessä.

8.2.5 Rangaistussäännöksen toimivuus

Edellä todetun mukaisesti on rikoslainsäädännön käytön yleisten edellytysten ja kriminalisointiperiaatteiden valossa löydettävissä perusteita säätää erillisenä rikoksena rangaistavaksi maalittaminen, jolle on mahdollista myös muodostaa tarkkarajainen tunnusmerkistö. Mainituista edellytyksistä ja periaatteista johdettavia esteitä ei ole havaittavissa.

Maalittamisen säätämistä rangaistavaksi on kuitenkin vielä aihetta lopuksi lyhyesti käsitellä rikosoikeudellisen sääntelyn toimivuuden näkökulmasta. Sellaiselta sääntelyltä voidaan edellyttää, että se ei synnytä ylitsempääsemättömiä tai mielivaltaisesti ratkaisuvia näyttöongelmia. Lisäksi rikoslakiin ei pidä ottaa säännöksiä, joiden noudattamisen valvonta on käytännössä mahdotonta ja jotka jo etukäteen voi arvioida tehottomiksi. Rangaistussäännöksen toimivuuteen liittyy myös jo jakso 8.2.3, jossa on käsitelty kriminalisoinnin rikoksia estävää ja ennen kaikkea yleisestävää vaikutusta.

Maalittamisen kohdalla näyttöongelmia vähentäisi se, että asian ollessa rikosprosessissa (esitutkinta, syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely) saatavilla olevana näyttönä ja tarkastelun kohteena olisivat sähköisessä tietoverkossa välitetyt viestit. Niiden perus-

teella pääteltäisiin, onko kohdehenkilöä uhattu tai painostettu taikka onko hänestä esitetty vääriä, vääristeltyjä, halventavia tai yksityiselämää koskevia tietoja. Tällainen arviointi on oikeudellista arviointia, jota tyypillisesti tehdään jo nykyisin rangaistaviksi säädettyjen maalittamiseen liittyvien tekojen käsittelyn yhteydessä. Viestinnän suoraan sisällöstä tai ainakin sen kokonaisarviointista on myös usein tehtävissä johtopäätöksiä siitä, miksi tietty henkilö on tarkoitus saattaa maalittamisen kohteeksi tai miksi hän on jo alkaneessa maalittamisessa sellaiseksi päätynyt. Kun kysymys on osallistumisesta maalittamisena ilmenevään järjestelmälliseen häirintään, merkitystä on esimerkiksi näytöllä osallistujan tietoisuudesta jo välitettyjen viestien lukumäärästä ja sisällöstä sekä viestinnän ajallisesta kestosta.

Rangaistavaksi säättämisen arvioinnin kannalta merkityksellisiä näyttöongelmia ei lähtökohtaisesti liittyisi sen osoittamiseen, että maalittamisen käynnistäjän tarkoituksena on ollut saada aikaan henkilöön kohdistuva järjestelmällinen häirintä. Tarkoituksen tulisi käytännössä ilmetä suoraan käynnistäjän viestistä tai oltava ainakin pääteltävissä siitä. Samat viestin sisällön tulkintaa koskevat näkökohdat pätevät pitkälti myös maalittamiseen osallistuvaan henkilöön. Osallistujan tietoisuudesta toiminnan luonteesta saattaisi olla esitettävissä muutakin näyttöä kuin viestin sisällöstä ilmenevä, esimerkiksi muulle maalittamiseen osallistuneelle henkilölle lähetetty viesti tai muuten todistettavasti ilmaistu tietoisuus toiminnan luonteesta.

Rikoslainsäädännön toimivuuteen liittyvät esitutkintaviranomaisen käytössä olevat keinot rikoksen selvittämiseksi. Pakkokeinolaissa (806/2011) ja etenkin salaisia pakkokeinoja koskevassa sen lain 10 luvussa eri pakkokeinojen käyttömahdollisuus lähtökohtaisesti sovitetaan suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rikoksen yleiseen vakavuustasoon, jota ilmentää sen rangaistusasteikko ja lähinnä siinä oleva enimmäisrangaistus, ottaen samalla huomioon kyseisen pakkokeinon käytön vaikutukset perusoikeuksiin ja perusoikeuksiin puuttumisen tuntuvuus. Pakkokeinokohtaisissa säännöksissä annetaan merkitystä myös muille rikokseen liittyville seikoille kuin sen yleiselle vakavuustasolle. Maalittamisen tutkimisessa ja estämisessä käytettäviä keinoja ja niitä koskevien säännösten muutostarpeita käsitellään tarkemmin jäljempänä.

Ei ole aihetta olettaa, että maalittamiskriminalisointiin liittyisi yleisesti ottaen sellaisia rikosta koskevia yleisiä arvioitavia näyttöongelmia, jotka asettaisivat varteenotettavalla tavalla kyseenalaiseksi maalittamisen rangaistavaksi säättämisen. Konkreettisisissa tapauksissa niitä rikosoikeudelle ja muillekin rikoksille ominaisesti väistämättä ilmenisi, mutta maalittamisen kuten muidenkaan rikosten kohdalla näyttöongelmia ei saa ratkaista mielivaltaisesti. Huomioon on lisäksi otettava syyttömyysolettama, rikosprosessin eri vaiheen kynnykset koskien esitutinnan aloittamista, syytteen nostamista ja tuomitsemista sekä näytöllisesti epäselvän asian ratkaiseminen syytetyn eduksi.

8.3 Maalittamisen rangaistusasteikko

Poliisihallituksen ym. aloitteessa, lakialoitteessa, Illmanin selvityksessä ja Viljasen artikkelissa luonnosteluissa säännöksissä on lähdetty siitä, että maalittamisesta määrätisiin rangaistukseksi sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Poliisihallituksen ym. aloitteessa ja lakialoitteessa on lisäksi ehdotettu, että säädetään rangaistavaksi törkeä viranomaisen maalittaminen, josta tuomittaisiin vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta. Aloitteiden mukaan törkeästä maalittamisesta olisi kysymys, jos viranomaisen maalittaminen on omiaan aiheuttamaan viranomaiselle erityisen suurta vahinkoa tai sillä vaikeutetaan tai pyritään vaikuttamaan/vaikeuttamaan viranomaisessa tehtävään merkittävään päätöksentekoon taikka yhteiskunnallisesti tai taloudellisesti merkittäviin viranomaisen toimenpiteisiin edellyttäen lisäksi, että teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä.

8.3.1 Vankeus sananvapausrikosten seuraamuksena

Vankeusrangaistuksen asemaa sananvapausrikosten seuraamuksena arvioitiin erään Euroopan neuvoston parlamentin päätöslauselman, EIT:n ratkaisukäytännön ja korkeimman oikeuden kannanottojen valossa vuonna 2013, kun muutettiin muun ohessa yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevaa sääntelyä ja säädettiin uutena rikoksena rangaistavaksi vainoaminen. Tuolloin yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen rangaistusasteikkoa muutettiin niin, että siitä voidaan tuomita vain sakkoa. Tuolloin säädettiin uutena rikoksena rangaistavaksi törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, jolle säädettiin sama rangaistusasteikko, joka aikaisemmin oli perusmuotoisella teolla (sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta). Kunnianloukkausta koskevasta rangaistussäännöksestä poistettiin enintään kuuden kuukauden mittaisen vankeusrangaistuksen uhka, törkeän kunnianloukkauksen rangaistusasteikko (sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta) säilyi ennallaan.

Vuoden 2013 rangaistusasteikkomuutosten ja törkeän yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen rangaistavaksi säätämisen taustalla olivat vankeusuhan käyttöön liittyvät ongelmat kyseisten rikosten yhteydessä (taustasta tarkemmin HE 19/2013 vp, erityisesti s. 19/II–21/II). Perustuslakivaliokunta totesi tuolloin (PeVL 16/2013 vp, s. 3), että lähtökohtaisesti vankeusrangaistus voi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen mukaan tulla kysymykseen ilmaisuvapausrikoksissa vain poikkeuksellisesti, erityisesti kun toisen henkilön perusoikeuksia on vakavasti loukattu, kuten esimerkiksi vihapuheen ja väkivaltaan yllyttämisen tapauksissa. Perustuslakivaliokunta nosti esiin ihmisoikeustuomioistuimen soveltamiskäytäntöön sisältyvän mahdollisuuden, että

vankeusuhka voi olla ilmaisuvapauserikoksessa hyväksyttävä jonkin muun, vakavaan perusoikeusloukkaukseen liittyvän syyn nojalla.

Vakavimmissa yksityiselämää loukkaavissa tiedon levittämisten ja kunnianloukkausten tapauksissa on siis katsottu mahdolliseksi enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Aikaisemmin todetuin tavoin EIT:n ratkaisukäytännöstä ilmenee, että henkilöön kohdistuvat sanalliset hyökkäykset ja vihapuhe eivät kuulu sananvapauden piiriin. Sama koskee yllytystä väkivaltaan tai muuhun rikolliseen tekoon.

Maalittaminen tekona saattaisi sisältää yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tai kunnianloukkauksen, mutta niissäkin tapauksissa kysymys olisi moniulotteisemmasta teosta, joka voisi pitää sisällään vakavaksikin katsottavia maalittamistekoja. Maalittamisen kohteeksi valikoituisi tietty henkilö työtehtäviensä tai yhteiskunnallisten tehtäviensä vuoksi, maalittamisen tarkoituksena olisi kohdehenkilöön kohdistuvan järjestelmällisen häirinnän aikaansaaminen tai sellaiseen häirintään osallistuminen. Maalittaminen olisi luonteeltaan teko, jolla pyrittäisiin saamaan kohdehenkilö toimimaan tietyllä tavalla tai saamaan aikaan hänen toimintansa merkittävä haittaaminen niin, että maalittamisen vaikutukset ulottuvat kohdehenkilöä laajemmalle hänen toimintaympäristöönsä tai jopa laajemmin yhteiskuntaan. Maalittamisella myös voitaisiin merkittävästikin loukata useita perustuslaissa turvattuja perusoikeuksia kuten vapautta, yksityiselämän suojaa, sananvapautta, poliittisia toimintavapauksia sekä tieteiden ja taiteiden vapautta. Välilliset kohdehenkilöä laajemmalle ulottuvat vaikutukset koskisivat yhteisiä etuja, esimerkiksi viranomaistoiminnan ja oikeudenkäytön turvaamista.

Todetut seikat huomioon ottaen estettä ei ole sille, että maalittamisen rangaistusasteikkoon voidaan sisällyttää myös vankeusuhka. Maalittamisrikoksen luonne huomioon ottaen vankeusuhan sisällyttämistä rangaistusasteikkoon voidaan myös pitää perusteltuna. Siihen on myös päädytty aikaisemmissa maalittamissäännöksiä koskevissa ehdotuksissa.

8.3.2 Yleiset rangaistusasteikkoihin vaikuttavat seikat

Uutta rangaistusasteikkoa säädettäessä huomioon on otettava kysymyksessä olevan rikoksen käytännössä ajateltavissa olevien ilmenemismuotojen osoittama teon paheksuttavuus, vahingollisuus ja vaarallisuus sekä tekotyypin ilmentämä tekijän syyllisyys. Puhutaan rikoksen rangaistusarvosta.

Rangaistusasteikon tulee olla riittävän laaja vakavuudeltaan eriasteisten tekojen kattamiseksi. Rangaistusjärjestelmän tulee kokonaisuudessaan täyttää suhteellisuuden

vaatimukset (esimerkiksi PeVL 26/2014 vp, s. 2/II), mihin liittyen rangaistusasteikko tulee mahdollisuuksien mukaan suhteuttaa muiden vastaavien rikosten rangaistusasteikkoihin.

Rikoksen rangaistusasteikkoa ei säädetä jonkin pakkokeinon käytön mahdollistamiseksi sen selvittämisessä (LaVM 3/1998 vp, s. 25/1). Rikoksen rangaistusasteikkoa ei myöskään säädetä tietynlaiseksi sen mahdollistamiseksi, että rikos voidaan käsitellä sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) mukaisessa menettelyssä. Mainitun lain mukaisessa menettelyssä voidaan yksinkertaisessa ja selvässä asiassa määrätä seuraamukseksi sakkorangaistus rikkomuksesta, josta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Suomessa käytetään yleisimmin seuraavia rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä vakiintuneita rangaistusasteikkoja:

- sakko
- sakko–kuusi kuukautta vankeutta
- sakko–yksi vuosi vankeutta
- sakko–kaksi vuotta vankeutta
- neljä kuukautta–neljä vuotta vankeutta
- yksi–kymmenen vuotta vankeutta
- kaksi–kymmenen vuotta vankeutta.

8.3.3 Törkeä tekotapa

Tässä tapauksessa aloitteisiin liittyen on aiheellista harkita sitä, onko tarpeen säätää rangaistavaksi perusmuotoista maalittamista ankarammin rangaistava törkeä tekotapa. Poliisihallituksen ym. aloitteen ja lakialoitteen mukaista törkeän maalittamisen rangaistussäännöstä ei voida pitää onnistuneena. Rangaistussäännös ensinnäkin koskisi perusmuotoisen rikoksen tavoin vain viranomais toimintaa, mitä lähestymistapa on maalittamisilmiön luonteen vuoksi pidettävä liian rajoitettuna. Aloitteista ja niiden perusteluista ei ole myöskään pääteltävissä, mitä tarkoitetaan erityisen suurella vahingolla, merkittävällä päätöksenteolla taikka yhteiskunnallisesti tai taloudellisesti merkittävillä viranomaisen toimenpiteillä. Erityisen suuren vahingon aiheutuminen on myös sidottu ”on omiaan”-edellytykseen, joka tarkoittaa abstraktia vaaraa ja siitä johtuen kohtuullisen etäistä mahdollisuutta seurauksen aiheutumisen suhteen.

Suomen seuraamusjärjestelmässä vakavana voidaan jo pitää sellaista rikosta, josta voidaan tuomita vähintään neljän kuukauden ja enintään neljän vuoden vankeusran-

gaistus. Törkeän tekemuodon säätäminen edellyttää selkeää rangaistusarvoon perustuvaa näkemystä tiettyjen tekotapojen erityisestä vahingollisuudesta ja vaarallisuudesta niin, että sellaiset tekotavat voidaan myös kuvata tarkkarajaisesti rangaistussäännöksessä.

Merkitystä on myös perustunnusmerkistöllä, jolle törkeän tekemuodon tekotavat rakentuisivat. Edellä jaksossa 8.2.4 hahmoteltu tunnusmerkistö on sen laatuinen, että siihen ei voi luontevasti katsoa liittyvän joitakin erityisen vakavia tekotapoja. Huomiioon on erityisesti otettava se, että Poliisihallituksen ym. aloitteesta ja lakialoitteesta poiketen rangaistussäännöksen ei ole tarkoitus sisältää minkään erityisen seurauksen aiheutumista maalittamisesta. Lisäksi vakavimmissa tapauksissa tekijä voisi syyllistyä erikseen rangaistavaan rikokseen (esimerkiksi laitton uhkaus), mikä johtaisi ankaramman rangaistuksen tuomitsemiseen.

Törkeän tekemuodon ja siihen liittyvän ankaran enimmäisrangaistuksen säätämistä harkittaessa on otettava huomioon myös edellä viitatuista erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön perustuvat vankeusuhien käytön ongelmat ilmaisuvapausrikosten yhteydessä. Pitkien vankeusrangaistuksien määräämismahdollisuuden on suhtauduttava vähintäänkin pidättyvästi. Sananvapauden suoja on osaltaan vaikuttanut myös siihen, että törkeän yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja törkeän kunnianloukkauksen enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

Periaatteessa on mahdollista, että kahden vuoden enimmäisvankeusrangaistus säädettäisiin aloitteissa ehdotetusta enimmäisrangaistuksesta poiketen myös törkeälle maalittamiselle. Edellä todetun mukaisesti perusteita erillisen törkeää maalittamista koskevan rangaistussäännöksen säätämiseksi ei kuitenkaan ole. Maalittamiset voivat vakavuudeltaan vaihdella melkoisestikin, mutta vakavuusasteiden erot voidaan ottaa huomioon riittävän laajan yhden rangaistusasteikon puitteissa.

8.3.4 Rangaistusasteikko tässä tapauksessa

Maalittamiselle säädettävän enimmäisrangaistuksen kohdalla kysymykseen voivat tulla rikoslaisissa yleisesti käytettävistä enimmäisrangaistuksista kuuden kuukauden, yhden vuoden tai kahden vuoden vankeusrangaistus. Rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuudesta huolehtiminen edellyttää pyrkimistä mahdollisimman paljon siihen, että tekotavoiltaan ja/tai vahingollisuudeltaan tai vaarallisuudeltaan toisiaan vastaavien rikosten rangaistusasteikot vastaavat toisiaan.

Maalittamisen kohdalla suoraa vertailukohtaa ei ole löydettävissä, jaksossa 3 käsiteltyt maalittamistilanteisiin liitettävissä olevien rikosten rangaistusasteikotkin vaihtelevat

paljon rikosten luonteesta riippuen. Kuuden kuukauden enimmäisvankeusrangaistus on säädetty virkamiehen vastustamiselle, vammantuottamukselle ja viestintärauhan rikkomiselle, kahden vuoden enimmäisvankeusrangaistus on säädetty vaalirikokselle, poliittisten toimintavapauksien loukkaamiselle, julkiselle kehottamiselle rikokseen, pahoinpitelylle, törkeälle yksityiselämää loukkaavalle tiedon levittämiseksi, törkeälle kunnianloukkaukselle, laittomalle uhkaukselle, vainoamiselle ja pakottamiselle sekä neljän vuoden enimmäisvankeusrangaistus on säädetty virkamiehen väkivaltaiselle vastustamiselle.

Mitä tulee muihin kuin maalittamistilanteisiin liitettävissä oleviin rikoksiin, rikoslaissa kuuden kuukauden enimmäisrangaistus on säädetty esimerkiksi tuottamukselliselle perättömälle lausumalle (15 luvun 4 §), väärän todistuksen antamiselle viranomaiselle (16 luvun 8 §), virkavallan anastukselle (16 luvun 9 §), järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamiselle (17 luvun 6 §), omankädenoikeudelle (17 luvun 9 §), uskonrauhan rikkomiselle (17 luvun 10 §), arpajaisrikokselle (17 luvun 16 b §), kuvaohjelman laittomalle esittämiselle tai levittämiseksi alaikäiselle (17 luvun 18 b §), sukupuolisiveellisyyden julkiselle loukkaamiselle (17 luvun 21 §), rattijuopumukselle (23 luvun 3 §), kotirauhan rikkomiselle (24 luvun 1 §), julkisrauhan rikkomiselle (24 luvun 3 §), lapsen omavaltaiselle huostaanotolle (25 luvun 5 §), tuottamukselliselle vapaudenriistolle (25 luvun 6 §), tuottamukselliselle kätkemisrikokselle (32 luvun 4 §) ja ympäristörikkomukselle (48 luvun 3 §).

Rikoslaissa on lukuisasti rangaistussäännöksiä, joissa enimmäisrangaistuksena on yhden vuoden vankeusrangaistus. Tämä koskee esimerkiksi rikosentekijän suojelemista (15 luvun 11 §), lähestymiskiellon rikkomista (16 luvun 9 a §), omaisuutta koskevan viranomaiskiellon rikkomista (16 luvun 10 §), mellakkaa (17 luvun 2 §), valtionrajarikosta (17 luvun 7 §), maahantulokiellon rikkomista (17 luvun 7 b §), hautarauhan rikkomista (17 luvun 12 §), laitonta alkioon puuttumista (22 luvun 3 §), salakuuntelua (24 luvun 5 §), laitonta adoptionvälitystä (25 luvun 3 c §), luvaton käyttöä (28 luvun 7 §), markkinointirikosta (30 luvun 1 §), vahingontekoa (35 luvun 1 §), salassapitorikosta (38 luvun 1 §) ja tuottamuksellista ympäristön turmelemista (48 luvun 4 §).

Rikoslaissa kahden vuoden enimmäisvankeusrangaistus on kytketty tekoihin, joista tunnusmerkistön mukaisesti aiheutuu jo suhteellisen vakavaa vaaraa tai vahinkoa taikka joita voidaan muuten pitää suhteellisen moitittavina. Sellainen enimmäisrangaistus koskee esimerkiksi perätöntä lausumaa viranomaismenettelyssä (15 luvun 2 §), todistusaineiston vääristelemistä (15 luvun 7 §), liiketoimintakiellon rikkomista (16 luvun 11 §), julkista kehottamista rikokseen (17 luvun 1 §), järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista (17 luvun 1 a §), väkivaltaista mellakkaa (17 luvun 3 §), pahoinpitelyä (21 luvun 5 §), kuolemantuottamusta (21 luvun 8 §), heitteillepanoa (21 luvun 14 §), törkeää liikenneturvallisuuden vaarantamista (23 luvun 2 §), törkeää

rattijuopumusta (23 luvun 4 §), törkeää kotirauhan rikkomista (24 luvun 2 §), vapaudenriistoa (25 luvun 1 §), lapsikaappausta (25 luvun 5 a §), törkeää luvatonkäyttöä (28 luvun 8 §), veropetosta (29 luvun 1 §), kiristystä (31 luvun 3 §), rahanpesua (32 luvun 6 §), väärennystä (33 luvun 1 §), matkustamista terrorismirikoksen tekemistä varten (34 luvun 5 c §), petosta (36 luvun 1 §), kiskontaa (36 luvun 6 §), maksuvälinpetosta (37 luvun 8 §), viestintäsalaisuuden loukkausta (38 luvun 3 §), tietomurtoa (38 luvun 8 §), virka-aseman väärinkäyttämistä (40 luvun 7 §), ampuma-aserikosta (41 luvun 1 §), salakuljetusta (46 luvun 4 §) ja huumausainerikosta (50 luvun 1 §).

Jo rangaistavaksi säädettyjen ja pitkälti maalittamisesta poikkeavien tekojen rangaistusasteikoista ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, mikä olisi maalittamiselle sopiva enimmäisvankeusrangaistus. Niistä kuitenkin muodostuu tietynlainen yleiskuva sen suhteen, minkälaisia enimmäisrangaistuksia minkälaisista rikoksista on säädetty. Edellä jo todetun perusteella maalittamiseen liittyvät nykyisin rangaistaviksi säädetyt teot eivät useinkaan sisältyisi maalittamiseen, vaan tulisivat rangaistaviksi erikseen, mikä on myös otettava huomioon maalittamisen rangaistusasteikkoa määritettäessä.

Selvää kuitenkin on, että pelkän maalittamisen rangaistusarvoa ei voida pitää lähtökohtaisesti vähäisenä. Kysymyksessä olisi henkilöön hänen työtehtäviensä tai yhteiskunnallisten tehtäviensä perusteella kohdistettava järjestelmällinen häirintä, joka toteutettaisiin uhkaamalla tai painostamalla taikka väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon levittämällä. Tiettyä rangaistusasteikon laajuutta puoltaa se, että nämä maalittamisteot esimerkiksi uhkauksen voimakkuuden tai tietojen sisällön perusteella voisivat poiketa paheksuttavuudeltaan toisistaan.

Edellä todettujen seikkojen kokonaisarviointin perusteella maalittamiselle voitaisiin säätää rangaistusasteikko, jonka mukaan teosta tuomittaisiin sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

8.4 Maalittamisen yritys

Rikoslain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan rikoksen yrityksestä rangaistaan vain, jos yritys on tahallista rikosta koskevassa säännöksessä säädetty rangaistavaksi. Pykälän 2 momentin mukaan teko on edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä.

Kun jonkin rikoksen yrityksen rangaistavaksi säätäminen on kansallisessa harkinnassa, noudatetaan rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä tehtyjä linjauksia (HE 44/2002 vp, s. 132/1).

Niiden mukaan rikoksen yrityksen kriminalisoiminen on sitä perustellumpaa, mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys. Yrityksen rangaistavuus voi olla perusteltua silloin, kun teko etenee niin, että se on paloiteltavissa useisiin objektiivisesti havainnoitavaan osatekoihin.

Yleisten oppien uudistamisen yhteydessä tehtyihin linjauksiin liittyen maalittamisen yrityksen rangaistavaksi säätämiseksi ei ole löydettävissä perusteita. Maalittamisen enimmäisrangaistukseksi voitaisiin edellä todetun mukaisesti säätää yhden vuoden vankeusrangaistus. Sen vuoksi maalittamista ei vielä voitaisi pitää vakavana rikoksena. Maalittamista ei voida myöskään lähtökohtaisesti pitää rikoksena, joka etenisi vaiheittain täytettyyn tekoon. Merkille pantavaa on myös se, että aikaisempiin maalittamista koskeviin säännösehdoituksiin ei sisälly ehdotusta yrityksen rangaistavaksi säätämisestä.

8.5 Syyteoikeusjärjestelyt

8.5.1 Nykyiset säännökset ja niitä koskevat ehdotukset

Eräät maalittamiseen liittyvät nykyisin rangaistaviksi säädetyt rikokset ovat lähtökohtaisesti asianomistajarikoksia, joita ei voida tutkia ja joista ei voida syyttää ja tuomita rangaistusta ilman asianomistajan esittämää rangaistusvaatimusta. Tämä koskee rikoslain 24 luvun 12 §:n 1 ja 2 momentin mukaan viestintärauhan rikkomista sekä yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta ja kahden viimeksi mainitun rikoksen törkeää tekemuotoa. Ilman asianomistajan rangaistusvaatimusta syyttäjä voi kuitenkin nostaa syytteen, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii sitä. Yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevissa tapauksissa syytteen nostamisen edellytyksenä on lisäksi valtakunnansyyttäjän syytemääräys ja rikoksen tapahtuminen joukkotiedotusvälinettä käyttäen.

Rikoslain 25 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan myös laitton uhkaus ja pakottaminen ovat lähtökohtaisesti asianomistajarikoksia. Säännöksen mukaan syyttäjä voi kuitenkin nostaa syytteen ilman asianomistajan rangaistusvaatimusta esimerkiksi erittäin tärkeän yleisen edun sitä vaatiessa. Maalittamiseen liittyen merkityksellinen on äskettäin muutettu rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentti, jossa syyttäjän syyteoikeus on laajennettu koskemaan sellaisia laittomia uhkauksia, jotka liittyvät henkilön työtehtävään tai hänen luottamustehtäväänsä.

Syyteoikeussäännöksiä täydentää sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 24 §:n 1 momentti, jonka mukaan valtakunnansyyttäjä päättää syytteen nostamisesta julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta. Mainitussa säännöksessä ei yksilöidä niitä rikoksia, joita valtakunnansyyttäjän syytteen nostamistoimivalta näissä tapauksissa koskee. Rikoksen nimikkeestä riippumatta tilanne on arvioitava viestin sisällön perusteella. Mainitun säännöksen perusteluissa (HE 54/2002 vp, s. 71/I) on lueteltu keskeisimmät rikoslaisissa rangaistaviksi säädettyt teot, jotka perustuvat tai voivat perustua viestin sisältöön. Maalittamiseen liittyvistä rikoksista tällaisia perusteluissa mainittuja rikoksia ovat julkinen kehoittaminen rikokseen, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, kunnianloukkaus ja törkeä kunnianloukkaus. Kyseisen lain säätämisen aikaan ei ollut vielä säädetty rangaistavaksi törkeää yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä. Perustelujen lueteloa ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi, joten viestin sisältö voi olla ratkaiseva myös muiden maalittamiseen liittyvien jaksossa 3 käsiteltyjen rikosten kannalta niiden tullessa tehdyiksi julkaistulla viestillä.

Laittoman uhkauksen virallisen syytteen alaisuutta laajennettaessa rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentissa lakivaliokunta viittasi (LaVM 10/2021 vp) siihen, että asiantuntijakuulemisissa oli katsottu, että myös kunnianloukkauksen, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja viestintärauhan rikkomisen tulisi olla virallisen syytteen alaisia, kun ne kohdistuvat henkilöön hänen työtehtävänsä tai julkisen luottamustehtävänsä vuoksi.

Myös Poliisihallituksen ym. aloitteessa ja lakialoitteessa on katsottu aiheelliseksi muuttaa muidenkin rikosten kuin laittoman uhkauksen syyteoikeutta koskevaa sääntelyä koskien tilanteita, joissa teko liittyy kohdehenkilön virkamies- tai työntekijäasemaan. Aloitteissa tehdyt ehdotukset koskevat hieman vaihtelevasti viestintärauhan rikkomista, kunnianloukkausta ja yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä mukaan lukien kahden viimeksi mainitun rikoksen törkeät tekemuodot.

Myös Illman on nähnyt tarvetta rikosten saattamiselle nykyistä laajemmin virallisen syytteen alaisiksi niin, että hänen ehdotuksensa pitkälti vastaa muita todettuja jo aikaisemmin esitettyjä kannanottoja. Illmanin selvityksen mukaan rikoslain 24 luvun 12 §:n 2 momentin syyteoikeussäännöstä tulisi muuttaa siten, että aluesyyttäjä saisi nostaa syytteen viestintärauhan rikkomisesta, yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä ja kunnianloukkauksesta sekä kahden viimeksi mainitun rikoksen törkeän tekemuodon toteuttavasta teosta tilanteissa, joissa rikos on kohdistunut henkilöön hänen työtehtäviensä tai julkisen luottamustehtävänsä vuoksi.

8.5.2 Syyteoikeussäännösten arviointi

Asianomistajarikoksiksi on rikoslaissa säädetty erityisesti rangaistusasteikon perusteella vähäisenä pidettäviä rikoksia, joiden selvittämisen ja rikosentekijän vastuuseen saattamisen suhteen julkista intressiä on pidettävä vähäisenä. Yleinen rikoksen selvittämisenintressi korostuu vakavimpien rikosten kohdalla. Rikos saattaa myös luonteeltaan olla sellainen, että on katsottu asianmukaiseksi jättää asianomistajan tahdon varaan se, käsitelläänkö asiaa rikosprosessissa. Tällainen tilanne voi tulla vastaan esimerkiksi silloin, kun rikos koskee salassa pidettäviä tietoja tai asianomistajaan liittyviä hänen yksityiselämäänsä koskevia arkaluonteisia tietoja.

Laittoman uhkauksen virallisen syytteen alaisuutta laajennettaessa harkittavana oli myös syyteoikeussäännösten muuttaminen koskien kunnianloukkauksirikoksia ja yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä (HE 226/2020 vp, s. 28 ja 29). Myös viestintärauhan rikkominen mainittiin samassa yhteydessä. Kysymystä rikosten virallisen syytteen alaisuuden laajentamisesta enemmän käsiteltiin vielä oikeusministeriön lakivaliokunnalle asiantuntijalausuntojen johdosta antamassa 18.2.2021 päivätyssä vastineessa. Hallituksen esityksessä ja vastineessa on nostettu esiin muiden ohessa seuraavassa kappaleessa todetut seikat:

Laiton uhkaus on esiin nostettuihin muihin rikoksiin verrattuna astetta moitittavampi teko, joka loukkaa välillisesti henkeä ja terveyttä. Kun suojeltavana oikeushyvä on kunnianloukkauksessa ja yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä on yksilön integriteetti ja intymiteetti, on perusteltua, että oikeusprosessin eteenpäin vieminen niissä on lähtökohtaisesti asianomistajalla. Laittoman uhkauksen kaltainen väkivallalla tai rikoksella uhkaaminen on selkeästi ei-hyväksyttävä teko. Kunnianloukkaukseen ja yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen liittyy sen sijaan teon hyväksyttävyyden arviointia ilmaisun asiayhteyden, henkilön aseman tai ilmaisun sanamuodon tulkinnan valossa. Tätä kuvastavat jo voimassa olevissa rikoslain säännöksissä säädetty rangaistavuutta rajaavat perusteet, jotka koskevat henkilön toimintaa politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä ja jotka ovat tarpeen yhteiskunnallisen asian käsittelemiseksi. Nämä rikosten väliset erot ovat selkeästi nähtävissä myös EIT:n oikeuskäytännössä. Kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja viestintärauhan rikkominen ovat myös tekoja, jotka voivat soveltua sovittelussa käsiteltäviksi. Huomioon on otettava myös sananvapauslain 24 §:n 1 momenttiin liittyen valtakunnansyyttäjän työmäärän kasvu siinä tapauksessa, että kunnianloukkauksirikokset ja yksityiselämää loukkaavat tiedon levittämisrikokset säädettäisiin nykyistä laajemmin virallisen syytteen alaisiksi.

Syyteoikeussääntelyn muuttamistarpeiden arvioinnin kannalta keskeisessä asemassa on se, mihin lainsäädäntöratkaisuun päädytään maalittamisen syyteoikeuden kohdalla. Maalittaminen olisi henkilöön hänen työtehtäviensä tai hänen yhteiskunnallisen

tehtävänsä vuoksi kohdistuva rikos, jolla pyritään saamaan aikaan häneen kohdistuva ja hänen toimintaansa merkittävästi vaikuttava järjestelmällinen häirintä tai jossa osallistutaan sellaiseen häirintään. Merkittävä vaikutus liittyisi siihen, että maalittamisen vaikutukset käytännössä ulottuisivat vähintäänkin hänen toimintaympäristöönsä, joisakin tapauksissa yhteiskuntaan laajemmin.

Maalittaminen olisi luonteeltaan teko, johon lähtökohtaisesti liittyy merkittävä yleinen etu, koska kysymys ei ole pelkästään kohdehenkilönä olevan asianomistajan oikeuspiiriin rajoittuvasta teosta. Maalittamisrikoksen luonne puoltaa maalittamisen säätämistä virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi kaikissa tilanteissa. Myös virallisen syytteen alaisia rikoksia käsiteltäessä on kiinnitettävä huomiota asianomistajan etuun ja näkemyksiin esimerkiksi tilanteissa, joissa asian rikosprosessuaalisessa käsittelyssä ilmeni asianomistajan kannalta arkaluonteista asioita. Tämä asianomistajan näkemyksen huomioon ottaminen ilmenee rikoslain 24 luvun 12 §:n 1 momentin perusteista, joiden mukaan syyteharkintaa tehtäessä on asianomistajan edulle asetettava suuri paino yleisen edun tärkeyttä arvioitaessa (HE 184/1999 vp, s. 38/1).

Edellä viitatut syyteoikeuden muuttamista koskevat ehdotukset liittyvät nimenomaan maalittamiseen. Jos maalittaminen säädetään erillisenä rikoksena rangaistavaksi ja jos maalittaminen säädetään virallisen syytteen alaiseksi, sillä jo vastataan pitkälti niihin näkemyksiin, joiden mukaan tiettyjen rikosten virallisen syytteen alaisuutta tulisi laajentaa niiden liittyessä henkilön työtehtävien tai julkisen luottamustoimen hoitamiseen.

On myös huomattava, että viestintärauhan rikkominen, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja sen törkeä tekemuoto sekä kunnianloukkaus ja sen törkeä tekemuoto ovat joka tapauksessa virallisen syytteen alaisia rikoksia erittäin tärkeän yleisen edun vaatiessa syytteen nostamista. Tällaisen edun vaatimuksen voi käytännössä katsoa täyttyvän tilanteessa, jossa kyseinen rikos tehdään virallisen syytteen alaisen maalittamisen yhteydessä ja jossa tekijä syyllistyy erikseen rangaistavaan tekoon. Rikoksen yleistä vakavuutta ja paheksuttavuutta lisää sen liittyminen maalittamiseen.

On myös aiheellista kiinnittää huomiota Ilmanin selvityksessä esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan syyteoikeutta koskevan sääntelyn toimivuus edellyttää, että sitä koskevia säännöksiä sovellettaessa ei erittäin tärkeän edun vaatimukselle aseteta kohtuuttoman korkeaa kynnystä esimerkiksi tilanteissa, joissa teon kohteena on tuomari tai muu virkamies taikka toimittaja tai tutkija. Kun viestintärauhan rikkominen, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisrikoksen tai kunnianloukkausrikoksen kohteena on henkilö työtehtäviensä tai luottamusasemansa perusteella, kysymys on usein kohdehenkilön oikeuspiiriä laajemmalle vaikutuksensa ulottavasta rikoksesta. Syyteoikeussääntelyn asianmukaiseen soveltamiseen voidaan vaikuttaa syyttäjille annettavalla koulutuksella ja heille annettavissa olevalla ohjeistuksella.

Viestintärauhan rikkomisen, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja sen törkeän tekemuodon sekä kunnianloukkauksen ja sen törkeän tekemuodon syyteoikeuden osalta ovat lisäksi edelleen merkityksellisiä ne näkökohdat, joita esitettiin laitto- man uhkauksen virallisen syyteen alaisuutta laajennettaessa (HE 226/2020 vp ja oikeusministeriön vastine). Laiton uhkaus voidaan perustelluista syistä asettaa eri asemaan mainittuihin viiteen rikokseen nähden.

Maalittamiseen liittyvissä tilanteissa syyttäjän syyteoikeuden kannalta merkityksellinen on sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 24 §:n 1 momentti, joka edellyttää valtakunnansyyttäjän tekemää syyteen nostamista koskevaa päätöstä. Jos edellä käsitellyn viiden rikoksen virallisen syyteen alaisuutta ei laajenneta, ei seuraakaan myöskään siitä aiheutuvaa valtakunnansyyttäjän toimiston ruuhkautumista, joka Illmanin mukaan edellyttäisi lainsäädäntömuutoksia (esimerkiksi toimivallan siirtäminen aluesyyttäjälle). Uuden rikoksen eli maalittamisen säätäminen rangaistavaksi lisäisi toimiston työmäärää, koska rikos tyyppillisesti tehtäisiin julkaistulla viestillä ja rikos olisi myös virallisen syyteen alainen. On kuitenkin vaikea tarkasti arvioida sitä, minkälainen tämä työmäärän lisäys olisi. Maalittamisen rangaistavaksi säätämisen vaikutuksia käsitellään vielä jäljempänä erikseen.

Maalittamisen rangaistavaksi säätämisen vaikutusten merkittävydestä riippumatta sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 24 §:n 1 momenttia ei ehdoteta tässä yhteydessä muutettavaksi maalittamisen rangaistavaksi säätämisen vuoksi. Syytejärjestely liittyy kiinteästi muuhun mainitun lain sääntelyyn. Syyteoikeutta koskevan sääntelyn arviointi onkin aiheellista tehdä mahdollisen mainitun lain laajemman tarkastelun yhteydessä. Tämä koskee muitakin mahdollisia rikosasioihin ja niiden käsittelyyn liittyviä, erityisesti kyseisen lain 12, 17 ja 18 §:ää koskevia muutos- tai täsmennystarpeita. Illmanin mukaan kyseisen lain rikoksia, pakkokeinoja ja syyteoikeutta koskevia säännöksiä tulee selkeyttää ja täsmentää.

8.6 Pakkokeinolaki ja poliisilain 5 luku

8.6.1 Arvioinnin lähtökohdat

Rikoslainsäädännön ja myös maalittamista koskevan rangaistussäännöksen toimivuuteen liittyvät esitutkintaviranomaisen käytössä olevat keinot rikoksen selvittämiseksi. Uutta rikosta rangaistavaksi säädettäessä on arvioitava myös mahdolliset pakkokeinolain muutostarpeet sekä mainitun lain 10 lukuun liittyen myös poliisilain 5 luvun muutostarpeet.

Maalittamisesta voitaisiin tuomita enintään yhden vuoden vankeusrangaistus. Tämä tarkoittaisi sitä, että rikoksen tutkinnassa voitaisiin käyttää useita pakkokeinolain mukaisia pakkokeinoja pykälissä niiden käytölle asetetuista lisäedellytyksistä. Sellaisten muiden edellytysten vallitessa maalittamisen rangaistusasteikko mahdollistaisi kiinniottamisen (pakkokeinolain 1 luvun 1 ja 2 §), pidättämisen ja vangitsemisen (pakkokeinolain 1 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohta ja 11 §:n 1 momentti), yhteydenpidon rajoittamisen (pakkokeinolain 4 luvun 1 §), matkustuskieltoon määräämisen (pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentti), vakuustakavarikon ja takavarikon (pakkokeinolain 6 ja 7 luku), kotietsinnän ja laite-etsinnän (pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 1 momentti ja 21 §:n 1 momentti), henkilöntarkastuksen ja henkilönkatsastuksen (pakkokeinolain 8 luvun 31 §:n 1 momentti ja 32 §:n 1 momentti), tutkimuspaikan tai -kohteen eristämisen (pakkokeinolain 9 luvun 1 §:n 1 momentti), henkilötuntomerkkien ottamisen (pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 1 ja 2 momentti) ja DNA-tunnisteen määrittämiseksi tehtävän henkilönkatsastuksen (pakkokeinolain 9 luvun 4 §:n 1 momentti). Sinällään useat mainituista pakkokeinoista eivät käytännössä olisi tarpeellisia maalittamisen selvittämisessä kuten ei ole myöskään pakkokeinolain 9 luvun 2 §:ssä säännelty koe alkoholin tai muun huumaavaan aineen toteamiseksi.

Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään salaisten pakkokeinojen käyttämisestä rikoksen selvittämiseksi. Poliisilain 5 luvussa puolestaan säädetään rikosten estämisessä ja paljastamisessa käytettävistä salaisista tiedonhankintakeinoista. Lukujen säännökset ovat mahdollisimman pitkälle yhteneväisiä ja niitä myös muutetaan toisiaan vastavasti. Lukujen yhteneväisyys koskee myös käytettävissä olevia keinoja, joita ovat telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu, peitetoiminta, valeosto, tietolähdetoiminta ja valvottu läpilasku. Maalittamisen kohdalla sitä koskevan yleisen edun korostamisen vuoksi on rikoksen ennalta estämiseen ja sitä koskevien asianmukaisten viranomaistoimivaltuuksien turvaamiseen löydettävissä lähtökohtaisesti myös muita kuin lukujen yhteneväisinä pitämiseen liittyviä perusteita.

Pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun säännökset rakentuvat niin, että keinojen käyttämisen perusteena on ensinnäkin se, että selvitettävänä, estettävänä tai paljastettavana on tietty rikos (niin sanottu perusterikos). Rikoksen estämisen ja selvittämisen osalta keinojen käyttömahdollisuuksien piiriin kuuluvat rikokset määräytyvät ensimmäisrangaistuksensa perusteella tai sillä perusteella, että rikos erikseen nimikkeeltään mainitaan keinokohtaisessa säännöksessä. Lisäksi on säädetty erityisedellytyksiä keinojen käytölle (esimerkiksi erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi). Poliisilain 5 luvun 3 §:n mukaan sen luvun mukaisia salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää vain erittäin rajatusti tiettyjen pykälässä mainittujen vakaviksi katsottavien rikosten paljastamiseen. Muuten siinä luvussa säänneltyjä tiedonhankintakeinoja käytetään rikosten estämiseen.

Pakkokeinolain 10 luvussa ja poliisilain 5 luvussa on mahdollistettu tiettyjen salaisten pakkokeinojen ja tiettyjen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö tilanteissa, joissa teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta. Tämä koskee tiettyjä terrorismirikoksia, joista rangaistusasteikkojensa perusteella voidaan tuomita sakkooa. Tuollaisella rajauksella rikos, johon keino kohdistetaan, on törkeydeltään ja vakavuudeltaan verrattavissa kyseisen keinon muihin perusterikoksiin (HE 18/2014 vp, s. 23/I ja PeVL 26/2014 vp, s. 4I/II). Kysymyksessä olevat terrorismirikokset ovat rikoslain 34 a luvun 4 b, 5 c ja 5 e §:ssä rangaistaviksi säädetty kouluttautuminen terrorismirikoksen tekemistä varten, matkustaminen terrorismirikoksen tekemistä varten ja terrorismirikoksiin liittyvä julkinen kehottaminen. Mainituista rikoksista ensimmäisestä voidaan tuomita enintään kolmen vuoden vankeusrangaistusta, kahdesta muusta rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

Pelkästään maalittamisen rangaistusasteikosta seuraisi, että pakkokeinolain 10 luvun salaisista pakkokeinoista ja poliisilain 5 luvun salaisista tiedonhankintakeinoista tulisivat maalittamisen selvittämisessä ja estämisessä käytettäväksi muiden laissa asetettujen lisäedellytysten täytyessä sellainen tekninen katselu, joka ei kohdistu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan tai rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen (pakkokeinolain 10 luvun 19 §:n 3 momentti ja poliisilain 5 luvun 19 §:n 4 momentti), muu tekninen seuranta kuin henkilön tekninen seuranta (pakkokeinolain 10 luvun 21 §:n 2 momentti ja poliisilain 10 luvun 21 §:n 2 momentti) sekä teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen (pakkokeinolain 10 luvun 25 §:n 1 momentti ja poliisilain 10 luvun 25 §:n 1 momentti). Tekninen katselu ja tekninen seuranta eivät välttämättä olisi maalittamisen selvittämisessä erityisen tarpeellisia salaisia pakkokeinoja.

Pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun säännösten muuttamistarpeita arvioitaessa ja muutoksia tehtäessä on otettava huomioon suhteellisuusperiaate. Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Poliisilain 1 luvun 3 §:n mukaan poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

Pakkokeinolain suhteellisuusperiaatteessa mainitaan eräänä periaatteen noudattamisessa huomioon otettavana seikkana pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen. Erityisesti tällä on merkitystä salaisten pakkokeinojen ja salaisten tie-

donhankintakeinojen kohdalla, koska niiden käytöllä puututaan perustuslaissa säädettyihin perusoikeuksiin, joista maalittamisen selvittämisen yhteydessä keskeisimpiä on perustuslain 10 §:ssä turvattu yksityiselämän suoja. Mainitun pykälän 2 momentin mukaan turvattu on kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus. Saman pykälän 4 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa.

Perustuslakivaliokunnan käytännössä nykyisin perustuslain 10 §:n 4 momentissa olevaa ilmausta ”rikosten tutkinnassa” on tulkittu siten, että se käsittää myös sellaiset toimenpiteet, joihin ryhdytään jonkin konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn johdosta, vaikka rikos ei olisi edennyt vielä toteutuneen teon asteelle. Tältä osin tulkinta on valiokunnan mukaan vakiintunut eikä siitä ole epäselvyyttä (PeVM 4/2018 vp, s. 5 ja 6). Valiokunta on kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, että tulkintakäytännössä on osin irtauduttu perustuslain säännöksessä käytetystä sanamuodosta, ja edellyttänyt, että hallitus käynnistää muutostarpeita koskevan selvitystyön (em. viitattu kohta). Perustuslakivaliokunnan ”rikosten tutkintaa” koskevasta tulkinnasta on seurannut, että perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 67/2010 vp) säädetyn poliisilain 5 luvussa on mahdollistettu viestin salaisuuteen puuttuminen myös rikosten estämisessä.

Perusoikeuksiin salaisin pakkokeinoin ja salaisin tiedonhankintakeinoin puuttumisen yhteydessä on otettava huomioon myös perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset (PeVM 25/1994 vp, s. 5), jotka muun ohessa edellyttävät, että rajoitukset ovat tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä, rajoitusperusteet ovat hyväksyttäviä ja rajoittaminen on painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa, tavallisella lailla ei säädetä perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta, rajoitukset ovat suhteellisuusvaatimuksen mukaisia ja rajoitukset ovat välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi.

Perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä rajoituksen välttämättömyysvaatimukseen liittyy se, että pakkokeinon käyttökelpoisuus, hyödyllisyys tai tarpeellisuus jonkin rikoksen selvittämisessä ei ole yksin ratkaisevassa asemassa arvioitaessa sitä, pitäisikö keinon käyttö lainsäädännöllisesti sallia tuon rikoksen selvittämisessä. Toimivaltuutta ei tee välttämättömäksi pelkästään havainto valtuuden tehokkuudesta (PeVL 36/2002 vp, s. 6/II). Perusoikeusrajoitusta voidaan pitää perusteltuna, jos rikosta ei pystytä useinkaan selvittämään ilman pakkokeinon käyttämistä (PeVL 32/2013 vp, s. 4/II).

8.6.2 Rikoksen selvittäminen (pakkokeinolain 10 luku) ja estäminen

Maalittaminen olisi rikos, joka tapahtuisi tietoverkoissa ja joka liittyisi henkilöiden väliin viestintään. Tämä lähtökohta on otettava huomioon arvioitaessa tarvetta muuttaa pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun säännöksiä siinä tapauksessa, että maalittaminen säädetään rangaistavaksi. Merkityksellisiä ovat viestintää koskeviin toimenpiteisiin liittyvät salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot.

Telekuuntelu ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta

Pakkokeinolain 10 luvun 3 ja 4 §:ssä sekä poliisilain 5 luvun 5 ja 6 §:ssä säännellyt telekuuntelu ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta ovat luottamuksellisen viestin sisältöön puuttuvia ja sen takia lähtökohtaisesti vain hyvin vakaviksi tarkoitettujen rikosten selvittämiseen ja estämiseen varattuja tiedonhankinnan keinoja. Poliisilain puolella perusterikosten joukko on vähäisempi kattaen terrorismirikosten lisäksi useita rikoslain 12 luvussa (maanpetorikokset) rangaistavaksi säädettyjä tekoja.

Vähiten vakavia telekuuntelun ja sen sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen perusterikoksia ovat molemmissa laeissa rangaistusasteikkojensa perusteella tietyt terrorismirikokset, joissa on kysymys toisen hengelle tai terveydelle vaarallisten rikosten tekemisen edistämisestä, joiden kahden ja kolmen vuoden enimmäisvankeusrangaistukset ovat nekin kaavailtua maalittamisen enimmäisrangaistusta ankarammat ja joiden kohdalla telekuuntelun käyttämiseltä edellytetään lisäksi sitä, että teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta. Kyseisten enimmäisrangaistusten perusteella on oletettavissa, että näistä terrorismirikoksista tuomitaan tekemäärään suhteutettuna maalittamista enemmän vankeusrangaistuksia. Muut telekuuntelun ja sen sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen perusterikokset ovat rangaistusasteikkojensa perusteella vielä vakavampia rikoksia. Suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta telekuuntelun käyttäminen maalittamisen selvittämisessä tai estämisessä ei ole perusteltua.

Ei ole myöskään nähtävissä, että telekuuntelu ja sen sijasta tapahtuva tietojen hankkiminen olisivat erityisen tarpeellisia keinoja maalittamisen selvittämisessä tai estämisessä puhumattakaan sen välttämättömyydestä siten, että maalittamista ei pystyittäisi useinkaan selvittämään ilman telekuuntelun tai sen sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen käyttämistä. Maalittamisen esitutkinnan käynnistymisen perusteena olisi nimenomaan esitutkintaviranomaisen tietoon jo tullut viesti tai viestintä sen sisältö mukaan lukien, joka samalla muodostaisi keskeisen näytön asiassa.

Epäselvyyttä saattaa pikemminkin olla viestinnän osapuolesta. Sen vuoksi joissakin tilanteissa korostuu tarve saada tietoa henkilön suorittamista viestien lähettämistä ja

hänen henkilöllisyydestään. Seuraavassa keskitytäänkin niihin salaisiin pakkokeinoin hin ja salaisiin tiedonhankintakeinoin, joilla lähinnä voidaan saada tietoa mainituista seikoista.

Televalvonta

Pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 1 momentin ja poliisilain 5 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan televalvonnalla hankitaan yleisessä viestintäverkossa teleosoitteella tai telepäätelaitteella lähetettyjen tai vastaanotettujen viestien tunnistamistietoja, jotka ovat yhdistettävissä tiettyyn käyttäjään tai tilaajaan ja joita käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi. Televalvontaan kuuluu myös teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkiminen. Televalvonnan käyttäminen edellyttää pääsääntöisesti tuomioistuimen päätöstä.

Parhaillaan on käynnissä pakkokeinolain muuttamista koskeva lainvalmisteluhanke. Oikeusministeriön asettaman työryhmän mietintö julkaistiin 27.1.2022 (mietintöjä ja lausuntoja 2022:1; jäljempänä ”oikeusministeriön työryhmämietintö”). Mietintö oli 25.3.2022 päättyneellä lausuntokierroksella, jonka jälkeen on ollut jatkovalmistelu hallituksen esityksen antamiseksi eduskunnalle syksyllä 2022. Työryhmä ehdottaa pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 1 momentin muuttamista niin, että televalvonnan määritelmä perustuu tunnistamistietojen hankkimisen asemesta välitystietojen hankkimiseen.

Pakkokeinolain 10 luvun 6 luvun 3 §:n viittaussäännöksen mukaan verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisesta säädetään sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 17 §:ssä. Viitatus pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen, syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta määrätä lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän luovuttamaan verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot vaatimuksen esittäjälle, jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi. Pykälässä säädetään tarkemmin menettelystä, 2 momentin mukaan tunnistamistietojen luovuttamista koskevaan päätökseen saa hakea erikseen muutosta valittamalla.

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 17 §:n perustelujen (HE 54/2002 vp, s. 75/II ja 77/I) mukaan tunnistamistiedolla tarkoitetaan siinä pykälässä ainakin tietoa siitä edellisestä osoitteesta, josta verkkoviesti on laitteelle tullut. Koska näistä tiedoista ei kuitenkaan välttämättä käy vielä ilmi kenenkään henkilön nimeä, säännöksessä asetetaan laitteen ylläpitäjän velvollisuudeksi luovuttaa myös muut hallussaan olevat viestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tiedot. Mainitun pykälän perustelujen perusteella pykälän 1 momentti ei sinänsä estä turvautumista

pakkokeinolain mukaisiin pakkokeinoihin, esimerkiksi tunnistamistietoja sisältävän laitteen takavarikoiminen. Nykyisen pakkokeinolain säätämisen yhteydessä on todettu, että esimerkiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä lain 17 § on pakkokeinolain säännökset syrjäyttävä erityissäännös (HE 222/2010 vp, s. 245/l).

Verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisella voisi olla merkitystä myös maalittamisen selvittämisessä. Hallituksen esitysten perustelulausumista huolimatta mainitun pakkokeinon ja televalvonnan suhde ei ole yksiselitteinen. Siitäkin huolimatta on katsottavissa, että televalvonnalla olisi itsenäistä merkitystä myös maalittamisen kohdalla. Televalvonta on salainen pakkokeino, jota käytetään nimenomaan rikoksesta epäiltyyn kohdistettuna tarkkaan rajattujen rikosten selvittämisessä. Televalvontaa voidaan käyttää myös rikoksen estämisessä, mitä verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttaminen ei mahdollista. Verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamiselle on myös asetettu korkea selvitettävää rikosta koskeva kynnys, kun on oltava todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi. Televalvonnan kohdalla edellytetään, että keinoon kohdehenkilöä on syytä epäillä jostakin pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitetusta rikoksesta. Verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamista on pidettävä ensisijaisesti käytettävänä pakkokeinona sellaisessa tilanteessa, jossa tutkinnalliset syyt ja tarvittavat tiedot huomioon ottaen on perusteltua käyttää nimenomaan sitä pakkokeinoa ja jossa sen pakkokeinon käyttämisen edellytykset täyttyvät. Tämä ei tee tarpeettomaksi televalvontaa koskevien säännösten täydentämistä maalittamisella, jos täydentämiselle asetettavat edellytykset muuten täyttyvät.

Perustuslain 10 §:n säännöksillä suojataan viestin sisällön lisäksi myös viestin lähettäjän ja vastaanottajan tunnistamistietoja sekä muita tietoja, joilla voi olla merkitystä viestin luottamuksellisuuden säilymiselle. Viestin tunnistamistietojen on perustuslakivaliokunnan vakiintuneessa käytännössä katsottu jäävän luottamuksellisen viestin salaisuutta suojaavan perusoikeuden ydinalueen ulkopuolelle (PeVL 32/2013 vp, s. 3 ja siinä yhteydessä viitatut aikaisemmat kannanotot). Perustuslakivaliokunta on kuitenkin myös katsonut, että käytännössä sähköisen viestinnän käyttöön liittyvät tunnistamistiedot sekä mahdollisuus niiden kokoamiseen ja yhdistämiseen voivat olla yksityiselämän suojan näkökulmasta siinä määrin ongelmallisia, että kategorinen erottelu suojan reuna- ja ydinalueeseen ei aina ole perusteltua, vaan huomiota on yleisemmin kiinnitettävä myös rajoitusten merkittävyyteen (PeVL 18/2014 vp, s. 6).

Luottamukselliseen viestintään puuttumisen vuoksi televalvonta on pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentin ja poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momentin perusteella lähtökohtaisesti vain vakavien rikosten selvittämisessä ja estämisessä käytettävä keino. Mainittujen momenttien 1 kohdan mukaan televalvontaa voidaan käyttää sellaisten rikosten kohdalla, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Tästä vakaviin rikoksiin liittyvästä lähtökohdasta on kuitenkin säädetty poikkeuksia

niin, että rikoskohtaisista perustelluista syistä televalvonnan käyttäminen on mahdollistettu sellaistenkin rikosten selvittämisessä, joiden enimmäisrangaistukset ovat merkittävästikin neljän vuoden vankeusrangaistuksia matalampia.

Pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentissa ja poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momentissa olevat televalvonnan perusterikoslistat vaihtelevat jonkin verran, mutta molempien momenttien 2–7 kohtaan sisältyvät seuraavat rikokset:

- 1) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta,
- 2) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehty, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuva luvaton käyttö (enimmäisrangaistus yksi vuosi vankeutta),
- 3) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (enimmäisrangaistus kuusi kuukautta vankeutta), lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin (enimmäisrangaistus yksi vuosi vankeutta) ja paritus (enimmäisrangaistus kolme vuotta vankeutta),
- 4) huumausainerikos (enimmäisrangaistus kaksi vuotta vankeutta),
- 5) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelu (enimmäisrangaistus kolme vuotta vankeutta), kouluttautuminen terrorismirikoksen tekemistä varten (enimmäisrangaistus kolme vuotta vankeutta), matkustaminen terrorismirikoksen tekemistä varten (enimmäisrangaistus kaksi vuotta vankeutta), terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistäminen (enimmäisrangaistus yksi vuosi vankeutta) ja terrorismirikoksiin liittyvä julkinen kehottaminen (enimmäisrangaistus kaksi vuotta vankeutta) ja
- 6) törkeä tulliselvitysrikos (enimmäisrangaistus kolme vuotta vankeutta).

Televalvonnan perusterikoslistoista ilmenee, että neljän vuoden enimmäisrangaistusvaatimuksesta ei ole pidetty kiinni esimerkiksi telesoitetta ja telepäätelaitetta käyttäen tehtyjen rikosten kohdalla. Tällainen rikos olisi myös maalittaminen, jonka selvittämisessä televalvonta voi olla välttämätön keino silloin, kun viestinnän osapuolta ei pystytä kohdehenkilön oikeusasemaan lievemmin puuttuvilla keinoilla selvittämään. Suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta merkityksellistä on, että usean televalvonnan perusterikoksen enimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta, joka olisi myös maalittamisen enimmäisrangaistus. Aikaisemmin todetun mukaisesti maalittamisen rangaistavaksi säättämiselle on löydettävissä painavaa yhteiskunnallista tarvetta koskevia perusteita (8.2.1), sama arviointi pätee myös maalittamisen selvittämisen ja estämisen sekä niihin liittyvän televalvonnalla tapahtuvan perusoikeuksiin puuttumisen suhteen. Maalittaminen olisi rikos, jonka kohdalla rikoksen yhteiskunnallinen selvittämisintressi korostuu. Maalittamista voitaisiin luonteensa perusteella pitää, tekotavasta riippuen kuitenkin vaihtelevalla tavalla, yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavana ja useisiin televalvontasäännöksissä jo mainittuihin rikoksiin rinnastuvana rikoksena,

minkä vuoksi viestintään puuttumisen mahdollistamista perustuslain 10 §:n 4 momentin nojalla voidaan pitää perusteltuna.

Todetut seikat huomioon ottaen on olemassa vahvoja perusteita sille, että maalittaminen lisättäisiin pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momenttiin ja poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momenttiin niiden rikosten joukkoon, joiden selvittämisessä ja estämisessä voitaisiin käyttää televalvontaa.

Illman ehdotti selvityksessään pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentin 2 kohtaa muutettavaksi niin, että esitutkintaviranomaiselle voitaisiin antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, vaikkei siitä ole säädetty sakkoa ankarampaa rangaistusta.

Illmanin selvityksen televalvontaa koskevan ehdotuksen taustalla oli asiayhteyden perusteella maalittamisen selvittämisedellytysten parantaminen, kun esimerkiksi maalittamiseen liittyvästä kunnianloukkauksesta voidaan määrätä vain sakkoa. Edellä todetun mukaisesti tässä arviomuistiossa ehdotetaan, että erillisenä rikoksena rangaistavaksi säädettävä maalittaminen tulisi myös televalvonnan perusterikokseksi. Jo tämä merkittävästi vähentää tarvetta tehdä televalvontaa koskien muita lainsäädäntömuutoksia.

Illmanin ehdotusta on myös jo arvioitu oikeusministeriön työryhmämietinnössä (s. 72–75). Sen tätä asiaa koskevien johtopäätösten mukaan ei ole pidetty perusteltuna ehdottaa muutoksia televalvonnan edellytyksiin. Johtopäätösten yhteenvedossa todetaan, että televalvonnan ulottaminen pelkästään sakolla rangaistavan rikoksen tutkintaan olisi merkittävä poikkeus sekä yleisesti salaisten pakkokeinojen että erityisesti myös televalvonnan käytön edellytyksiin. Lisäksi vaikuttaisi siltä, että rangaistavana pidettävä toiminta ainakin tyypillisesti toteutetaan tavalla, joka mahdollistaisi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 17 §:ssä tarkoitetun pakkokeinon tai tietyissä tapauksissa myös televalvonnan käytön. Televalvontaa koskevia lainsäädännön muutostarpeita ja työryhmän kannanottoja arvioidaan vielä tarvittavalla tavalla lausuntopalautteen perusteella jatkovalmistelussa.

Pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n 1 momentin ja poliisilain 5 luvun 9 §:n 1 momentin nojalla televalvonnan käyttäminen on mahdollista teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella niin, että kynnys televalvonnan käyttämiselle on lähtökohtaisesti matalampi kuin se on pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momenttiin ja poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momenttiin liittyvissä tilanteissa. Kysymys on tällöin tilanteista, joissa esitutkin-

taviranomainen saa kohdistaa televalvontaa esimerkiksi asianomistajan suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen siihen tulevien viestien selvittämistä varten.

Pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n 1 momentin 4 kohdan ja poliisilain 5 luvun 9 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella on mahdollista telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyjen rikosten selvittämisessä ja estämisessä. Sellainen rikos olisi myös sähköisessä tietoverkossa tehtävä maalittaminen. Suostumusperusteinen televalvonta olisi näin ollen mahdollinen maalittamisen selvittämisessä ja estämisessä ilman lainsäädäntömuutoksia.

Sijaintitietojen ja tukiasematietojen hankkiminen

Pakkokeinolain 10 luvun 8 §:n mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa rikoksesta epäillyn tavoittamiseksi hankkia tämän hallussa olevan tai oletettavasti muuten käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitieto, kun häntä on syytä epäillä 6 §:n 2 momentissa tarkoitetusta rikoksesta, ja lisäksi on syytä epäillä, että hän pakoilee tai muuten karttaa esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä.

Pakkokeinolain 10 luvun 10 §:ssä ja poliisilain 5 luvun 11 §:ssä säädetään tukiasematietojen hankkimisesta ja sen edellytyksistä. Pykälien 1 momenttien mukaan tukiasematiedoilla tarkoitetaan tiedon hankkimista tietyn tukiaseman kautta telejärjestelmään kirjautuneista tai kirjautuvista telepäätelaitteista tai teleosoitteista. Pykälien 2 momenttien mukaan tuomioistuimen lupa tukiasematietojen hankkimiseen voidaan tietyin lisäedellytyksin antaa, kun on syytä epäillä pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua rikosta tai kun estettävänä on poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momentissa tarkoitettu rikos.

Pakkokeinolain 10 luvun 8 §:ssä oleva viittaus 6 §:n 2 momenttiin tarkoittaa sitä, että sijaintitietojen hankkiminen epäillyn tavoittamiseksi tulisi pakkokeinolain systematiikan johdosta kysymykseen myös maalittamisen yhteydessä ilman ensiksi mainitun pykälän muuttamista, koska maalittaminen lisättäisiin momenttiin televalvonnan perusterikokseksi. Samanlainen vaikutus tulisi koskemaan tukiasematietojen hankkimista, koska pakkokeinolain 10 luvun 10 §:n 2 momentin ja poliisilain 5 luvun 11 §:n 2 momentin mukaan pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentin ja poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momentin mukaiset televalvonnan perusterikokset ovat myös tukiasematietojen käytön perusterikoksia.

Tietoverkossa tapahtuvat peitelty tiedonhankinta ja peitetoiminta

Pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 1 momentissa ja poliisilain 5 luvun 15 §:n 1 momentissa säädetään peittelystä tiedonhankinnasta, jolla pykälien 1 momenttien määritelmän mukaan tarkoitetaan tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa tiedonhankintaa suorittavan virkamiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja.

Peitelty tiedonhankinta on myöhemmin kyseisissä luvuissa säännellyn peitetoiminnan tyyppinen salainen pakkokeino ja salainen tiedonhankintakeino, joka kuitenkin eroaa peitetoiminnasta lyhytaikaisuuden lisäksi siten, että peittelystä tiedonhankinnassa ei muodosteta samanlaista luottamussuhdetta kuin peitetoiminnassa ja että peittelystä tiedonhankinnassa ei näin ollen ole kysymys soluttautumisesta (HE 222/2010 vp, s. 327). Peiteltyllä tiedonhankinnallakin kuitenkin puututaan perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojaan.

Peitelty tiedonhankinta on lähtökohtaisesti tarkoitettu vakavan rikollisuuden selvittämiseen ja estämiseen. Pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 2 momentin 1 kohdan ja poliisilain 5 luvun 15 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan edellytetään rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Televalvonnan tapaan kohtien mukaisesta lähtökohdasta on poikettu siten, että peiteltyä tiedonhankintaa voidaan käyttää joidenkin vähemmän vakavien, osittain myös televalvonnan perusterikosten piiriin kuuluvien rikosten selvittämiseen ja estämiseen.

Sähköisiä tietoverkkoja hyväksikäyttäen tehty maalittaminen ei ole rikos, jonka selvittämisessä ja estämisessä reaali maailmassa suoritettavan peitellyn tiedonhankinnan voisi olettaa olevan erityisen hyödyllinen tiedonhankkimiskeino, välttämättömyydestä puhumattakaan.

Oikeusministeriön työryhmämietinnössä on ehdotettu pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa säädettäväksi tietoverkossa tapahtuvasta peittelystä tiedonhankinnasta. Mainitun säännöksen mukaan poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos saisivat kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos. Vastaavaa poliisilain muutosehdotusta ei arviomuistiota kirjoitettaessa vielä ole.

Ehdotetussa pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa viitatussa pykälässä säädetään rangaistavaksi sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito, josta tuomitaan sakkoon tai enintään yhden vuoden vankeusrangaistukseen. Tätä arviomuistiota laadittaessa eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esi-

tyksessä HE 13/2022 vp ehdotetaan, että muutetun rikoslain 20 luvun 21 §:ssä säädetäisiin rangaistavaksi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito, josta tuomittaisiin sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Tietoverkossa tapahtuvaa peiteltyä tiedonhankintaa koskeva säännös vastaisi pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 3 momentissa olevaa sääntelyä tietoverkossa tapahtuvasta peitetoiminnasta. Peitellyn tiedonhankinnan mahdollistamista tietoverkossa reaali maailmassa tapahtuvaa matalammalla kynnyksellä (vähemmän vakavat rikokset perusterikoksina) perustellaan mietinnössä (s. 85) niillä näkökohdilla, joilla on perusteltu pakkokeinolain säätämisen aikaan tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan mahdollistamista (HE 222/2010 vp, s. 339/I):

”Tietoverkossa tapahtuvalle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on jo siinänsä tyypillistä, ettei toisen osapuolen henkilöllisyyttä aina tiedetä, vaan tämä voi esiintyä esimerkiksi nimimerkillä. Lisäksi tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan dokumentointi voidaan toteuttaa helpommin ja tarkemmin kuin muussa peitetoiminnassa, joten jälkikäteen on luotettavasti selvitettävissä, kuinka peitetoimintaa suoritettaessa on toimittu. Tietoverkkoympäristössä ei ole myöskään tavanomaisen peitetoiminnan turvallisuusriskejä. Nämä seikat vaikuttavat siihen, että tietoverkossa suoritettavalle peitetoiminnalle olisi alempi kynnyks kuin muulle peitetoiminnalle.”

Tietoverkossa tapahtuva peitelty tiedonhankinta voisi joissakin tilanteissa olla hyödyllinen keino viestinnän osapuolena olevan maalittamiseen syyllistyvän henkilön selvittämisessä. Keinon käytön välttämättömyyttä ja sitä kautta sen käytön mahdollistamista sellaisen rikoksen selvittämisessä, josta säädetty ankarin rangaistus on yksi vuosi vankeutta, ei voida kuitenkaan perustella televalvonnan tapaan. Peitellyn tiedonhankinnan tuloksellisuuteen vaikuttaa sen kohdehenkilönä olevan rikoksesta epäillyn osallistumisen ja myötävaikutuksen tapa, hänen itsestään antamat tiedot mukaan lukien.

Suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta merkityksellistä on, että tietoverkossa tapahtuva peitelty tiedonhankinta olisi jo pakkokeinolaissa säännellyn tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan tavoin kiinteästi sidottu tietyn vakavuustason rikoksiin. Seksuaalirikossäännösten uudistamisen yhteydessä verkkopeitetoimintaa koskevasta pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 3 momentista poistettaisiin ainoa poikkeus säännöksessä asetetusta kahden vuoden enimmäisrangaistusvaatimuksesta, kun rikoslain 20 luvun 21 §:ssä säädetäisiin rangaistavaksi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito. Tämä muutos tulisi oletettavasti heijastumaan myös oikeusministeriön työryhmämietinnössä ehdotettuun pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momenttiin, jos sen säätäminen katsotaan myös jatkovalmistelun perusteella aiheelliseksi.

Oikeusministeriön työryhmämietinnössä ehdotetusta peiteltyä tiedonhankintaa koskevasta pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentista ja voimassa olevasta peitetoimintaa koskevasta pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 3 momentista selkeästi ilmenee, että ne ovat tarkoitettu vain sellaisten rikosten selvittämistä varten, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Säännöksissä ei ole pantu painoa televalvontasäännösten tavoin esimerkiksi sille, onko epäilty rikos tehty teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen, eikä muutenkaan poistuvaa poikkeusta lukuun ottamatta ole katsottu aiheelliseksi poiketa enimmäisrangaistusta koskevasta vaatimuksesta. Näin siitäkin huolimatta, että verkkopeitetoimintaa koskeva pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 3 momentti on säädetty 11 vuotta sitten ja ollut voimassakin jo vuoden 2014 alusta.

Maalittamisen kohdalla ei ole selvää aihetta poiketa ehdotetussa pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa ja voimassa olevassa pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 3 momentissa asetetusta perusterikoksen vakavuusvaatimuksesta. Tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan kohdalla on otettava huomioon myös se, että peitetoiminta soluttautumista ja luottamuksellisen suhteen luomista tarkoittavana pakkokeinona puuttuu peiteltyä tiedonhankintaa voimakkaammin kohdehenkilön yksityiselämän suojaan.

Pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momenttiin liittyen on otettava luonnollisesti huomioon myös se, että kysymyksessä on vasta työryhmän ehdotus. Sitä vastaavaa ehdotusta ei myöskään vielä ole pakkokeinolain 10 luvun vastinparina olevan poliisilain 5 luvun osalta. Jos maalittaminen säädetään rangaistavaksi ja jos myös lainsäädännöllisesti mahdollistetaan tietoverkossa tapahtuva peitelty tiedonhankinta, salaisia pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat muutostarpeet voidaan vielä myöhemmässä vaiheessa arvioida tältä osin uudelleen.

8.6.3 Rikoksen paljastaminen

Poliisilain 5 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan rikoksen paljastamisella tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai muuten siitä saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty.

Poliisilain 5 luvun 3 §:n mukaan siinä luvussa säädettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää vain harvojen ja lähtökohtaisesti hyvin vakavien rikosten selvittämiseen. Rikokset ovat samoja, joiden perusteella voidaan käyttää telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta tapahtuvaa tietojen hankkimista rikoksen estämiseksi poliisilain 5

luvun 5 ja 6 §:n nojalla. Näin ollen suhteellisuusperiaatteeseen liittyen pätevät ne näkökohdat, jotka on jo todettu edellä jaksossa 8.6.2 telekuuntelun ja sen sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen yhteydessä.

Ei ole myöskään aihetta olettaa, että poliisilain 5 luvun salaisia tiedonhankintakeinoja erityisemmin tarvittaisiin maalittamisen paljastamiseksi. Maalittamisen tapahtumista arvioitaessa ja esitutkinnan aloittamista harkittaessa ratkaisevassa asemassa ovat jo tiedossa olevat viestit.

9 Lainsäädäntöehdotukset

Rikoslain 25 lukuun ehdotetaan lisättäväksi maalittamista koskeva seuraavan sisältöinen pykälä:

7 b §

Maalittaminen

Joka

- 1) yleisesti käytettävää sähköistä tietoverkkoa käyttäen, tarkoituksenaan saada aikaan henkilöön tämän työtehtävien tai yhteiskunnallisten tehtävien vuoksi kohdistuva sellaisessa tietoverkossa tapahtuva järjestelmällinen häirintä, uhkaa tai painostaa kohdehenkilöä taikka esittää hänestä väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon taikka
- 2) tietoisena toiminnan luonteesta osallistuu 1 kohdassa tarkoitettuun järjestelmälliseen häirintään uhkaamalla tai painostamalla kohdehenkilöä taikka esittämällä hänestä mainitussa kohdassa tarkoitettua tietoa

on tuomittava *maalittamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei myöskään pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Lisäksi 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Syyteoikeutta koskevassa rikoslain 25 luvun 9 §:ssä ei rajoitettaisi maalittamista koskien syyttäjän syyteoikeutta, joten se tulisi virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi.

Televalvontaa koskevaa pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momenttia muutettaisiin niin, että maalittaminen tulisi mainitun salaisen pakkokeinon käytön perusterikokseksi rikoksen selvittämisessä. Rikoksia ei ole sijoitettu momentin kohtiin mihinkään rikoslain lukujen järjestykseen mukaiseen järjestykseen. Maalittaminen ehdotetaan lisättäväksi momentin 4 kohtaan telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyjen rikosten jälkeen, jolloin nykyiset 4–10 kohta siirtyisivät 5–11 kohdaksi. Seuraavassa momentti sellaisena, jollaiseksi se tulisi näiden muutosten tekemisen jälkeen:

6 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
 - 2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;
 - 3) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta luvattomasta käytöstä;
 - 4) maalittamisesta;
 - 5) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tai parituksesta;
 - 6) huumausainerikoksesta;
 - 7) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, kouluttautumisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistämisestä tai terrorismirikoksiin liittyvästä julkisesta kehottamisesta;
 - 8) törkeästä tulliselvitysrikoksesta;
 - 9) törkeästä laittoman saaliin kätkemisestä;
 - 10) panttivaningin ottamisen valmistelusta; taikka
 - 11) törkeän ryöstön valmistelusta.
-

Myös rikoksen estämisessä käytettävää televalvontaa koskevaa poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että maalittaminen tulisi mainitun salaisen tiedonhankintakeinon käytön peruserikokseksi. Tämäkin toteutettaisiin sijoittamalla maalittaminen momentin 4 kohtaan:

8 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Poliisille voidaan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

- 1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
- 2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;
- 3) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuvaan luvattomaan käyttöön;
- 4) maalittamiseen;

- 5) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön, lapsen houkuttelemiseen seksuaalisiin tarkoituksiin tai paritukseen;
 - 6) huumausainerikokseen;
 - 7) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun, kouluttautumiseen terrorismirikoksen tekemistä varten, matkustamiseen terrorismirikoksen tekemistä varten, terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistämiseen tai terrorismirikoksiin liittyvään julkiseen kehottamiseen; taikka
 - 8) törkeään tulliselvitysrikokseen.
-

Televalvontaa koskevista muutoksista seuraisi, että maalittamisesta tulisi pakkokeinolain 10 luvun 10 §:n 2 momentissa ja poliisilain 5 luvun 11 §:n 2 momentissa olevien televalvontasäännöksiin kohdistuvien viittausten vuoksi myös tukiasematietojen hankkimisen perusterikos rikoksen selvittämistä ja estämistä koskevissa tapauksissa. Sijaintitietojen hankkimista voitaisiin pakkokeinolain 10 luvun 8 §:n mukaisesti käyttää maalittamisesta epäillyn tavoittamiseksi.

10 Ehdotusten vaikutukset

10.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Maalittaminen on toimintaa, jolla voidaan loukata useita perustuslaissa ja Suomea sitovissa kansainvälisissä velvoitteissa turvattuja kohdehenkilön perusoikeuksia. Maalittaminen voi kohdistua perustuslain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuun henkilön vapautteen tai 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuun yksityiselämän suojaan. Maalittamisella voidaan loukata perustuslain 12 §:n 1 momentissa turvattua sananvapautta taikka poliittisia toimintavapauksia rajoittamalla perustuslain 14 §:ssä turvattuja vaali- ja osallistumisoikeuksia. Perustuslain 16 §:n 3 momentin mukaan tieteen ja taiteen vapaus on turvattu, mitä voidaan loukata kohdistettaessa maalittamista näiden alojen edustajiin.

Maalittamisen haittavaikutukset eivät rajoitu vain teon kohteena olevaan asianomistaajaan. Maalittamisella pyritään saamaan aikaan ja voidaan saada aikaan laajemmalle ulottuvia ja tärkeisiin yleisiin etuihin kohdistuvia haittoja. Viranhaltijoihin kohdistuva maalittaminen nähdään uhkaksi oikeusvaltiolle. Esimerkiksi tuomioistuimintoihin liittyen on katsottu lainkäytön riippumattomuuden vaarantuvan. Olennaista haittaa on katsottu voivan aiheutua demokraattiselle oikeusvaltiolle ja yhteiskunnalle laajasti ottaen, esimerkiksi sananvapauden kaventuminen heikentää vakavasti kansanvaltaisen yhteiskunnan toimintaedellytyksiä laajemminkin. Samat yleiset näkökohdat koskevat myös esimerkiksi poliittisia toimintavapauksia sekä tieteen ja taiteen vapautta.

Maalittamisen säätämällä rangaistavaksi rikosoikeudellista suojaa laajennettaisiin tekoihin, jotka eivät ole tällä hetkellä rangaistavia. Vaikka maalittamisteko olisikin nykyisin rangaistava, tilanteesta riippuen voitaisiin myös tuomita rangaistus erikseen nykyisin rangaistavasta teosta ja maalittamisesta.

Rangaistavan käyttäytymisen alan laajentaminen parantaisi kohdehenkilön asemaa ja edistäisi kohdehenkilön perusoikeuksien toteutumista sekä ilmentäisi sitä, että työtehtävissä tai yhteiskunnallisessa tehtävissä toimivaan henkilöön hänen sellaisen tehtävänsä vuoksi kohdistettava maalittaminen on paheksuttava teko. Maalittamisen tavoitteena olevien haitallisten yhteiskunnallisten vaikutusten kannalta maalittamisen rangaistavaksi säätäminen edistäisi perusoikeuksien toteutumista myös yleisellä tasolla ja kansanvaltaisen ja demokraattisen yhteiskunnan toimintaedellytysten toteutumista. Viimeksi mainittu liittyisi muun ohessa tilanteisiin, joissa maalittaminen kohdistuu viranomaisiin esimerkiksi pyrkimyksellä vaikuttaa rikosprosessissa toimiviin viranomaisiin (poliisit, syyttäjät ja tuomarit).

Teon rangaistavaksi säätämisellä ja siihen liittyvällä teon paheksuttavuuden korostamisella voi olla merkityksellistä yleisestävää vaikutusta. Jo rikosoikeudelliseen vastuuseen maalittamisesta joutuneisiin kohdistuisi rangaistavaksi säätämisen erityisestävä vaikutus.

Maalittamisen rangaistavaksi säätäminen rajoittaisi maalittamiseen syyllistyvien henkilöiden sananvapautta siltä osin kuin kysymys on nykyisin rankaisemattomista teoista. Televalvontaa koskevat lainsäädäntöehdotukset toteutuessaan tarkoittaisivat sitä, että perustuslaissa turvattuun luottamuksellisen viestin suojaan voitaisiin puuttua maalittamisen estämiseksi tai selvittämiseksi televalvontaa koskevissa säännöksissä asetettujen muiden edellytysten täytyessä. Samalla televalvontaa koskevien säännösten muutosten vuoksi maalittaminen tulisi tukiasematietojen hankkimisen perusterikokseksi ja sijaintitietojen hankkimisen perusterikokseksi epäillyn tavoittamistapauksissa.

10.2 Taloudelliset vaikutukset

10.2.1 Lainsäädäntöehdotusten yleiset vaikutukset

Uuden rikoksen rangaistavaksi säätäminen lisää rikosprosessissa toimivien viranomaisten (poliisi, syyttäjät ja tuomioistuinlaitos) työmäärää, kun kysymys on rikoksesta, jota koskevaa rangaistussäännöstä myös oletettavasti tullaan tietyssä määrin soveltamaan. Maalittaminen olisi tällainen rikos.

Maalittamiseen liittyisi maalittamistekoja, jotka ovat jo tällä hetkellä rangaistavia. Rikosasiat eivät näin ollen siltä osin lisääntyisi, mutta esimerkiksi rikoskokonaisuuteen sisältyvien rikosten määrän kasvaessa asian käsittely rikosprosessissa vaatisi nykyistä suuremman työmäärän. Tietoja ei ole saatavissa siitä, missä määrin nyt tehdään sellaisia maalittamiseksi luonnehdittavia tekoja, jotka eivät ole tällä hetkellä rangaistavia.

Lukumäärien osalta johtoa ei ole saatavissa maalittamiseen nykyisin liitettyjä ja jo rangaistavaksi säädettyjä rikoksia (esimerkiksi viestintärauhan rikkominen, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, kunnianloukkaus, laitton uhkaus ja vainoaminen) koskevista lukumäärätiedoista. Tilastotiedoista ei ole pääteltävissä, missä määrin tilastoituihin rikoksiin liittyy nykyisin maalittamiselle tyypillisiä piirteitä. Myöskään tiettyihin ammattiryhmiin kohdistuneista kyselytutkimuksista ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, kun otetaan huomioon se, että kyselyiden kohteena olevan toiminnan

kuvailu vaihtelee ja kun toiminta ei ole välttämättä tämän arviomuistion mukaisesti maalittamiseksi katsottavaa.

Vaikutuksia viranomaistoimintaan arvioitaessa on otettava huomioon maalittamiselle ehdotettava rangaistusasteikko. Yhden vuoden enimmäisvankeusrangaistus tarkoittaisi sitä, että maalittamista ei voitaisi käsitellä sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa summaarisessa menettelyssä, vaan maalittamista koskevat rikosasiat tulisi käsitellä täysimittaisessa esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä. Rangaistusasteikon lisäksi täysimittaisen rikosprosessin käyttötarve saattaisi johtua jo siitä, että maalittamisen yhteydessä ja siihen liittyen voidaan käsitellä muita sellaisia rikoksia, joita ei voida käsitellä summaarisessa menettelyssä.

Maalittamiset eivät olisi välttämättä selviä ja yksinkertaisia rikoksia, vaan useinkin vaatisivat olennaisen työpanoksen rikosprosessin kaikilla tasoilla. Erityisesti tämä voisi koskea rikoksen selvittämisvaihetta, koska yhdessä maalittamisvyyhdyissä saattaisi olla epäiltyinä suuri joukko henkilöitä ja tutkittavana suuri määrä viestintää. Saattaa käydä myös niin, että laajemmissa maalittamiskokonaisuuksissa ei käytännössä pystytä viranomaisresurssien rajallisuuskin huomioon ottaen saamaan ja ottamaan tutkinnan kohteeksi kaikkia rikoksiin mahdollisesti syyllistyneitä. Toisaalta epäiltyjen ja vastaajien lukumäärä voisi useimmista muista rikoksista poiketen vaihdella merkittävästikin, mikä tarkoittaisi sitä, että työmäärä, resurssivaikutukset ja kustannukset voisivat suurestikin vaihdella maalittamistapauksissa. Maalittamistapauksia ei voida selvästi lokeroida johonkin tiettyyn viranomaisen henkilöstön käyttämään tuntimäärään rikosasiaa kohti.

Syyttäviranomaisten työmäärän lisääntymisen osalta on huomattava se, että sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 24 §:n 1 momentin mukaan valtakunnansyyttäjä päättää syytteen nostamisesta julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta, jollainen maalittaminenkin olisi. Maalittamisen säätäminen rangaistavaksi aiheuttaisi siis lisätyötä myös valtakunnansyyttäjätoimistolle, vaikka syytteen nostamisen jälkeen syytettä ajaisi toimiston ulkopuolinen syyttäjä.

Joissakin tapauksissa asia voitaisiin käsitellä kärjäoikeudessa pääkäsittelyä toimittamatta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun säännösten mukaisesti, mutta kirjallisen menettelyn käyttöalaa rajoittaisivat sille menettelylle asetetut vastaajan tunnustamisen, asianomistajan suostumuksen ja asian selvitetyn tilan vaatimukset. Nämä edellytykset eivät välttämättä täytyisi maalittamistapausten tuomioistuinkäsittelyä silmällä pitäen.

Maalittamisen rangaistusasteikko tarkoittaisi vastaavia asteikkoja koskevan soveltamiskäytännön ja muutenkin Suomessa noudatettavan rangaistuksen määräämiskäytännön perusteella sitä, että maalittamisesta tuomittaisiin lähinnä sakkorangaistuksia. Vankeusrangaistuksen tuomitseminen pelkästä maalittamisesta saattaisi tulla kysymykseen lähinnä tilanteissa, joissa tekoja on useita tai joissa tekijä on jo useita kertoja aikaisemmin tuomittu maalittamisesta tai jostakin samankaltaisesta rikoksesta. Näissäkin tilanteissa vankeusrangaistus olisi yleensä ehdollinen. Tuomioistuimen määräämät sakot voitaisiin kuitenkin muuntaa vankeudeksi.

Viranomaisten työmäärän lisäystä ja siihen liittyvää vaikutusta viranomaisvoimavaroihin ja valtiontalouteen on edellä todetun vuoksi erittäin vaikea arvioida. Maalittamisen rangaistavaksi säätämisestä ei olisi suoraan ja perustellusti johdettavissa taloudellisia vaikutuksia niin, että valtiolle tai rikosprosessissa toimiville viranomaisille voisi tarkasti osoittaa aiheutuvan tietynsuuruisia euromääräisiä lisäkustannuksia. Tämä koskee myös rangaistusten täytäntöönpanosta aiheutuvia kustannuksia.

Kysymys ei ole pelkästään pääasioina käsiteltävistä rikosasioista, vaan huomioon on myös otettava rikosten selvittämisessä ja estämisessä käytettävää televalvontaa koskevat tuomioistuinasiat. Kustannuksia voi aiheutua myös teleyritysten velvollisuudesta avustaa televalvonnan toteuttamisessa.

Asianosaisiin liittyviä kustannuksia aiheutuu tilanteista, joissa heillä on avustaja, jolle maksetaan palkkio ja kulujen korvaus valtion varoista. Oikeusapulain (257/2002) 6 §:n 2 momentin mukaan oikeusapuun ei kuulu avustaminen yksinkertaisessa rikosasiassa, jossa yleisen rangaistuskäytännön mukaan ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta tai jossa muutoin odotettavissa olevaan rangaistukseen ja asian selvitettyyn tilaan nähden syytetyn oikeusturva ei edellytä avustajan käyttämistä. Maalittaminen ei välttämättä olisi momentin mukainen yksinkertainen asia. Huomioon tulee luonnollisesti otettavaksi myös asianosaisen taloudellinen asema sen ollessa lain 1 §:n 1 momentin mukaan keskeinen oikeusavun myöntämisen peruste.

Asianomistajalle on myös mahdollista määrätä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun 1 a §:n nojalla tietyn edellytyksin oikeudenkäyntiavustaja esimerkiksi vapautteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa. Saman luvun 1 §:n edellytykset puolustajan määräämisestä epäillylle eivät juurikaan täytyisi maalittamista koskevissa asioissa. Edelleen saman luvun 10 §:n 1 momentin mukaan sen luvun mukaan määrättyllä puolustajalla ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalla on oikeus saada valtion varoista palkkio ja korvaus soveltuvien osien noudattaen sitä, mitä oikeusapulain 17 ja 18 §:ssä säädetään.

Maalittamisasioiden ei voida olettaa mainittavasti edellyttävän käänös- ja tulkkauksipalveluiden tarvetta.

Todetun perusteella on jossakin määrin epävarmaa, että ehdotettavista lainsäädäntömuutoksista aiheutuvat kustannukset kyettäisiin täysimääräisesti kattamaan julkisen talouden suunnitelman mukaisten kehyspäästösten ja valtion talousarvioissa muuten osoitettavien määrärahojen puitteissa. Rikosten tosiasiallisen määrän ja sen kehityksen myötä tilanne voi myös muuttua, minkä vuoksi viranomaisvoimavarojen riittävyyden seuranta ja aiheen ilmetessä toimenpiteet niiden riittävyyden turvaamiseksi olisivat joka tapauksessa tarpeen. Tämä koskee myös asianosaisten avustamisesta ja televelvonnasta aiheutuvia kustannuksia.

Arviomuistion mahdollisella lausuntokierroksella on aihetta kiinnittää erityistä huomiota lainsäädäntömuutosten aiheuttamiin taloudellisiin vaikutuksiin niiden tarkemmaksi selvittämiseksi siltä varalta, että asiassa edetään hallituksen esityksen valmisteluun. Kierroksella kuultavilla on parhaat mahdollisuudet arvioida kustannusvaikutuksia omalta osaltaan. Jos arviomuistion ehdotukset etenisivät lainsäädäntömuutoksiksi, käytännössä vaikutuksia voisi aiheutua aikaisintaan vuodesta 2024 alkaen. Joka tapauksessa kustannusvaikutukset olisi arvioitava arviomuistion mahdollisen lausuntokierroksen jälkeen mahdollisessa hallituksen esityksen valmistelussa niin tarkkaan kuin se vain on tehtävissä.

10.2.2 Taloudelliset vaikutukset eräissä esimerkitapauksessa

Vapaasti valittavilla lähtötekijöillä on esitettävissä laskelma siitä, minkälaisia valtiontaloudellisia vaikutuksia maalittamisella voisi olla. Arvioinnin kohteeksi otettavaa asia määrää valittaessa merkitystä on sillä, että maalittamisteot ovat jo nykyisin osittain rangaistavia. Tämän laskelman pohjaksi on otettu se, että rikosprosessiin tulisi vuosittain 150 uutta asiaa, joissa olisi useita epäiltyjä ja vastaajia. Epäiltyjen ja vastaajien määrä asioissa vaihtelisi suurestikin, seuraavassa lähdetään keskimääräisestä 10 epäillystä ja vastaajasta.

Henkilötyövuosien hintojen ja muiden laskentaperusteiden osalta on käytetty niitä perusteita, joita on käytetty seksuaalirikoksia koskevan hallituksen esityksen HE 13/2022 vp taloudellisten vaikutusten arvioinnissa. Huomioon on otettu myös laitto-man uhkauksen syyteoikeuden muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä HE 226/2020 vp todetut laskentaperusteet.

Vaikutus esitutkintaan perustuu tässä laskelmassa siihen, että yhden maalittamisasian tutkimiseen menisi erityisesti vastaajien lukuisuuden kohtuullisen paljon työtunteja. Työmäärään saattaa joissakin tapauksissa vaikuttaa myös pakkokeinojen, erityi-

sesti televalvonnan käyttötarve. Jos yhden maalittamisasian tutkintaan menisi esitutkinnassa 40 tuntia, työmäärän lisäys olisi vuodessa 6 000 tuntia. Kun poliisin yhden henkilötyövuoden tuntimäärä on 1 640, työmäärän lisäys olisi 3,7 henkilötyövuotta. Lähdetessä henkilötyövuoden 70 000 euron hinnasta esitutkintaviranomaisten osalta aiheutuisi sisäministeriön hallinnonalalla 259 000 euron lisäkustannukset.

Tässä käytetään syyttäjälaitokselle aiheutuvien kustannusten osalta asiaan käytettyyn arvioituun työaikaan perustuvaa laskentamallia. Syyttäjälaitokselle aiheutuvien kustannusten osalta on otettava huomioon se, että kaikki esitutkintaan tulevat asiat eivät etene syyteharkintaan. Koska maalittamisissa olisi tyypillisesti useita epäiltyjä, voidaan olettaa suuren osuuden esitutkintaan tulevista asioista siirtyvän syyttäjille ainakin joidenkin epäiltyjen osalta. Arviona tässä on, että 90 prosenttia asioista siirtyisi syyttäjille. Kaikki syyteharkintaan päätyvät 135 asiaa eivät johtaisi syytteen nostamiseen. Myös syyttämättä jättämiseen johtavien asioiden määrä ei välttämättä olisi kuitenkaan merkittävä. Arviona on, että syyttäjille tulleista asioista 90 prosenttia eli noin 120 asiaa päätyisi syytteen nostamiseen.

Tässä lähdetään siitä, että syytteen nostamiseen menevät asiat vaativat syyttäjältä neljän työpäivän työmäärän ja syytteen nostamatta jättämiseen johtavat asiat kahden päivän työmäärän. Laskennallisena keskiarvona voidaan pitää noin 84 400 euron vuosipalkkaa juttuja hoitavien syyttäjien osalta (sisältää palkan sivukulut, työpäivän arvona 422 euroa). Näin ollen syyttäjälaitokselle aiheutuvien vuosittaisten lisäkustannusten kokonaismäärä on $120 \times 4 \times 422$ euroa + $15 \times 2 \times 422$ euroa = 215 220 euroa. Mainittu määrä vastaisi noin kolmea henkilötyövuotta.

Aikaisemmin todetun mukaisesti on oletettavaa, että maalittamisia käsiteltäisiin vain hyvin rajatusti käräjäoikeuden kirjallisessa menettelyssä. Sellaisessa menettelyssä voitaisiin käsitellä ehkä noin 10 prosenttia tuomioistuimeen päätyvistä 120 asiasta eli noin 110 asiaa. Kun pääkäsitelyyn johtavan asian yksikkökustannus on 1 345 euroa ja kirjalliseen menettelyyn johtavan asian yksikkökustannus on 728 euroa, käräjäoikeuksille aiheutuva lisäkustannus olisi 155 230 euroa.

Lisäkustannuksia tuomioistuinlaitokselle aiheutuisi maalittamiseen liittyvien televalvonta-asioiden käsittelystä. Niissä työmäärän voidaan olettaa olevan lähempänä kirjallisessa menettelyssä kuin pääkäsitelyssä käsiteltävän asian työmäärää. Televalvontaan johtavien asioiden suhteellista osuutta maalittamisasioista on vaikea arvioida. Esimerkiksi 30 televalvonta-asiasta aiheutuisi 728 euron yksikkökustannuksella 21 480 euron lisäkustannukset.

On vaikea arvioida, minkä verran maalittamista koskevista käräjäoikeuden ratkaisuksista valitettaisiin hovioikeuteen. Kustannuksiin vaikuttaa myös se, miten valitusta hovioikeudessa käsitellään. On joka tapauksessa aiheutta olettaa, että hovioikeuksille

maalittamisen rangaistavaksi säätämisestä aiheutuva lisäkustannus olisi merkittävästi käräjäoikeuksille aiheutuvia kustannuksia pienempi ja saattaisi olla joitakin kymmeniä tuhansia euroja vuodessa.

Uusista rikosprosessiin tulevista asioista saatettaisiin vuosittain tuomita joitakin yksittäisiä ehdottomia vankeusrangaistuksia, joiden kesto olisi lyhyt. Tuomittu sakko saatettaisiin joissakin yksittäistapauksissa muuntaa vankeudeksi, jonka kesto niin ikään olisi lyhyt. Nämä vaikutukset olisivat enimmillään joitakin kymmeniä tuhansia euroja vuodessa.

Asianomistajilla ja vastaajilla olisi tietyin edellytyksin oikeus saada julkisin varoin kustannettua oikeusapua maalittamisasioissa. Kaikissa tapauksissa eivät oikeusavun antamisen edellytykset täytyisi, useissa asioissa avustajaa ei muutenkaan käytettäisi. Avustamisesta aiheutuva kustannus riippuu siitä, onko avustajana julkinen oikeusavustaja vai yksityinen avustaja. Oikeusapua saavia asianosaisia voisi olla esimerkiksi 200, avustaminen voisi jakautua tasan julkisten oikeusavustajien ja yksityisten avustajien kesken ja avustajalta voisi arvioida menevän asian hoitamiseen kahdeksan tuntia. Joissakin asioissa tuntimäärä voisi olla vähäisempi, joissakin suurempi esimerkiksi hovioikeuteen valittamisen vuoksi. Julkisten oikeusavustajien toimista aiheutuva lisäkustannus vastaisi noin puolen henkilötyövuoden kustannusta 37 500 euroa. Yksityisten avustajien toimista aiheutuva lisäkustannus olisi oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen (290/2008) 6 §:n mukaisen tuntipalkkion 110 euroa perusteella 88 000 euroa vuodessa, lisäksi tulisivat oletettavasti joidenkin tuhansien eurojen suuruiset kulukorvaukset.

Esimerkkilaskelmista aiheutuvat valtion lisäkustannukset olisivat todetun perusteella jonkin verran yli 800 000 euroa vuodessa.

11 Säännöskohtaiset perustelut

11.1 Rikoslaki

25 luku Vapauteen kohdistuvista rikoksista

7 b §. Maalittaminen. Uuden pykälän 1 momentin mukaan maalittamiseen syyllistyisi se, joka 1) yleisesti käytettävää sähköistä tietoverkkoa käyttäen, tarkoituksenaan saada aikaan henkilöön tämän työtehtävien tai yhteiskunnallisten tehtävien vuoksi kohdistuva sellaisessa tietoverkossa tapahtuva järjestelmällinen häirintä, uhkaa tai painostaa kohdehenkilöä taikka esittää hänestä väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon taikka 2) tietoisena toiminnan luonteesta osallistuu 1 kohdassa tarkoitettuun järjestelmälliseen häirintään uhkaamalla tai painostamalla kohdehenkilöä taikka esittämällä hänestä mainitussa kohdassa tarkoitettua tiedon. Maalittamisesta tuomittaisiin sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Maalittaminen loukkaisi sen kohteena olevan tai sen kohteeksi tarkoitetun henkilön oikeuspiiriä sellaisella tavalla, että häntä olisi kaikissa maalittamisen tekoilanteissa pidettävä rikoksen asianomistajana. Maalittaminen olisi virallisen syytteen alainen rikos, koska sitä ei sisällytettäisi luvun 9 §:n syyteoikeutta koskeviin säännöksiin.

Maalittaminen tapahtuisi uuden rangaistussäännöksen mukaan yleisesti käytettävässä sähköisessä tietoverkossa. Tämä koskisi niin 1 kohdan mukaista maalittamisen käynnistämistä kuin 2 kohdan mukaista maalittamiseen osallistumistakin. Sellaisia tietoverkkoja olisivat tyypillisimmin internetin keskustelupalstat ja sosiaalisen median verkkoviestintäympäristöt. Kysymyksessä olisivat kaikkien käytettävissä olevat tietoverkot, joihin voidaan vapaasti liittyä.

Myös yleisesti käytettävä sähköpostipalvelu ja sitä vastaavat viestintäpalvelut, joissa viestit eivät automaattisesti mene kaikille palvelun käyttäjille, voisivat tietyin edellytyksin olla tässä yhteydessä tarkoitettuja yleisesti käytettäviä sähköisiä tietoverkkoja. Koska momentin 1 kohdassa tarkoitettua maalittamisen käynnistäjän tarkoituksena olisi saada aikaan järjestelmällinen häirintä, jolle on ominaista osallistujien lukuisuus ja viestien suuri lukumäärä, edellytettäisiin kuitenkin esimerkiksi sähköpostin käyttöilanteessa laajalle vastaanottajajoukolle nimenomaan maalittamisen käynnistämistarkoituksessa lähetettyjä kohdennettuja viestejä. Tilanne olisi toinen 2 kohdassa tarkoi-

tetun maalittamiseen osallistuvan henkilön kannalta, hänen viestinnältään ei edellytetäisi viestin tulemista muun kuin maalittamisen kohteena olevan henkilön tietoisuuteen. Sellaisella viestillä ei luonnollisesti olisi merkitystä muiden osallistujien tietoisuutta toiminnan luonteesta arvioitaessa.

Momentin 1 kohdan mukaista tekijää voitaisiin siis luonnehtia maalittamisen käynnistäjäksi. Lähtökohtaisesti voidaan maalittamistilanteiden olettaa olevan sellaisia, että käynnistäjä olisi vain yksi. Kysymys olisi nimenomaan maalittamisen aikaansaamisesta, ei maalittamisen ylläpitämisestä siihen momentin 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla osallistumalla. Maalittamisen käynnistäjäkin voisi kuitenkin poikkeuksellisesti olla useitakin edellyttäen, että henkilöiden lähettämät viestit ovat ajallisesti hyvin lähellä toisiaan ja että viesteistä ilmenee henkilöiden tarkoitus saada aikaan järjestelmällinen häirintä. Useamman käynnistäjän tilanteissa olisi myös yleensä käytännössä kysymys siitä, että viesteistä ilmenee tai muuten on selvitettävissä, että heidän välillään on ollut maalittamisen käynnistämiseen liittyvää yhteydenpitoa tai että muuten on ollut yhteisymmärrys maalittamisen aikaansaamisesta. Maalittamisen käynnistäjä voisi myöhemmin osallistua 2 kohdan tarkoittamalla tavalla käynnistämäänsä maalittamiseen, jolloin hänet tuomittaisiin molemmista teoista eli kahdesta maalittamisrikoksesta.

Momentin 1 kohdan mukaan tekijän tarkoituksena tulisi olla tietynlaisen kohdassa tarkemmin kuvatun häirinnän aikaansaaminen. Tällainen tarkoitus lähtökohtaisesti ilmeneisi suoraan käynnistäjän viestistä tai olisi ainakin viestin sisällön kokonaisarvioinnin perusteella selvästi pääteltävissä siitä. Maalittamisen käynnistäjän tarkoitus voisi olla viestin sisällön lisäksi pääteltävissä myös asiayhteydestä, kun otetaan huomioon viestin saattaminen rajoittamattoman tai erittäin laajan vastaanottajajoukon saataville. Maalittamisen käynnistäjän ja kohteen välisistä suhteista saattaa myös olla tietoja, jotka voidaan ottaa huomioon tarkoituksen arvioinnissa. Käynnistämisestä epäilty on esimerkiksi saattanut jo aikaisemmin kohdistaa kohdehenkilöön maalittamista, mikä saattaa myös olla maalittamiseen osallistuvien tiedossa. Maalittamistarkoitus saattaisi ilmetä myös kohdehenkilön yhteystietojen jakamisesta häneen suoraan kohdistettavan järjestelmällisen häirinnän toteuttamiseksi yleisesti käytettävässä sähköisessä tietoverkossa.

Selkeimmillään käynnistäjän tarkoitus saattaisi ilmetä suoranaisena kehotuksena kohdistaa kohdehenkilöön järjestelmällistä häirintää. Kehottamiseen momentin 2 kohdan mukaiseen rangaistavaan tekoon liittyisi rajanveto eräisiin muihin rikoslain säännöksiin. Julkinen kehottaminen rikokseen säädetään rangaistavaksi 17 luvun 1 §:ssä. Mainitun pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan siitä rikoksesta tuomitaan esimerkiksi henkilö, joka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa kehottaa tai houkuttelee rikoksen tekemiseen siten, että kehoitus tai houkuttelu aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Kohdan perustelujen (HE 6/1997 vp, s. 111)

mukaan kyseinen vaara voidaan päätellä esimerkiksi siitä, että joku tai jotkut ryhtyvät valmistelemaan kyseistä rikosta tai heidän lausumistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä heidän todennäköisesti ryhtyvän kehotuksen tai houkuttelun mukaiseen rikokseen. Julkisesta kehottamisesta rikokseen tuomitaan sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Momentin 1 kohdan mukainen maalittamisen tunnusmerkistö ei sisältäisi 17 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaista kehottamista tai houkuttelua rikoksen tekemiseen, mutta kehottaminen tai houkuttelu saattaisi osaltaan sinällään ilmentää maalittamiseen syyllistyvän tarkoitusta saada aikaan tiettyyn henkilöön kohdistuva tietynlainen häirintä. Momentin 1 kohdan mukaisen maalittamisen rangaistavuus ei myöskään edellyttäisi rikoslain 17 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen vaaraelementin täyttymistä. Maalittamisen käynnistäjän teon rangaistavuus ei ylipäänsä edellyttäisi sitä, että momentin 2 kohdan mukaista osallistumista maalittamiseen tapahtuu. Momentin 1 kohdan mukainen teko olisi siinä mielessä itsenäinen teko momentin 2 kohdan mukaiseen osallistumistekoon nähden. Koska maalittamisen tunnusmerkistö myös sisältäisi tekijöitä, joita ei sisälly 17 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohtaan, on perusteltua katsoa, että tilanteissa, joissa sekä maalittamisen että 17 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdan tunnusmerkistöt täyttyvät, tekijä voitaisiin tuomita sekä maalittamisesta että julkisesta kehottamisesta rikokseen.

Rikoksen tekemiseen kehottaminen voi tietyissä tilanteissa olla myös 5 luvun 5 §:n mukaista yllytystä. Mainitun pykälän mukaan yllytyksestä tuomitaan kuten tekijä se, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen. Yllytyksen rangaistavuus edellyttää sitä, että kyseinen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Jos yllytyksen edellytykset eivät täyty esimerkiksi sen vuoksi, että riittävän selvää yhteyttä maalittamisen käynnistäjän teon ja siihen osallistuvan teon välillä ei ole osoitettavissa, tai sen vuoksi, että käynnistäjän teon tahallisuus ei ole riittävästi kattanut osallistujan tekoa, 17 luvun 1 § voi olla sovellettavissa. Rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekeminen osoittaa, että jossakin edeltävässä vaiheessa on ollut vaara niiden tekemisestä.

Sikäli kuin momentin 1 kohdan mukaisen maalittamisen käynnistäjän teossa olisi samalla kysymys 5 luvun 5 §:n mukaisesta yllytyksestä viestin sisältäessä myös yllytykseksi katsottavia elementtejä, tilanne olisi samankaltainen kuin 17 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen kehottamisrikoksen kohdalla. Sellaisessa tapauksessa tekijä tuomittaisiin itse tekemästään kohdan mukaisesta maalittamisesta ja yllytyksestä maalittamiseen osallistuvan tekemään maalitukseen.

Maalittaminen kohdistuisi tiettyyn henkilöön tämän työtehtävien tai yhteiskunnallisten tehtävien vuoksi. Työtehtävät olisivat virka- tai työsopimussuhteisiin perustuvia. Maalittamiseen liittyen ovat toiminnan kohteina nousseet erityisesti esiin rikosprosessin

toimijat eli poliisit, syyttäjät ja tuomarit, mutta kysymys voisi olla mistä tahansa virkatehtäviin liittyvästä, usein kansalaisten oikeuksia ja velvollisuuksia koskevaan ratkaisutoimintaan liittyvästä maalittamisesta. Yhtenä esimerkkinä maalittamisen kohderyhmistä on mainittu lupatoiminnassa ja opetustoiminnassa mukana olevat henkilöt.

Varsinkin virkatoimintaa, mutta joissakin tapauksissa myös työssopimussuhteisten toimintaa voi luonnehtia yhteiskunnallisten tehtävien hoitamiseksi. Momentissa mainittiin kuitenkin yhteiskunnallisten tehtävien hoitaminen erikseen, koska maalittamista kohdistuisi myös virka- ja työssopimussuhteiden suhteiden ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan, jonka vaikutukset ulottuisivat taikka joiden on ainakin tarkoitus tai vähintäänkin mahdollista ulottua yhteiskunnassa laajaan ihmisjoukkoon. Tällaisia yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuvia henkilöitä olisivat esimerkiksi poliittisessa toiminnassa luottamushenkilöinä tai muuten toimivat, toimittajat erilaisissa medioissa, tutkijat ja muut tieteen harjoittajat sekä taiteen eri alojen harjoittajat. Mitään varsinaista mittaria ei ole luotavissa sille, kuinka laajalle ulottuvaa henkilön toiminnan tulisi olla, mutta esimerkiksi mainittuihin henkilöryhmiin laajalle ulottuva yhteiskunnallinen vaikuttaminen lähtökohtaisesti liittyisi. Näissä maalittamistilanteissa kysymys saattaisi olla ennen kaikkea kohdehenkilön mielipiteisiin tai näkemyksiin perustuvasta maalittamisesta.

Maalittamiselta edellytettäisiin kiinteätä yhteyttä kohdehenkilön työtehtäviin tai yhteiskunnallisiin tehtäviin. Kysymys voisi olla usein siitä, että kohdehenkilö pyritään saamaan työtehtäviinsä tai yhteiskunnallisiin tehtäviinsä liittyen tekemään jotakin tai jättämään jotakin tekemättä. Tarkoituksena voisi myös olla järjestelmällisen häirinnän kautta haitata kohdehenkilön toimintaa merkittävästi. Maalittamisen ei kuitenkaan tarvitsisi välttämättä koskea kohdehenkilön työtehtäviin tai yhteiskunnallisiin tehtäviin liittyvää tiettyä nimenomaista toimenpidettä, vaan se saattaisi perustua myös siihen, että henkilö hoitaa ylipäänsä tehtäviään maalittajan esiin tuoman näkemyksen mukaan tietyllä tavalla.

Momentin mukaan maalittamisessa olisi kysymys järjestelmällisestä häirinnästä. Tekijän näkökulmasta kysymys olisi toiminnasta, joka ilmenee tai jonka on ainakin tarkoitus ilmetä kohdehenkilöön kohdistuvana häntä loukkaavien viestien tulvana yleisesti käytettävässä sähköisessä tietoverkossa. Lähtökohtaisesti osallistuvia henkilöitä olisi lukuisia, mutta kysymys voisi myös olla joidenkin henkilöiden lähettämistä lukuisista samansuuntaisista viesteistä. Mitään henkilöitä tai viestejä koskevia kiinteitä lukumäärävaatimuksia ei voida asettaa.

Häirinnän järjestelmällisyyteen liittyisi rikoslain 24 luvun 1 a §:ssä rangaistavaksi säädetty viestintärauhan rikkominen. Pykälän mukaan tuomitaan rangaistukseen se, joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää viestejä toiselle siten, että teko on omiaan aiheuttamaan tälle huomattavaa häiriötä tai haittaa. Tällaisesta häirintätarkoituksessa

tapahtuvasta lukuisasta viestien lähettämisestä toiselle voisi olla kysymys myös maalittamisessa. Koska kyseinen pykälä edellyttää huomattavan häiriön tai haitan aiheutumista, mitä maalittamisen rangaistavuus ei edellyttäisi, tekijä tuomittaisiin erikseen viestintärauhan rikkomisesta ja maalittamisesta, jos samassa tekokokonaisuudessa täytyisi molempien rikosten tunnusmerkistö.

Maalittamistekoina olisivat uhkaaminen, painostaminen sekä väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon esittäminen. Nämä koskisivat sekä momentin 1 kohdan mukaista käynnistäjää että maalittamiseen 2 kohdan mukaisesti osallistuvaa. Vaikka maalittamisen käynnistäjän tarkoituksena olisi saada aikaan järjestelmällinen häirintä, hänenkin osaltaan rangaistusvastuun syntymiseksi edellytettiin hänen tekemäänsä maalittamistekoa. Usein sellaista tekoa ilmentävä viestintä olisi samalla merkittävästi edistämässä häirinnän aikaansaamista.

Yleisesti ottaen uhkauksen osalta voi todeta tiivistäen sitä, mitä on todettu teoksen ”Keskeiset rikokset” (neljäs laitos 2018) ryöstöä koskevassa jaksossa (kirjoittajat Dan Frände ja Markus Wahlberg, s. 572). Viitatus kohdan mukaan yleiskielessä uhkaus merkitsee sanoilla tai eleillä ilmaistua aikomusta tehdä jollekulle jotakin pahaa, epämiellyttävää tai vahingollista eli tuottaa uhatulle ylipäättään jokin negatiivinen asiantila. Uhkauksen on myös täytynyt tulla sen kohteen tietoon. Modernille rikosoikeudelle leimallinen rationaalinen maailmankuva edellyttää jaksossa todetun mukaan sitä, että uhkaaja kykenee periaatteessa saamaan aikaan sen negatiivisen asiantilan, joka uhkaukseen sisältyy.

Uhkaaminen voisi vakavimmissa tapauksissa olla 7 §:ssä rangaistavaksi säädetylle laittomalle uhkaukselle ominaisesti toisen henkeen, terveyteen tai omaisuuteen kohdistuvaa uhkaamista, mutta sellaista uhkan tasoa ei tässä yhteydessä edellytettäisi. Koska maalittamisella pyritään ennen kaikkea vaikuttamaan kohdehenkilön tahdonvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen, uhkaaminen voisi tässä yhteydessä olla 8 §:n mukaiselle pakottamiselle tyypillistä uhkaamista. Uhkaaminen voisi olla myös vainoamiselle (7 a §) ominaista uhkaamista, jossa henkilö tekee kohdehenkilölle tietäväksi, että viimeksi mainitulle voi tapahtua jokin epämieluisa asia. Koska laittoman uhkauksen, vainoamisen ja pakottamisen tunnusmerkistöt sisältävät muitakin elementtejä kuin pelkän uhkaamisen ja koska maalittamisen tunnusmerkistö sisältää elementtejä, jotka eivät sisälly noiden kolmen rikoksen tunnusmerkistöihin, tekijä tuomittaisiin erikseen laittomasta uhkauksesta, vainoamisesta tai pakottamisesta ja erikseen maalittamisesta, jos samassa tapauksessa täytyvät jonkin kolmesta rikoksesta tunnusmerkistö ja maalittamisen tunnusmerkistö.

Painostaminen ei ole tekotapana niissä rangaistussäännöksissä, joita on käsitelty jaksossa 3 ja jotka voivat tulla kyseeseen maalittamiskokonaisuudessa. Painostamiselle on kuitenkin vakiintunut tietty yleisesti ymmärretty sisältö. Erään määritelmän mukaan

painostamisella tarkoitetaan sitä, että kehoitetaan tai vaaditaan itsepintaisesti jotakin taikka taivutellaan vaativasti jotakuta johonkin (www.suomisanakirja.fi). Painostus siinäkin tunnetaan myös rikoslainsäädännössä. Rikoslain 6 luvun 6 §:n 1 kohdan mukaan rangaistuksen lieventämisperuste on rikoksen tekemiseen vaikuttanut huomattava painostus. Lisäksi 25 luvun 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa eräänä ihmiskaupan keinona mainitaan ”toista painostamalla”. Kohdan esitöistä ilmenee (HE 103/2014 vp, s. 50/II), että painostamiseen saattaa liittyä uhkaamisen ja kiristämisen piirteitä tai että painostamisessa voidaan antaa ymmärtää, että kohdehenkilön kieltäytyminen toimimasta tietyllä tavalla voi olla kohdehenkilölle haitallisia seurauksia, vaikka niitä ei tarkemmin yksilöidäkään. Painostamiselta voitaisiin uhkaamisen tavoin edellyttää tulevista maalittamisen kohdehenkilön tietoon.

Väärän tiedon käsitettä ja ulottuvuutta voidaan pitää varsin selvänä. Väärän tiedon käsitettä käytetään esimerkiksi lukuisissa oikeudenkäyttöön kohdistuvia rikoksia koskevissa rikoslain säännöksissä. Väärän tiedon esittämisen erityistapaus on 24 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa rangaistavaksi säädetty valheellisen tiedon esittäminen. Jos kohdassa tarkoitettulla tavalla valheellisen tiedon esittäminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, maalittamiseen valheellisen tiedon esittämällä syyllistyvää tuomittaisiin myös kunnianloukkauksesta. Suuren kärsimyksen tai erityisen suuren vahingon tapauksissa tekijä voitaisiin tuomita maalittamisen lisäksi törkeästi kunnianloukkauksesta.

Vääristellyn tiedon tapauksissa olisi kysymys siitä, että kohdehenkilö esitetään epäedullisessa valossa tietoja muuttamalla, valikoimalla tai yhdistelemällä esimerkiksi niin, että hänen ratkaisutoimintaansa tai työtehtävän hoitamistaan koskeva kokonaiskuva ei pidä paikkaansa. Esittämistapaa voi näissä tilanteissa luonnehtia harhaanjohtavaksi. Vääristellyn tiedon esittäminen ei sellaisenaan ole rangaistavaa nykyisten maalittamiseen liittyvien rangaistussäännösten perusteella.

Halventaminen tunnetaan tekotapana kunnianloukkausta koskevassa 24 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa (”halventaa toista”). Maalittamisen yhteydessä noudatettaisiin niitä arviointiperusteita, joita noudatetaan arvioitaessa syyllistymistä kohdan mukaiseen kunnianloukkaukseen. Halventamisena kysymykseen tulee esimerkiksi epäkunnioituksen osoittaminen käyttämällä haukkumasanoja, esittämällä tulevaisuutta koskeva arvio henkilön epärehellisyydestä, sinänsä tosia ilmauksia esittämällä (esimerkiksi tietojen esittäminen tehdyistä rikoksista tai konkurssimenettelyistä) tai kuvilla (esimerkiksi negatiivien osia yhdistämällä)²⁶. Jos maalittamistekona olisi halventavan tiedon esittäminen, tekijää ei erikseen tuomittaisi 24 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua kunnianloukkauksesta. Koska maalittamistekona olisi pelkästään

²⁶ Dan Frände ja Markus Wahlberg teoksessa ”Keskeiset rikokset” (neljäs laitos 2018), s. 442.

halventavan tiedon esittäminen ilman, että teon tulee aiheuttaa suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa, sellaisen kärsimyksen tai vahingon aiheutuessa ja teon ollessa kokonaisuutena arvostellen törkeä, tekijä tuomittaisiin erikseen törkeästä kunnianloukkauksesta ja maalittamisesta.

Yksityiselämää koskevan tiedon ulottuvuutta kuvataan laajasti hallituksen esityksessä HE 19/2013 vp (s. 38 ja 39), sen perusteluista voi tässä yhteydessä esittää tiivistäen vain keskeisimmät näkökohdat. Niiden mukaan yksityiselämän piiriin kuuluvat etupäässä arkaluonteiset tiedot henkilön perhe-elämästä, vapaa-ajan käytöstä, terveydestä ja ihmissuhteista. Mitä merkittävämpi asia on muidenkin kuin henkilön itsensä kannalta, sitä todennäköisemmin asia ei kuulu henkilön yksityiselämän piiriin. Yksityiselämän alueelle kuuluvista tiedoista toiset sijoittuvat lähemmäksi, toiset kauemmaksi yksityisyyden keskiöstä. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan yksityisyyden suojan laajuus riippuu myös henkilön asemasta, oman kategoriansa muodostavat esimerkiksi julkisuuden henkilöt. Rajanvetokysymyksiä liittyy tavallisten ihmisten virallisten normien vastaiseen käyttämiseen. Yksityiselämää koskevaa informaatiota voidaan hallituksen esityksen perustelujen mukaan esittää myös kuvan avulla.

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja sen törkeän tekemuodon (24 luvun 8 ja 8 a §) rangaistavuus edellyttää sitä, että tiedon levittäminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa (perusmuotoinen teko) tai että tiedon levittäminen aiheuttaa suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä (törkeä tekemuoto). Tällaisten seurausten aiheutumisen absraktista vaaraa tai aiheutumista ei edellytetäsi maalittamisessa. Jos samassa tekokokonaisuudessa täytyisi sekä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tai sen törkeän tekemuodon tunnusmerkistö että maalittamisen tunnusmerkistö, tekijä tuomittaisiin erikseen yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisrikoksesta ja erikseen maalittamisesta.

Momentin molempien kohtien mukaisen väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää loukkaavan tiedon esittämisen ei tarvitsisi tulla maalittamisen kohteen tietoon. Tilanne olisi siis toinen kuin uhkauksen tai painostuksen kohdalla. Kysymyksessä olevien tietojen tulemisella kohdehenkilön tietoon saattaisi kuitenkin olla merkitystä arvioidessa sitä, syyllistytäänkö maalittamisessa muuhunkin kohdehenkilöön kohdistuvaan rikokseen (esimerkiksi halventavan tiedon esittämisellä tapahtuva kunnianloukkaus). Kysymyksessä oleva tieto voitaisiin sinällään saattaa nimenomaisesti hänellekin tiedoksi, jos kysymyksessä on kohdehenkilöllekin suoraan menevä viesti. Hän voisi saada tiedon tietoonsa myös perehtymällä itse esimerkiksi keskustelupalstalla tapahtuvaan viestintään.

Momentin 2 kohdan mukaisen maalittamisen (maalittamiseen osallistumisen) rangaistavuus edellyttäisi sitä, että maalittamiseen osallistuva tietoisena toiminnan luonteesta

osallistuu 1 kohdassa tarkoitettuun järjestelmälliseen häirintään. Tietoisuus toiminnan luonteesta edellyttäisi ensinnäkin tietoisuutta toiminnan järjestelmällisen häirinnän luonteesta. Tämä tietoisuus voisi perustua momentin 1 kohdassa tarkoitettuun maalittamisen käynnistäjän viestintään. Esimerkiksi käynnistäjän kehotusta noudattamalla henkilö syyllistyisi 2 kohdan muiden tunnusmerkistötekijöiden täytyessä maalittamiseen riippumatta siitä, kuinka moni tosiasiallisesti osallistuu maalittamiseen tai kuinka monta maalittamisviestiä kohdehenkilölle tosiasiallisesti lähetetään. Toisaalta ilman nimenomaista käynnistäjän viestiä tai sen tiedossa olemista osallistuja voisi liittyä jo käynnissä olevaan maalittamiseen, jossa hänen tietensä kohdehenkilölle on lähetetty tai lähetetään suuri määrä viestejä. Näyttönä osallistujan tietoisuudesta voisivat myös olla toisille maalittamiseen osallistuneille lähetetyt viestit tai muuten erikseen ilmaistu tietoisuus siitä, minkälaiseen toimintaan hän osallistuu.

Momentin 2 kohdassa tarkoitettuun tietoisuuteen toiminnan luonteesta kuuluisi myös tietoisuus siitä, että järjestelmällinen häirintä kohdistuu kohdehenkilöön hänen työtehtäviensä tai yhteiskunnallisten tehtäviensä vuoksi. Tämä olisi tullut maalittamiseen osallistuvan tietoisuuteen käynnistäjän viestistä tai muiden maalittamiseen osallistuvien viesteistä. Tietoisuutta toiminnan luonteesta ja siihen liittyvää maalittamisen ylläpitämisen tarkoitusta voisi ilmentää se, että kohdan mukainen osallistuja samalla jatkaisi kohdehenkilön sähköisessä viestinnässä tarvittavia yhteystietoja eteenpäin.

Momentin 2 kohdassa tarkoitetun osallistumisen rangaistavuudelta ei kaikissa tapauksissa edellytettäisi sitä, että siihen syyllistyvän viesti tulisi muiden kuin maalittamisen kohteena olevan henkilön tietoon. Tällainen häirintä voisi tapahtua esimerkiksi vain kohdehenkilölle lähetetyllä sähköpostilla, joka koskisi kohdan mukaisista maalittamisteoista uhkaamista ja painostamista. Edellytyksenä teon rangaistavuudelle niissäkin tilanteissa kuitenkin olisi, että häirintä tapahtuisi yleisesti käytettävässä sähköisessä tietoverkossa. Uhkaamiseen ja painostamiseenkin liittyvissä tilanteissa maalittamiseen osallistuva voisi saattaa kuitenkin viestinsä yleiseenkin tietoon esimerkiksi tarkoituksessa ylläpitää maalittamista. Aikaisemmin jo todetun mukaisesti väärin, väärin, väärin, halventavien ja yksityiselämää loukkaavien tietojen esittämisen ei tarvitsisi tulla kohdehenkilön tietoon, vaikka niin oletettavasti käytännössä useissa tapauksissa tapahtuisi.

Henkilön lähettäessä usean maalittamiseksi katsottavaksi viestin saattaa herätä kysymys siitä, onko kysymyksessä yksi vain useampi rikos. Laissa ei säädetä siitä, miten arvioidaan sitä, onko useampi teko katsottava yhdeksi vai useammaksi rikokseksi. Maalittamisen kohdallakin noudatettaisiin niin sanottua luonnollista katsantokantaa (esimerkiksi KKO 2018:17, kohta 10 ja siinä mainitut oikeuslähteet). Tekojen ykseyden arvioinnissa kiinnitetään huomiota erityisesti tekojen ajalliseen ulottuvuuteen sekä siihen, onko kysymys ollut yhtenäisestä toiminnasta vai selvästi erillisistä teoista.

Momentin mukaan maalittamisesta tuomittaisiin sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi. Rangaistusasteikon tietynlainen laajuus ilmentäisi sitä, että maalittamistekojen vakavuusaste voisi vaihdella. Maalittamisen käynnistämistä voitaisiin esimerkiksi joissakin tilanteissa pitää vakavampana tekona kuin siihen osallistumista. Toisaalta rangaistuksen määrääminen eli rangaistuslajin valinta ja rangaistuksen mittaaminen riippuisi niin käynnistämisen- kuin osallistumisteonkin kokonaisarviointista.

Tärkeä merkitys rangaistuksen määräämisessä olisi sillä, kuinka vakavana maalittamistekoa (uhkaaminen, painostaminen tai tietyn tiedon esittäminen) on pidettävä. Esimerkiksi varteenotettavaa uhkausta voidaan lähtökohtaisesti pitää vääristellyn tiedon esittämistä vakavampana maalittamistekona. Mutta kutakin maalittamistekoa olisi arvioitava itsenäisesti, koska myös tekojen sisällä on vakavuudeltaan erilaisia tekoja. Maalittamisen vakavuusarviointiin vaikuttaisi myös sen sisältämien maalittamistekojen lukuisuus. Esimerkiksi samassa viestissä voitaisiin painostaa ja esittää yksityiselämää koskevia tietoja. Maalittamiseen osallistuvan kohdalla erityistä merkitystä saattaisi olla viestinnän intensiivisyydellä lukuisten erillisten järjestelmälliseen häirintään liittyvien viestien ilmentäessä teon vakavuutta, jolloin seuraisi ankarampi rangaistus tilanteesta riippuen joko yhdestä rikoksesta tai yhteisen rangaistuksen kautta useammasta rikoksesta.

Merkitystä rangaistuksen määräämisessä saattaisi olla myös sillä, että tekijä on aikaisemmin syyllistynyt maalittamiseen tai samankaltaisiin tekoihin. Rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan rangaistuksen koventamisperuste on tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista tai käskyistä. Tämä rangaistuksen koventamisperuste tulee otettavaksi huomioon sekä rangaistuksen lajin valinnassa että rangaistuksen mittaamisessa (rikoslain 6 luvun 3 §:n 2 ja 3 momentti).

Jos tekijä syyllistyisi maalittamisen yhteydessä muuhun erikseen rangaistavaan tekkoon, noudatettaisiin rikoslain 7 luvun säännöksiä yhteisestä rangaistuksesta.

Pykälän 2–4 momentissa säädettäisiin rangaistavuuden rajoituksista koskien 1 momentissa tarkoitettuja tietoja. Momenteilla pyrittäisiin estämään sananvapauden ydinsisältöön puuttuminen vastaavalla tavalla kuin yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevissa rikoksissa. Maalittamisrikoksen sisältämien maalittamistekojen laaja-alaisuuden vuoksi pykälässä olisi näitä molempia rikoksia koskevat rajoitussäännökset. Pykälän 2 momenttia vastaava sääntely on kunnianloukkausta koskevassa 24 luvun 8 §:n 2 momentissa, pykälän 3 momenttia vastaava sääntely on yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevassa 24 luvun 9 §:n 3 momentissa sekä pykälän 4 momenttia vastaava sääntely on kunnianloukkausta

koskevassa 24 luvun 8 §:n 3 momentissa ja yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevassa 24 luvun 9 §:n 4 momentissa.

Momenttien rajoitussäännösten vuoksi 1 momentissa tarkoitettua väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon esittämistä ei olisi tietynlaisten tietojen esittäminen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelyn, julkiseen toimintaan liittyvän arvostelun ja yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelyn yhteydessä momenteissa tarkemmin säädetyin edellytyksin, jotka esimerkiksi koskevat 2 ja 3 momentin osalta tietyissä tehtävissä toimivia ja tietyissä toiminnoissa mukana olevia henkilöitä.

On sinänsä mahdollista, että 2–4 momentissa tarkoitettuja tietoja sisältävän ensimmäisen viestin jälkeen joku käynnistää maalittamisen toimimalla tavalla, joka ei enää mahdu rajoitussäännösten soveltamisalan piiriin. Alkuperäisen viestin lähettäjä ei kuitenkaan olisi siitä rikosoikeudellisessa vastuussa. Maalittamiskokonaisuuden arvioinnissa jokaisen mukana olevan henkilön asema ja rikosoikeudellinen vastuu täytyisi arvioida erikseen momentin 1 kohdassa olevien rangaistavuuden edellytysten mukaisesti.

11.2 Pakkokeinolaki

10 luku Salaiset pakkokeinot

6 §. Televalvonta ja sen edellytykset. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että sen 4 kohtaan tulee televalvonnan käytön perusterikokseksi maalittaminen. Momentin nykyiset 4–10 kohta siirtyisivät 5–11 kohdaksi.

Kuten muidenkin luvun salaisten pakkokeinojen kohdalla, myös televalvonnan käyttäminen edellyttää perusterikosta koskevan edellytyksen lisäksi muiden pakkokeinoissa säädettyjen pakkokeinon käytön edellytysten täyttymistä. Osa näistä muista edellytyksistä on yleisiä (esimerkiksi suhteellisuusperiaatteen noudattaminen), osa keinokohtaisia. Suhteellisuusperiaatteesta seuraa, että arvioitaessa pakkokeinon käyttöedellytysten olemassaoloa on otettava huomioon se, mitä vakavuustasoa selvittävä rikos konkreettisesti edustaa.

Ehdotettavan muutoksen vaikutukset ulottuisivat 8 §:ssä ja 10 §:n 2 momentissa olevien viittausten vuoksi myös sijaintitietojen hankkimiseen epäillyn tavoittamiseksi ja

tukiasematietojen hankkimiseen. Maalittamisesta tulisi mainittujen keinojen käyttämisen perusterikos.

11.3 Poliisilaki

5 luku Salaiset tiedonhankintakeinot

8 §. Televalvonta. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että sen 4 kohtaan tulee televalvonnan käytön perusterikokseksi maalittaminen. Momentin nykyiset 4–7 kohta siirtyisivät 5–8 kohdaksi.

Kuten muidenkin luvun salaisten tiedonhankintakeinojen kohdalla, myös televalvonnan käyttäminen edellyttää perusterikosta koskevan edellytyksen vuoksi muiden poliisilaissa säädettyjen tiedonhankintakeinon käytön edellytysten täyttymistä. Osa näistä muista edellytyksistä on yleisiä (esimerkiksi suhteellisuusperiaatteen noudattaminen), osa keinokohtaisia. Suhteellisuusperiaatteesta seuraa, että arvioitaessa salaisen tiedonhankintakeinon käyttöedellytysten olemassaoloa on otettava huomioon se, mitä vakavuustasoa estettävä rikos konkreettisesti edustaa.

Ehdotettavan muutoksen vaikutukset ulottuisivat 11 §:n 2 momentissa olevan viittauksen vuoksi myös tukiasematietojen hankkimiseen. Maalittamisesta tulisi tukiasematietojen hankkimisen perusterikos.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

12.1 Maalittamisen rangaistavaksi säätäminen

Maalittamisen rangaistavaksi säätämisellä suojattaisiin useita perustuslaissa turvattuja kohdehenkilön perusoikeuksia. Maalittaminen voi kohdistua erityisesti perustuslain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuun henkilön vapauteen, 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuun yksityiselämän suojaan, 12 §:n 1 momentissa tarkoitettuun sananvapauteen, 14 §:ssä tarkoitettuihin vaali- ja osallistumisoikeuksiin sekä 16 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tieteen ja taiteen vapauteen. Näiden oikeuksien turvaamiseen liittyy perustuslain 22 §, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Toisaalta maalittamisen rangaistavaksi säätämisellä puututtaisiin tekijän sananvapauteen. Tämän puuttumisen edellytyksiä samoin kuin perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä on jo käsitelty edellä jaksossa 6.1. Nämä edellytykset on jo otettu huomioon jaksossa 8.2 arvioitaessa maalittamista koskevan rangaistussäännöksen tarvetta ja perusteltavuutta. Seuraavassa todetaan vielä tiivistäen keskeisimmät näkökohdat aikaisemmin todetusta.

Perustuslain sananvapaussäätely mahdollistaa rikoslainsäädäntöön perustuvan sananvapauden käytön jälkivalvonnan. Sitä on toteutettu säätämällä rangaistaviksi useita rikoksia, joita voidaan toteuttaa julkisella viestinnällä ja joiden rangaistavaksi säätämisellä pyritään turvaamaan muiden perusoikeuksien toteutumista.

EIT:n ratkaisukäytännön perusteella voidaan rangaistavaksi säätämisellä puuttua sananvapautta rajoittavasti esimerkiksi yllytykseen väkivaltaan tai muuhun rikolliseen tekkoon, henkilöihin kohdistuviin herjaaviin hyökkäyksiin, henkilöä tai henkilöryhmää loukkaavaan vihapuheeseen sekä ihmisoikeussopimuksen perustavanlaatuisia arvoja vastaan suunnattuihin lausumiin.

Perusoikeuksien ja tässä tapauksessa siis sananvapauden yleisistä rajoitusedellytyksistä on jaksoissa 8.2.1 ja 8.2.2 katsottu olevan olemassa painavan yhteiskunnallisen tarpeen, rajoituksen hyväksyttävyyden ja rajoituksen käyttämisen viimesijaisena keinona. Maalittamisen rangaistavaksi säätämistä voidaan pitää rajoitusedellytysten edellyttämällä tavalla oikeasuhtaisena, kun otetaan huomioon rikoksen luonne ja sen tunnusmerkistöön kuuluvat osatekijät.

Jaksossa 8.2.4 todettuun perustuen on muodostettu maalittamisen tunnusmerkistö, joka tarkkarajaisuudessaan ja täsmällisyydessään täyttää perustuslain 8 §:stä tulevan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja sitä vastaavan perusoikeuksien rajoitusedellytyksen vaatimukset. Tunnusmerkistön sisältöä on asianmukaisesti täsmennetty rangaistussäännöksen perusteluissa.

Perusoikeuksien rajoitusedellytysten mukaan tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta. Sananvapauden ydinsisältöön puuttumista estetäisiin, paitsi maalittamisen tunnusmerkistön rajaamisella selvästi paheksuttaviin tekoihin, myös maalittamista koskevaan pykälään otettavilla rangaistavuuden alaa rajoittavilla jo nykyisin rikoslainsäädäntöön sisältyvillä säännöksillä.

Perustuslain näkökulmasta on merkityksellinen myös lain 18 §:n 1 momentin toinen virke, jonka mukaan julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta. Perustuslaissa säädetty velvollisuus huolehtia työvoiman suojelusta ulottuu kaikkiin riippumatta heidän valitsemastaan toimeentulomuodosta (PeVM 25/1994 vp, s. 10/l). Julkisen vallan on huolehdittava työolojen turvallisuudesta ja terveydestä (HE 309/1993 vp, s. 69/l). Mainitulla momentilla on yhteyttä tilanteisiin, joissa maalittamiseksi luonnehdittavaa toimintaa kohdistuu henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi.

Todetun perusteella arviona on, että perustuslain ja perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten näkökulmasta maalittamisen rangaistavaksi säätäminen on toteutettavissa ehdotetulla tavalla ja tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

12.2 Televalvontaa koskevat muutokset

Pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momenttia ja poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että maalittaminen tulisi televalvonnan perusterikokseksi rikoksen selvittämisessä ja estämisessä. Näiden muutosten perustuslaillisia reunaehdotuksia on käyty läpi jo edellä jaksossa 8.6.1 ja 8.6.2, joihin seuraava tiivistäen perustuu.

Televalvonta liittyy perustuslain 10 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan on turvattu kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus, ja saman pykälän 4 momenttia, jonka mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa. Näillä edellytyksillä viestin salaisuuteen puuttuminen on katsottu mahdolliseksi myös rikosten estämisessä.

Viestin tunnistamistietojen on perustuslakivaliokunnan vakiintuneessa käytännössä katsottu jäävän luottamuksellisen viestin salaisuutta koskevan ydinalueen ulkopuolelle, vaikka valiokunta on myös katsonut, että kategorinen erottelu reuna- ja ydinalueeseen ei aina ole perusteltua.

Maalittamisen selvittämisessä televalvonta voi olla välttämätön keino silloin, kun viestinnän osapuolta ei pystytä kohdehenkilön oikeusasemaan lievemmin puuttuvilla keinoilla selvittämään. Televalvonnan perusterikoksissa on sen vuoksi useita rikoksia, jotka on tehty teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen ja joiden enimmäisrangaistus on alempi kuin televalvontarikoksilta lähtökohtaisesti vaadittu vähintään neljän vuoden enimmäisvankeusrangaistus. Suhteellisuusvaatimuksen näkökulmasta merkityksellistä on, että usean televalvonnan perusterikoksen enimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta, joka olisi myös maalittamisen enimmäisrangaistus.

Maalittamisen rangaistavaksi säätämällä on katsottu olevan painavaa yhteiskunnallista tarvetta, sama arviointi pätee myös maalittamisen selvittämisen ja estämisen sekä niihin liittyvän televalvonnalla tapahtuvan perusoikeuksiin puuttumisen suhteen. Maalittaminen olisi rikos, jonka kohdalla rikoksen yhteiskunnallinen selvittämisintressi korostuu. Maalittamista voidaan luonteensa perusteella pitää, tekotavasta riippuen vaihtelevalla tavalla, yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavana rikoksena, mikä oikeuttaa viestintään puuttumisen perustuslain 10 §:n 4 momentin nojalla.

Mainittujen seikkojen perusteella maalittamisen lisäämistä televalvonnan perusterikoksista voidaan perustuslain näkökulmasta pitää hyväksyttävänä.

Lakiehdotukset

1.

Laki

rikoslain 25 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään rikoslain (39/1889) 25 lukuun uusi 7 b § seuraavasti:

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

7 b §

Maalittaminen

Joka

1) yleisesti käytettävää sähköistä tietoverkkoa käyttäen, tarkoituksenaan saada aikaan henkilöön tämän työtehtävien tai yhteiskunnallisten tehtävien vuoksi kohdistuva sellaisessa tietoverkossa tapahtuva järjestelmällinen häirintä, uhkaa tai painostaa kohdehenkilöä taikka esittää hänestä väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon taikka

2) tietoisena toiminnan luonteesta osallistuu 1 kohdassa tarkoitettuun järjestelmälliseen häirintään uhkaamalla tai painostamalla kohdehenkilöä taikka esittämällä hänestä mainitussa kohdassa tarkoitetun tiedon,

on tuomittava *maalittamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei myöskään pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Lisäksi 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

2.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 6 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1268/2021, seuraavasti:

10 luku

Salaiset pakkokeinot

6 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
 - 2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;
 - 3) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta luvottomasta käytöstä;
 - 4) maalittamisesta;
 - 5) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tai parituksesta;
 - 6) huumausainerikoksesta;
 - 7) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, kouluttautumisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistämisestä tai terrorismirikokseen liittyvästä julkisesta kehottamisesta;
 - 8) törkeästä tulliselvitysrikoksesta;
 - 9) törkeästä laittoman saaliin kätkemisestä;
 - 10) panttivangin ottamisen valmistelusta; taikka
 - 11) törkeän ryöstön valmistelusta.
-

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

3.

Laki

poliisilain 5 luvun 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisilain (872/2011) 5 luvun 8 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa
1269/2021, seuraavasti:

5 luku

Salaiset tiedonhankintakeinot

8 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Poliisille voidaan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

- 1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
 - 2) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;
 - 3) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuvaan luvattomaan käyttöön;
 - 4) maalittamiseen;
 - 5) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön, lapsen houkuttelemiseen seksuaalisiin tarkoituksiin tai paritukseen;
 - 6) huumausainerikokseen;
 - 7) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun, kouluttautumiseen terrorismirikoksen tekemistä varten, matkustamiseen terrorismirikoksen tekemistä varten, terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistämiseen tai terrorismirikoksiin liittyvään julkiseen kehottamiseen; taikka
 - 8) törkeään tulliselvitysrikokseen.
-

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä X.X.20

Pääministeri

Oikeusministeri

Rinnakkaistekstit

1.

Laki

rikoslain 25 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään rikoslain (39/1889) 25 lukuun uusi 7 b § seuraavasti:

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

Voimassa oleva laki

(uusi)

Ehdotus

7 b §

Maalittaminen

Joka

1) yleisesti käytettävää sähköistä tietoverkkoa käyttäen, tarkoituksenaan saada aikaan henkilöön tämän työtehtävien tai yhteiskunnallisten tehtävien vuoksi kohdistuva sellaisessa tietoverkossa tapahtuva järjestelmällinen häirintä, uhkaa tai painostaa kohdehenkilöä taikka esittää hänestä väärän, vääristellyn, halventavan tai yksityiselämää koskevan tiedon taikka

2) tietoisena toiminnan luonteesta osallistuu 1 kohdassa tarkoitettuun järjestelmälliseen häirintään uhkaamalla tai painostamalla kohdehenkilöä taikka esittämällä hänestä mainitussa kohdassa tarkoitettua tiedon,

on tuomittava **maalittamisesta** sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei myöskään pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Lisäksi 1 momentissa tarkoitettuna tiedon esittämisenä ei pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

2.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 6 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1268/2021, seuraavasti:

10 luku

Salaiset pakkokeinot

Voimassa oleva laki

6 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäil-
lyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai te-
lepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
 - 2) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;
 - 3) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä, automaattiseen tietojenkäsittely-
järjestelmään kohdistuneesta luvattomasta käytöstä;
 - 4) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä, lapsen houkuttelemisesta
seksuaalisiin tarkoituksiin tai parituksesta;
 - 5) huumausainerikoksesta;
 - 6) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, kouluttautumisesta
terrorisimirikoksen tekemistä varten, matkustamisesta terrorisimirikoksen tekemistä var-
ten, terrorisimirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistämisestä tai ter-
rorisimirikoksiin liittyvästä julkisesta kehottamisesta;
 - 7) törkeästä tulliselvitysrikoksesta;
 - 8) törkeästä laittoman saaliin kätkemisestä;
 - 9) panttivanjin ottamisen valmistelusta; taikka
 - 10) törkeän ryöstön valmistelusta.
-

Ehdotus

6 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäil-
lyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai te-
lepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
 - 2) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;
 - 3) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä, automaattiseen tietojenkäsittely-
järjestelmään kohdistuneesta luvottomasta käytöstä;
 - 4) *maalittamisesta*;
 - 5) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä, lapsen houkuttelemisesta
seksuaalisiin tarkoituksiin tai parituksesta;
 - 6) huumausainerikoksesta;
 - 7) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, kouluttautumisesta
terrorisimirikoksen tekemistä varten, matkustamisesta terrorisimirikoksen tekemistä var-
ten, terrorisimirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistämisestä tai ter-
rorisimirikoksiin liittyvästä julkisesta kehottamisesta;
 - 8) törkeästä tulliselvityksirikoksesta;
 - 9) törkeästä laittoman saaliin kätkemisestä;
 - 10) panttivangin ottamisen valmistelusta; taikka
 - 11) törkeän ryöstön valmistelusta.
-

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

3.

Laki

poliisilain 5 luvun 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisilain (872/2011) 5 luvun 8 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1269/2021, seuraavasti:

5 luku

Salaiset tiedonhankintakeinot

Voimassa oleva laki

8 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Poliisille voidaan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

- 1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
 - 2) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;
 - 3) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuvaan luvattomaan käyttöön;
 - 4) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön, lapsen houkuttelemiseen seksuaalisiin tarkoituksiin tai paritukseen;
 - 5) huumausainerikokseen;
 - 6) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun, kouluttautumiseen terrorismirikoksen tekemistä varten, matkustamiseen terrorismirikoksen tekemistä varten, terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistämiseen tai terrorismirikoksiin liittyvään julkiseen kehottamiseen; taikka
 - 7) törkeään tulliselvitysrikokseen.
-

Ehdotus

8 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Poliisille voidaan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

- 1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
 - 2) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;
 - 3) telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuvaan luvattomaan käyttöön;
 - 4) *maalittamiseen*;
 - 5) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön, lapsen houkuttelemiseen seksuaalisiin tarkoituksiin tai paritukseen;
 - 6) huumausainerikokseen;
 - 7) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun, kouluttautumiseen terrorismirikoksen tekemistä varten, matkustamiseen terrorismirikoksen tekemistä varten, terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistämiseen tai terrorismirikoksiin liittyvään julkiseen kehottamiseen; taikka
 - 8) törkeään tulliselvitysrikokseen.
-

*Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.*

Lagförslag

1.

Lag

om ändring av 25 kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 25 kap. i strafflagen (39/1889) en ny 7 b § som följer:

25 kap.

Om brott mot friheten

7 b §

Riktade trakasserier

Den som

1) genom ett allmänt använt elektroniskt datanät, i avsikt att i ett sådant datanät åstadkomma systematiska trakasserier av en person på grund av dennes arbetsuppgifter eller samhällsliga uppgifter, hotar eller utövar påtryckning på personen i fråga eller framför en oriktig, förvanskad eller förnedrande uppgift om personen eller en uppgift om personens privatliv, eller

2) med vetskap om verksamhetens art deltar i sådana systematiska trakasserier som avses i 1 punkten genom att hota eller utöva påtryckning på personen i fråga eller genom att framföra en i den punkten avsedd uppgift om personen,

ska för *riktade trakasserier* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Som sådant framförande av information som avses i 1 mom. anses inte framförande av en uppgift, antydan eller bild som gäller en sådan persons privatliv som verkar inom politiken, näringslivet, i en offentlig tjänst eller i ett offentligt uppdrag eller i något annat med dessa jämförbart uppdrag, om uppgiften, antydan eller bilden kan påverka bedömningen av personens förfarande i nämnda uppdrag och framförandet behövs för behandlingen av någon samhällsligt betydelsefull sak.

Som sådant framförande av information som avses i 1 mom. anses inte heller kritik som riktar sig mot någons förfarande inom politiken, näringslivet, i en offentlig tjänst eller ett offentligt uppdrag eller inom vetenskap, konst eller med dessa jämförbar offentlig verksamhet och som inte tydligt överskrider det som kan anses som godtagbart.

Som sådant framförande av information som avses i 1 mom. anses inte heller information som lämnats för att en fråga som är av vikt från allmän synpunkt ska kunna behandlas, om informationen med hänsyn till dess innehåll, andra personers rättigheter och övriga omständigheter inte tydligt överskrider det som kan anses som godtagbart.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

2.

Lag

om ändring av 10 kap. 6 § i tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i tvångsmedelslagen (806/2011) 10 kap. 6 § 2 mom., sådant det lyder i lag
1268/2021, som följer:

10 kap.

Hemliga tvångsmedel

6 §

Teleövervakning och dess förutsättningar

Förundersökningsmyndigheten kan ges tillstånd att rikta teleövervakning mot en teleadress eller teleterminalutrustning som en misstänkt innehar eller annars kan antas använda, om den misstänkte är skäligen misstänkt för

- 1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år,
 - 2) ett brott som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning och för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år,
 - 3) olovligt brukande som riktat sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning,
 - 4) riktade trakasserier,
 - 5) utnyttjande av person som är föremål för sexhandel, lockande av barn i sexuella syften eller koppleri,
 - 6) narkotikabrott,
 - 7) förberedelse till brott som begås i terroristiskt syfte, deltagande i utbildning för ett terroristbrott, resa i syfte att begå ett terroristbrott, främjande av resa som görs i syfte att begå ett terroristbrott eller offentlig uppmaning som har anknytning till terroristbrott,
 - 8) grovt tullredovisningsbrott,
 - 9) grovt döljande av olagligt byte,
 - 10) förberedelse till tagande av gisslan, eller
 - 11) förberedelse till grovt rån.
-

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

3.

Lag

om ändring av 5 kap. 8 § i polislagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i polislagen (872/2011) 5 kap. 8 § 2 mom., sådant det lyder i lag 1269/2021,
som följer:

5 kap.

Hemliga metoder för inhämtande av information

8 §

Teleövervakning och dess förutsättningar

För att förhindra brott kan polisen ges tillstånd att rikta teleövervakning mot en teleadress eller teleterminalutrustning som innehas eller sannolikt används av en person som på grund av sina yttranden eller hotelser, sitt uppträdande eller i övrigt med fog kan antas göra sig skyldig till

- 1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år,
 - 2) ett brott som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning och för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år,
 - 3) olovligt brukande som riktat sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning,
 - 4) riktade trakasserier,
 - 5) utnyttjande av en person som är föremål för sexhandel, lockande av barn i sexuella syften eller koppleri,
 - 6) narkotikabrott,
 - 7) förberedelse till brott som begås i terroristiskt syfte, deltagande i utbildning för ett terroristbrott, resa i syfte att begå ett terroristbrott, främjande av resa som görs i syfte att begå ett terroristbrott eller offentlig uppmaning som har anknytning till terroristbrott, eller
 - 8) grovt tullredovisningsbrott.
-

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 20 .

Statsminister

Justitieminister

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-542-5 (PDF)